

ΕΝΑ ΑΓΝΩΣΤΟ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΗΛΙΑ ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗ:
Ο ΙΔΕΟΛΟΓΟΣ

Ο Ηλίας Βουτιερίδης (1874-1941) αποτελεί μια σύνθετη προσωπικότητα των ελληνικών γραμμάτων. Αν και ευρύτερα είναι γνωστός κυρίως ως ιστορικός της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας,¹ υπήρξε ποιητής,² μυθιστοριογράφος και δραματουργός, φιλόλογος, μελετητής της αρχαίας ελληνικής, της βυζαντινής και της νέας ελληνικής γραμματικής, μεταφραστής, αρθρογράφος, κριτικός, επιφυλλιδογράφος, χρονικογράφος, αρχισυντάκτης και διευθυντής εφημερίδων, ένθερμος δημοτικιστής, από τους βασικούς συνεργάτες του *Νουμά*, ακόμα και σεναριογράφος.³

Λιγότερο γνωστή είναι η δραματουργική του πλευρά, αλλά και γενικότερα η ενασχόλησή του με τη θεατρική ζωή του τόπου.⁴ Στην αρχή παρουσιάζει το έργο *Ο Γιος του Προδότη* (1897) που αποτελεί τμήμα του βιβλίου του: *Ημερολόγιον του Τάγματος των Επιλέκτων Κρητών*, το οποίο έγραψε ο Βουτιερίδης ως υπασιπιστής και γραμματέας στο Τάγμα, κατά την Κρητική Επανάσταση του 1897.⁵ Στη συνέχεια εμφανίζεται ως ιδρυτικό στέλεχος της Νέας Σκηνης του Κωνσταντίνου Χρηστομάνου (1901). Το 1913 συμμετέχει στην κίνηση για τη δημιουργία Εταιρείας Εθνικού Θεάτρου, μαζί με τον Ξερόπουλο, τον Ταγκόπουλο, τον Νιρβάνα, τον Συναδινό, τον Ποριώτη κ.ά. Το 1914 γίνεται μέλος της Εταιρείας Θεατρικών Συγγραφέων. Μεταφράζει αρκετά θεατρικά έργα, μεταξύ των οποίων και τον *Οιδίποδα επί Κολωνών* του Σοφοκλή (1911).⁶ Από το 1924 και μετά ο Βουτιερίδης γίνεται καθηγητής της Επαγγελματικής Σχολής Θεάτρου του Συλλόγου Ελλήνων Ηθοποιών μέχρι και το κλείσιμο της Σχολής.⁷ Διδάσκει νεοελληνική φιλολογία, με συναδέλφους του τον Φώτο Πολίτη, τον Νικόλαο Λά-

¹ Η νεοελληνική λογοτεχνία. Η αρχή της και οι σταθμοί της, Τυπογραφικά Καταστήματα «Ακροπόλεως», Αθήνα 1927, Η Νεοελληνική Λογοτεχνία. Γενικό ιστορικό εξέτασμά της, Βιβλιοπωλείο Μιχ. Ζηράκη, εν Αθήναις 1930, *Σύντομη ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας (1000-1930)*, Παπαδήμας, Αθήνα 1976.

² Η πρώτη ποιητική του συλλογή, τα *Σύννεφα, 1895-1899*, εκδίδεται το 1900. Μερικά από τα έργα του: *Κέλαδος*, Σονέττα, Βιβλιοπωλείο Γ. Βασιλείου, Αθήνα 1917, *Ελεγεία* 1900-1921, Βιβλιοπωλείο Μιχ. Ζηράκη, Αθήνα 1924, *Ορφικά*, τύπος «Ακροπόλεως», Αθήνα 1931.

³ Το κείμενο του σεναρίου του *Αμφικτυονίες* (1930) σώζεται στο Ε.Λ.Ι.Α. και στο προσωπικό αρχείο του συγγραφέα. Αποτελείται από δύο μέρη, με πρόλογο και επίλογο. Πρόλογος σσ.1-14, μέρος πρώτο: σσ.1-14, μέρος δεύτερο: σσ.1-9 και επίλογος: σσ.10-12. Είναι από τους πρώτους Έλληνες δραματουργούς που γράφει σενάριο για τον κινηματογράφο.

⁴ Βλ. τώρα Γ.Π. Πεφάνης: *Ο Ηλίας Βουτιερίδης και το θέατρο. Μια πρώτη προσέγγιση*, ανάτυπο από την Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πα-

νεπιστημίου Αθηνών, τόμ. ΛΔ', (2002-2003), Αθήνα 2003, σσ. 277-357.

⁵ Βλ. Ηλ. Βουτιερίδης: *Ημερολόγιον του Τάγματος των Επιλέκτων Κρητών (1897)*, Δήμος Αρχαίων, Ένωση Φιλολόγων Νομού Ηρακλείου 1997, σσ. 304-326. Η πρώτη έκδοση του βιβλίου έγινε μόλις έναν χρόνο μετά, το 1898, και τιτλοφορήθηκε ως «Πολεμικόν Ημερολόγιον...». Η δεύτερη έκδοση, με τίτλο *Ημερολόγιον του Τάγματος των Επιλέκτων Κρητών* και υπότιτλο: *Ο αγών της Κρήτης κατά το 1897 εν ταις ανατολικαίς επαρχίαις. Ο Γιος του προδότη*, έγινε στη Νέα Υόρκη το 1919 από τον εκδοτικό οίκο «Πρόσκοπος». Βλ. Γ.Π. Πεφάνης: *Ο Ηλίας Βουτιερίδης και το θέατρο*, ό.π. σσ. 310-316.

⁶ Δημοσιεύεται αντισταλώς από τις εκδόσεις Φέξη, Αθήνα 1911, με βάση την έκδοση W. Dindorf.

⁷ Βλ. Ελ. Γουλή: «Η Επαγγελματική Σχολή Θεάτρου (1924-1930)», στον τόμο *Σωματείο Ελλήνων Ηθοποιών. 80 Χρόνια. 1917-1997*, Έρευνα-εποπτεία-συντονισμός Χρυσόθεμης Σταματοπούλου-Βασιλάκου, Σμπίλια, Αθήνα 1999, σσ. 338-374.

σκαρη, τον Θωμά Οικονόμου, τον Πάνο Καλογερίκο κ.ά. Θα συνεχίσει να διδάσκει επιπλέον και το μάθημα της Ιστορίας του Παγκόσμιου Θεάτρου⁸ στη Δραματική Σχολή του Εθνικού Θεάτρου, η οποία αφομοιώνει ουσιαστικά την Επαγγελματική Σχολή Θεάτρου. Την περίοδο 1930-1931 ορίζεται μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Εθνικού Θεάτρου, ενώ γίνεται επίτιμο μέλος του Σωματείου Ελλήνων Ηθοποιών. Αρθρογραφεί για τους σημαντικούς ηθοποιούς της εποχής του: την Αικ. Βερώνη, τον Ε. Παντόπουλο, τον Δ. Ταβουλάρη, τη Μ. Κοτοπούλη κ.ά.,⁹ αλλά και για δραματογράφους, όπως ο Strindberg,¹⁰ ή ο Verhaeren¹¹. Αναλύει διεξοδικά τα προβλήματα της αθηναϊκής σκηνής,¹² ενώ ασχολείται ειδικότερα με τα μονόπρακτα δραματικά κείμενα¹³, αλλά και με τις σκηνικές οδηγίες.¹⁴ Εξετάζει τις ξένες επιδράσεις στη νεοελληνική λογοτεχνία¹⁵ και σπηλιτεύει στους έλληνες συγγραφείς τη δουλική μίμηση ξένων προτύπων.¹⁶ Ως θεατρικός κριτικός παρακολουθεί συστηματικά τις εξελίξεις στη σκηνή και στον εκδοτικό χώρο, υποστηρίζει το αστικό δράμα και αντιστρατεύεται τις τάσεις του εμπορικού θεάτρου.¹⁷ Στις αντοτελείς θεατρολογικές του εργασίες περιλαμβάνονται οι μελέτες *Η αρχή του νεωτέρου θεάτρου. Τα Μυστήρια* (1925) και *Ο Σοφοκλής και οι γυναίκες* (1928).

Η δραματολογία του Βουτιερίδη, εκτός του προαναφερθέντος *Ο Γιος του Προδότη*, αριθμεί δεκατρία έργα. 1. *Το Γιοφύρι της Άρτας* (1905)-¹⁸ 2. *Ο ήσκιος του πεθαμένου* (1906)-¹⁹ 3. *Τ' αδέρφια*, δράμα σε τέσσερα μέρη (1910)-²⁰ 4. *Όταν αγαπούμε*, τρίπρακτο κοινωνικό δράμα που παρουσιάστηκε στο θέατρο «Αττικόν» στις 4 Αυγούστου 1911-²¹ 5. *Η πολιτική που σκοτώνει*, που παρουσιάστηκε στο θέατρο Κυβέλης στις 7 Ιουλίου 1914- 6. *Οι Ελευθερωτάι*, πατριωτικό δρά-

⁸ Βλ. Ηλ. Βουτιερίδης: «Η Δραματική Σχολή του Εθνικού Θεάτρου», *Το Ελληνικόν Θέατρον*, έτος Ε', αριθμ. 148, 15 Ιουνίου 1932, σελ. 3, όπου παρουσιάζεται συνοπτικά όλη η πορεία της Σχολής από την εποχή της Επαγγελματικής Σχολής Θεάτρου μέχρι και τον πρώτο χρόνο λειτουργίας της ως Επαγγελματικής Σχολής του Εθνικού Θεάτρου.

⁹ Βλ. Γ.Π. Πεφάνης: *Ο Ηλίας Βουτιερίδης και το θέατρο*, δ.π., σσ. 286-290.

¹⁰ Βλ. Ηλ. Βουτιερίδης: «Εκείνοι που φεύγουν», *Παναθήναια*, 279, 15 Μαΐου 1912, σσ. 90-91.

¹¹ Βλ. Ηλ. Βουτιερίδης: «Η Ελένη της Σπάρτης», *Παναθήναια* 279, 15 Μαΐου 1912, σσ. 85-87.

¹² Βλ. «Το θεατρικό ζήτημα», εφημ. *Πρόσδος*, <Θεατρικά επιφυλλίδες> στις ακόλουθες ημερομηνίες: 27, 28, 30 και 31 Μαΐου 1918 (φ. 476, 477, 479 και 480), 1, 3, 4, 6, 7, 9, 16, 17 και 18 Ιουνίου 1918 (φ. 481, 483, 484, 486, 487, 489, 496, 497 και 498).

¹³ Βλ. Ηλ. Βουτιερίδης: «Τα μονόπρακτα θεατρικά έργα», *Νέα Εστία*, τόμ. Ζ', τχ. 80, 15 Απριλίου 1930, σσ. 406-412.

¹⁴ Βλ. Ηλ. Βουτιερίδης: «Οδηγίες στα δραματικά έργα», *Νέο Θέατρο* 1, 1930, σσ. 3-5.

¹⁵ Βλ. Ηλ. Βουτιερίδης: *Η ξένη επίδραση στη νεοελληνική λογοτεχνία*, Ζηράκη, εν Αθήναις 1930.

¹⁶ Βλ. «Τ' αποκαλυπτήρια των λογίων μας», *Ο Νουμάς*, έτος Α', αριθμ. 39, 18 Μαΐου 1903, σελ. 2, αριθμ. 40, με

υπογραφή Προκλής Δ. Ηλιάπουλος, 22 Μαΐου 1903, σσ. 2-4, αριθμ. 46, 12 Ιουνίου 1903, σελ. 2, τ. 47, 15 Ιουνίου 1903, σσ. 9-12, αριθμ. 50, 29 Ιουνίου 1903, σελ. 5.

¹⁷ Βλ. Γ.Π. Πεφάνης: *Ο Ηλίας Βουτιερίδης και το θέατρο*, δ.π., σσ. 305-310.

¹⁸ Το πιο γνωστό έργο του συγγραφέα. Δημοσιεύεται στον *Νουμά*, έτος Γ', αριθμ. 148, 15 Μαΐου 1905, σσ. 3-6, αριθμ. 149, 22 Μαΐου 1905, σσ. 4-6, αριθμ. 150, 29 Μαΐου 1905, σσ. 3-6 και αριθμ. 151, 5 Ιουνίου 1905, σσ. 2-6. Βλ. Β. Πούγχερο: «Η παραλογή και το δράμα», στον τόμο *Το θέατρο στην Ελλάδα. Μορφολογικές επιστημονικές, Παίριδης*, Αθήνα 1992, σσ. 307-330 και Γ.Π. Πεφάνης: «Το τραγούδι του Γεφνυριού της Άρτας ως γέφυρα μεταξύ δημοτικής ποίησης και δράματος. (Ηλ. Βουτιερίδης, Π. Χορν, Ν. Καζαντζάκης, Γ. Θεοτοκάς κ.ά.)», *Παρονασία*, (της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών), τόμ. ΙΓ'-ΙΔ', 1998-2000, σσ. 273-323.

¹⁹ Γράφεται από τις 20 Οκτωβρίου 1903 μέχρι και τις 15 Μαρτίου 1904, (καθώς σημειώνεται στον *Νουμά*, έτος Δ', αριθμ. 227, στις 24 Δεκεμβρίου 1906, σελ. 12). Δημοσιεύεται σε συνέχειες στον *Νουμά*, έτος Δ', αριθμ. 223, 26 Νοεμβρίου 1906, σσ. 10-12 έως φύλλο 227, 24-12-1906.

²⁰ Βλ. Γ.Π. Πεφάνης: *Ο Ηλίας Βουτιερίδης και το θέατρο*, δ.π., σσ. 325-331.

²¹ Χειρόγραφο του έργου ανακάλυψα πρόσφατα στο ιδιωτικό αρχείο του συγγραφέα.

μα σε τρία μέρη που ανέβηκε στο ίδιο θέατρο λίγες ημέρες αργότερα (25 Ιουλίου 1914).²² αφού πρώτα είχε βραβευθεί στον Ροτσιλδείο δραματικό διαγωνισμό του 1914.²³ 7. *Ο άνδρας*, που βραβεύτηκε στον δραματικό διαγωνισμό της Εταιρείας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων στις 3 Σεπτεμβρίου 1914.²⁴ 8. *Ζουάνα*, τραγωδία μονόπρακτη, με τον τίτλο *Κασσάνδρα* υποβάλλεται στον ίδιο διαγωνισμό με τον *Άντρα*, αποσπά έπαινο και παρουσιάζεται παράλληλα από σκηνής.²⁵ 9. *Τα ρόδα της αγάπης*, που παρουσιάστηκαν από τον θίασο «Οι νέοι» στις 28 Αυγούστου 1926.²⁶ 10. *Κασσάνδρα*, τραγωδία, (1929).²⁷ 11. *Η Ηλιογέννητη*, ποιητικό δράμα, σε τρία μέρη και έξι εικόνες (1931).²⁸ 12. *Ο ιδεολόγος* (1931) και το αχρονολόγητο *Ύστερα από την γκρίνια*.²⁹

Το έργο *Ο ιδεολόγος*, που παρουσιάζεται εδώ, είναι ένα τρίπρακτο δράμα σε οκτώ εικόνες, που υποβλήθηκε στον Σταθάτειο Διαγωνισμό της Εταιρείας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων το 1931. Τα μέχρι στιγμής πορίσματα της έρευνας δεν έχουν εντοπίσει κάποια δημοσίευση, έκδοση ή παράσταση του έργου. Σώζεται ένα χειρόγραφο στο Ε.Λ.Ι.Α. σε φύλλα αναφοράς, γραμμένο με πένα μαύρης μελάνης. Αποτελείται από εβδομήντα εννέα σελίδες, εκ των οποίων οι δύο πρώτες δεν αριθμούνται. Η πρώτη φέρει την υπογραφή του συγγραφέα, τον τίτλο και τον υπότιτλο («Δράμα σε οχτώ σκηνές»), το απόφθεγμα «Μεα culpa», (που ίσως λειτουργούσε και ως υπότιτλος), καθώς και τη σημείωση: «Για το Σταθάτειο Διαγωνισμό». Η δεύτερη μη αριθμημένη σελίδα μας πληροφορεί ότι το δράμα είναι πολυπρόσωπο και ότι η σκηνή εκτυλίσσεται «σε μια αγροτική περιοχή της Αττικής – εποχή σημερινή». Το έργο διαιρείται σε τρία μέρη και σε οκτώ σκηνές ως εξής: Α' μέρος: α' σκηνή: σσ. 3-25, β' σκηνή: 25-33. Β' μέρος: γ' σκηνή: σσ. 34-39, δ' σκηνή: 40-47, ε' σκηνή: σσ. 48-57, στ' σκηνή: σσ. 58-63 και τελειώνει με τις ενδείξεις «αυλαία» και «διάλειμμα». Γ' μέρος: ζ' σκηνή: σσ. 64-78, η' σκηνή: σσ. 78-79. Η πρώτη, η τέταρτη και η έβδομη σκηνή εκτυλίσσονται στο σπίτι του Στάθη Ρωμανού. Η δεύτερη σκηνή σε εξοχικό δρόμο. Η τρίτη και η πέμπτη σκηνή στο σπίτι του πλούσιου Θεαγένη. Η έκτη σκηνή δίπλα σε μιαν αεροποτική και η όγδοη σκηνή στην αυλή του σπιτιού του Στάθη Ρωμανού.

Η πρώτη σκηνή μας παρουσιάζει ορισμένα πρόσωπα του έργου και το σοβαρό πρόβλημα που τα απασχολεί: τα σχέδια σοβαρών εγγειοβελτιωτικών έργων που ετοιμάζει ο γιος του Στάθη Ρωμανού, Χάρης. Οι χωρικοί έχουν έρθει έξω από το σπίτι του και φωνάζουν απειλητικά. Τους αφήνουν να μπουν μέσα, όπου και δίνουν τις απαραίτητες εξηγήσεις. Ο Ρωμανός ζητάει λεπτομέρειες και μαθαίνει ότι ο γιος του έχει πείσει τους γειτονικούς χηματίες να ουστήσουν συνεταιρισμό και να εκτρέψουν τη ροή του ποταμού, δημιουργώντας ένα φράγμα, με σκοπό να βελτιώσουν τον περιβάλλοντα χώρο, την ποιότητα των καλλιεργειών τους και, κατ' επέκταση, το βιοτικό τους επίπεδο. Έχει μάλιστα δοθεί και σχετική άδεια από το Υπουργείο. Οι χωρικοί δεν βλέπουν με καλό μάτι αυτά τα σχέδια γιατί νομίζουν ότι θα τους προκαλέσουν σοβαρή οικονομική ζημιά. Η αναφορά στον μεγαλοκτηματία Θεαγένη, ο οποίος «δε θ' αφήσει να κάμη άλλος έτσι εύκολα ό,τι δεν του αρέσει», καθώς και η απειλή των

²² Έχει σωθεί μόνο ένα χειρόγραφο σε απλό τετράδιο γραφής στο αρχείο του συγγραφέα. Το έργο έκανε τρεις παραστάσεις με σχετικά επιτυχία βλ. Κ. Πετράκου: *Οι θεατρικοί διαγωνισμοί (1870-1925)*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999., σ. 393, όπου και αναφορά στην πρόληψη της παράστασης.

²³ Βλ. Κ. Πετράκου όπ.π., σσ. 390-393.

²⁴ Δημοσιεύεται στον *Εικονογραφημένο Παρνασσό*, αριθμ. 231, 14 Σεπτεμβρίου, αριθμ. 232, 21 Σεπτεμβρίου, αριθμ. 233, 28 Σεπτεμβρίου, αριθμ. 234, 5 Οκτωβρίου και 235,

12 Οκτωβρίου 1914, στη σ. 12 εκάστοτε τεύχους.

²⁵ Εκδίδεται από τα τυπογραφεία Χαρ.Κ. Πόδαξη, Αθήνα 1935.

²⁶ Βλ. Γ.Π. Πεφάνης: «Το τραγούδι της Λιογέννητης. Τρεις περιπτώσεις: Βουτιεριδής, Περγιάλης, Κωτσόπουλος», *Παρουσία*, Φιλολογική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών, τόμ. ΙΕ', υ.δ.

²⁷ Πρόκειται για μία μονόπρακτη κωμωδία. Σώζεται στο Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο χειρόγραφο 46 σελίδων από το αρχείο του συγγραφέα.

χωρικών ότι μπορεί και να σκοτώσουν ακόμα τον Χάρη, ανησυχεί τον Ρωμανό και αποφασίζει να φύγει μαζί τους για να συναντήσει τον γιο του. Καθώς ετοιμάζεται να φύγει, έρχεται ο μεγαλύτερος γιος του και του ζητάει να τον ακολουθήσει. Είναι όμως καλύτερα αυτός να μείνει σπίτι. Ο Μίλτος είναι ενημερωμένος για τα καθέκαστα και μας δίνει το πρώτο ιδεολογικό πορτραίτο του Χάρη. Είναι επίμονος και δεν αλλάζει εύκολα γνώμη. Πιστεύει ότι οι ιδέες του είναι οι μόνες σωστές και ότι η ζωή των άλλων, που κατευθύνεται από άλλες ιδέες, σκιαζεται από το ψέμα. Επιπλέον, δεν μαλώνει με κανέναν. Είναι ψύχραιμος και μετλήχιος και στα λόγια του θυμού απαντά με τον γλυκύτερο τρόπο. Ο Χάρης όμως δεν αργεί να φθάσει σπίτι και ανοίγει με τον ρεαλιστή αδελφό του μια ενδιαφέρουσα συζήτηση, που έρχεται ως απάντηση σε όσα είτε πριν ο Μίλτος. Του λέει ότι στόχος του είναι να βελτιώσει τη γη ώστε να βελτιωθεί και η ζωή των ανθρώπων που την καλλιεργούν. Ο Μίλτος δεν έχει παρά να αντιτέίνει τα εμπόδια που έχει να αντιμετωπίσει και τους κινδύνους που πρόκειται να διατρέξει, αλλά ο Χάρης δεν πτοείται. Εμπνέεται από την αγάπη του προς τους συνανθρώπους του, αλλά και από τις ασφαλείς επιστημονικές του γνώσεις. Παρουσιάζεται κάπως σαν ένας σωκρατικός ανθρωπιστής: πιστεύει ότι όλοι οι άνθρωποι διέπονται κατά βάθος από καλοσύνη, αρκεί να τους μάθει κανείς να τη βρίσκουν και να την εκδηλώνουν. Ο Στάθης Ρωμανός όμως δεν μπορεί να ανεχτεί τη διακύβευση της κοινωνικής θέσης και της περιουσίας του εξαιτίας των πρωτοβουλιών του γιου του και του δίνει το τελεσίγραφο: ή σταματάει οποιαδήποτε ενέργεια ή φεύγει από το σπίτι του. Ο Χάρης φυσικά επιλέγει το δεύτερο. Για άλλη μια φορά ούτε ο Μίλτος ούτε η μητέρα του μπορούν να τον μεταλείσουν. Αυτήν τη στιγμή επιλέγει ο συγγραφέας να μας δώσει την πρώτη συνάντηση του Χάρη με την Αγγέλα, μια νεαρή κοπέλα που έχει «μαθητεύσει» στις ιδέες του Χάρη και τον θαυμάζει βαθιά.

Η δεύτερη σκηνή είναι συντομότερη, αλλά πολύ έντονη. Εκτυλίσσεται σ' έναν εξοχικό δρόμο, όπου ο Χάρης και η Αγγέλα συναντιούνται με τους χωρικούς που είδαμε στην πρώτη σκηνή. Πριν από τη συνάντηση όμως ο Βουτιεριδής φροντίζει να μας πληροφορήσει σχετικά με τη σύνθεση της ομάδας των χωρικών — κάτι που δικαιολογημένα δεν μπόρεσε να το κάνει προηγουμένως, όταν η ομάδα έπρεπε να ενεργήσει ομόψυχα. Ένας από αυτούς λοιπόν, ο Δήμος, φαίνεται να διαφωνεί, ήπια όμως, με τους άλλους τρεις. Αυτοί τείνουν να πιστέψουν ότι κι αν τους πει ο Θεαγένης και να πραγματοποιήσουν ότι κι αν τους ζητήσει. Ο Δήμος μοιάζει υποψιασμένος. Βλέπει ότι θίγονται τα συμφέροντα του Θεαγένη, υπενθυμίζει στους συντρόφους του εμμέσως την τοκογλυφία και τη σκληρότητα του πλούσιου αυτού κτηματία, αλλά δεν μπορεί να εναντιωθεί στη θέληση των άλλων. Κάνει τις παρατηρήσεις του, χωρίς όμως κάποιο πρακτικό αποτέλεσμα. Στη σκηνή εμφανίζεται και ο ίδιος ο Θεαγένης με την κόρη του Λίνα. Τους δίνει να καταλάβουν ότι υπολογίζει πολύ στη στάση που θα κρατήσουν εναντίον του Χάρη και τους υπόσχεται ότι αυτός θα τους βοηθήσει με κάθε μέσο. Γίνεται κατανοητό ότι ο Θεαγένης δεν μπορεί να κάνει και πολλά πράγματα χωρίς τη σύμπραξη των χωρικών. Μάλιστα, επιδιώκει να φανεί ότι αυτοί είναι που πρωτοστατούν και ότι αυτός απλώς συνεπικουρεί. Αφού φύγει το «αφεντικό» τους, εμφανίζεται ο Χάρης με την Αγγέλα. Εκείνοι προσπαθούν να τον εμποδίσουν να πάει στο εργοτάξιο, αυτός επιμένει και η σύγκρουση φαίνεται αναπόφευκτη. Αποφεύγεται μόνο χάρη στην παρέμβαση της Αγγέλας, την οποία οι χωρικοί σέβονται και εκτιμούν επειδή τους παραστέκεται σε κάθε δύσκολη στιγμή.

Το δεύτερο μέρος του έργου αρχίζει με την τρίτη σκηνή στο σπίτι του Θεαγένη, όπου ο πλούσιος κτηματίας έχει βάλει μπροστά τα σχέδιά του. Υπάρχει όμως ένα σοβαρό πρόβλημα: ο μηχανικός που έχει καλέσει από την Αθήνα βρίσκει την εργασία του Χάρη πολύ σοβαρή και ευεργετική για τις καλλιέργειες, όσο και για την υγεία των χωρικών. Όμως δεν είναι αυτό το ζητούμενο, αλλά οι πιθανές ιδεολογικές και κοινωνικές ανακατατάξεις που πιθανώς θα προ-

κληθούν. Ο συνεταιρισμός των χωρικών δεν θα βελτιώσει μόνο την οικονομική τους κατάσταση, αλλά και θα τους στρέψει προς το κοινό τους συμφέρον, ίσως δε και εναντίον εκείνων που καρπώνονται μέχρι τώρα το προϊόν της δουλειάς τους και εκμεταλλεύονται την ανάγκη τους για να τους πάρουν ακόμα και τα σπίτια τους. Ο Θεαγένης βέβαια παρουσιάζει τα πράγματα διαφορετικά: μιλάει για ανατροπή της ισχύουσας κατάστασης πραγμάτων, η οποία συγκρατεί την «αρμονική ζωή των ανθρώπων.» Έτσι, ένα έργο φαινομενικά εγγειοβελτιωτικό μπορεί να οδηγήσει τους απλοί κοινούς εργάτες της γης σε ανταρσία. Εδώ βρίσκεται το σοβαρό πρόβλημα του Θεαγένη και γι' αυτό δωροδοκεί αδρά τον κύριο Δημάδη, προκειμένου να αλλάξει την έκθεσή του και να χτυπηθεί το «κακό» εν τη γενέσει του. Ο κινικός διάλογός τους αποδεικνύει ότι η γλώσσα του συμφέροντος βρίσκει λύσεις για όλα τα προβλήματα, ακόμα και για τις ηθικές αναστολές ενός ευπολόγητου επιστήμονα. Πολύ έξυπνα ο Βουτιερίδης μεταμορφώνει αυτόν τον υπερασπιστή της επιστημονικής αλήθειας σε εχθρό της αλήθειας αυτής, που βρίσκει μάλιστα και τον πιο κατάλληλο τρόπο να τη διαστρέψει, υποδεικνύοντας το πιο πρακτικό και αποτελεσματικό μέσο: την καταστροφή του πρόχειρου φράγματος. Έτσι κλείνει η συμφωνία.

Η τέταρτη σκηνή μας επαναφέρει στο σπίτι του Ρωμανού, όπου αυτός συζητεί με τη γυναίκα του για τους κινδύνους που διατρέχει ο ανυπάκουος γιος του. Έρχεται και ο Μίλτος και ακούει από τον πατέρα του ότι ο Θεαγένης θα σκεπτόταν ακόμα και το ενδεχόμενο να παντρεύσει την κόρη του με τον Χάρη. Αποδεικνύεται ότι ο Μίλτος θέλει για τον εαυτό του τη Λίνα. Το γεγονός ότι φεύγει αναστατωμένος από το σπίτι βάζει σε μεγάλες ανησυχίες τον πατέρα του. Τη χειρότερη στιγμή εμφανίζεται η Αγγέλα, σταλμένη από τον Χάρη να πάρει ένα ξεχασμένο σχέδιο. Και οι δύο γονείς της επιτίθενται, επειδή βρίσκεται συνεχώς δίπλα στον Χάρη. Της αποδίδουν άλλα κίνητρα και την απειλούν ακόμα και με βία. Η σκηνή αυτή προετοιμάζει ουσιαστικά την επομένη, όπου ο Μίλτος πηγαίνει στο σπίτι του Θεαγένη για να δηλώσει τη φιλία του και να κερδίσει την εύνοια της Λίνας και του πατέρα της. Λίγο προτού φτάσει εκεί, ο Σωτήρης, το πρωτοπαλίκarlo του Θεαγένη, δίνει διαβεβαιώσεις για την υπακοή των χωρικών και παίρνει οδηγίες για τα περαιτέρω, καθώς και κάποια αμοιβή για τα «έξοδά» του. Ύστερα εμφανίζεται ο Μίλτος που διαφοροποιεί τη θέση του από τον αδελφό του. Ο Θεαγένης κάνει πως δεν τον πολυπιστεύει και ζητά αποδείξεις. Ο Μίλτος είναι έτοιμος να τις δώσει μόλις βλέπει να γλυκά μάτια της Λίνας να τον κοιτούν. Είναι άνθρωπος που υπολογίζει και το χρήμα και την εξουσία. Αυτός είναι ο ρεαλισμός του. Όμως αυτά δεν θα ήταν αρκετά για να πέσει τόσο χαμηλά, προδίδοντας τον αδελφό του, αν δεν υπήρχε στη μέση μια γυναίκα: μια γυναίκα όμως που πίσω από την πλάτη του τον περιφρονεί και τον αποκαλεί ανόητο.

Σε αντίστιξη με την υποκρισία και την ψευτιά στο σπίτι του Θεαγένη, το τοπίο της ακροποταμιάς στην έκτη σκηνή μας δίνει την τρυφερότητα και την ειλικρινή αγάπη του Χάρη και της Αγγέλας. Η κοπέλα δεν του λέει τίποτα για τη συμπεριφορά των γονιών του για να μην τον στενοχωρήσει. Εκφράζει μόνο τους φόβους της συμβολικά με το στοιχείο του ποταμού. Εκείνη την καθησυχάζει και τη διαβεβαιώνει ότι θα νικήσουν. Η διαβεβαίωση αυτή δεν είναι απλή ψυχολογική συνέπεια του φόβου. Ας μην ξεχνούμε ότι ήδη εξυφαίνονται δύο σχέδια εναντίον τους: ένα του Θεαγένη με τους χωρικούς και άλλο ένα, ακόμα πιο ύπουλο, του Μίλτου. Η αυτοπεποίθηση του Χάρη βρίσκεται στον αντίποδα των προηγούμενων ενεργειών και αντισταθμίζει κάπως την πιθανότητα καταστροφής που γνωρίζει ο αναγνώστης. Επιτείνει με αυτόν τον τρόπο την αγωνία και προσελκύει την προσοχή του. Ο Βουτιερίδης χειρίζεται επιδέξια τα αντίρροπα δραματουργικά στοιχεία, όπως φαίνεται και αμέσως μετά: έρχεται ο Γέρο-Μελέτης μεταφέροντας μήνυμα από τον Μίλτο στον Χάρη — στοιχείο που επιτείνει την αγωνία και επισπεύδει τη δράση — ενώ μετά ο Χάρης εξομολογείται την αγάπη του στην Αγγέλα — στοιχείο που προκαλεί κάποια ηρεμία και αναστέλλει προσωρινά τη δρά-

ση. Ευθύς αμέσως όμως, η Αγγέλα, σκεπτόμενη τους γονείς του φεύγει μακριά του.

Το τρίτο μέρος ανοίγει με την έβδομη σκηνή, όπου συνομιλούν τα δύο αδέρφια. Είναι η σκηνή με την πιο έντονη δράση. Ο Μίλτος προσπαθεί για τελευταία φορά να μεταπείσει τον αδελφό του. Του ζητάει να μείνει σπίτι και να αποφύγει το ποτάμι. Μπαίνει ξαφνικά ο Δήμος και φέρνει τα νέα της καταστροφής. Ο Χάρης τον στέλνει πίσω και ετοιμάζεται να φύγει και αυτός. Είναι βαθιά κλονισμένος και μιλάει και αυτός τώρα για το στοιχείο του νερού. Ο Μίλτος δεν αντέχει άλλο και του αποκαλύπτει το κακό που του έκανε. Ο Χάρης μένει εντός, αλλά το ξεπερνά και του ζητάει να μην πει τίποτα σε κανέναν και να μείνει κοντά στους γονείς τους. Σπεύδει μετά να επιστρέψει στον τόπο της καταστροφής. Τα νέα έχουν μαθευτεί και όταν έρχεται ο Στάθης με την Ελένη, έχουν αρχίσει να μετανιώνουν. Η είσοδος της Λίνας προκαλεί την οργή του Μίλτου, που τη διώχνει αμέσως από το σπίτι. Ύστερα παίρνει το πιστόλι του και φεύγει. Ο Στάθης έχει αρχίσει να συνειδητοποιεί την πραγματικότητα. Κάπως αργά όμως. Ο Χάρης, γεμάτος αίματα στο πρόσωπο και υποβασταζόμενος από τον Μίλτο και τον Δήμο, μπαίνει στο σπίτι. Τον χτύπησαν άσχημα οι χωρικοί και πιο πολύ εκείνοι που ήταν ευχαριστημένοι από το έργο του. Ήθελε, λέει η μητέρα του, να πάει με το ευαγγέλιο και μαρτύρησε. Τον βάζουν στο δωμάτιό του, απ' όπου λίγο πριν τον είχαν διώξει. Ο Μίλτος στέκεται στο παράθυρο και φωνάζει: «Θεαγένη! Θεαγένη δυνατέ! Φυλάξου! Εγώ δεν είμαι ιδεολόγος! Ξανάγινα όμως αδερφός. Οι δυο μας τώρα!» Ο Χάρης ξεψυχά αφού ζητήσει να δει πρώτα τον αδελφό του. Το έργο κλείνει με την όγδοη σκηνή και την Αγγέλα που φτάνει στην αυλή του σπιτιού. Είναι αποφασισμένη να ζήσει για να θυμίζει σε όλους τον άδικο θάνατο του Χάρη. Ο Μίλτος την παίρνει να ζήσει μαζί τους.

Ο *Ιδεολόγος* ανήκει, μαζί με το *Γεφύρι της Άρτας*, την *Κασσιάνδρα* και την *Ηλιογέννητη*, στα καλύτερα έργα του Βουτιεριδίου. Γραμμένος στα 1931, προπορεύεται άλλων ομόθεμων έργων που ασχολούνται με το αγροτικό ζήτημα και τις κοινωνικές αδικίες στις αγροτικές επαρχίες, όπως λ.χ. το *Απόψε θα θερίσουμε* του Αλέξη Δαμιανού (1946). Κάτω από το αγροτικό πλαίσιο και πίσω από τον τοπικό χαρακτήρα, με το *couleur local* και τα ηθογραφικά επιχρίσματα, βρίσκεται η ευρεία κοινωνική αναφορά, το αίτημα για αναδιανομή των γαιών, περιορισμό της αυθαίρετης εξουσίας των μεγαλοκτηματιών και κοινωνική δικαιοσύνη. Τα ίχνη μιας σοσιαλιστικής ιδεολογίας είναι εδώ εμφανή. Το έργο αναφέρεται στον σημαντικό ρόλο, θετικό ή αρνητικό, που μπορεί να διαδραματίσει η επιστήμη στο κοινωνικό ζήτημα: η στρέβλωσή της μπορεί να οδηγήσει σε καταστροφή, ενώ η εποικοδομητική εφαρμογή της καταλήγει στη συλλογική ανάπτυξη και στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου. Η διαφθορά των κρατικών υπαλλήλων, η ιδεολογική και οικονομική εκμετάλλευση των αγροτών από τους μεγαλοκτηματίες και γενικά των αδύναμων από τους ισχυρούς, οι κοινωνικές και οικονομικές ιεραρχήσεις, αποτελούν προβλήματα που παρουσιάζονται στον *Ιδεολόγο* και που υποτίθεται ότι μπορούν να βρουν τη λύση τους με βάση την καλοσύνη και την αγάπη. Ακούγεται σήμερα κάπως ουτοπική μια τέτοια πρόταση, όμως ο Βουτιεριδής δεν περιορίζεται στο συναισθηματικό νόημα των εννοιών αυτών. Θεωρεί κατ' αρχάς την καλοσύνη απότομο της αγάπης και την αγάπη μια γγενή ανθρώπινη δύναμη, επιβεβλημένη από τη φύση, προκειμένου οι άνθρωποι να μπορούν να συστήσουν μια κοινωνία. Η αγάπη επομένως, σε παράφραση της αριστοτελικής φιλίας, είναι η ρίζα της κοινωνικότητας του ανθρώπου, η δύναμη εκείνη που τον καθιστά κοινωνικό ζώο. Είναι όμως και η δύναμη που τον τρέπει προς το καλό, προς την αλληλεγγύη με τους συνανθρώπους του, προς την αμοιβαιότητα και το αίσθημα της συνευθύνης. Η αγάπη είναι, θα λέγαμε, η συνείδηση της συνύπαρξης, μιας συνείδησης που έχει υπερβεί τον εγωισμό της βίας και έχει ανοιχθεί προς τον άλλον, τον οποίο αντιμετωπίζει ως όμοιο. Ο Χάρης στον *Ιδεολόγο* κινείται από τέτοια ιδανικά: ο Μίλτος στην αρχή έχει ως ελατήριο έναν χρησιμοθηρικό ρεαλισμό και στη συνέχεια έναν εγωιστικό αμοραλισμό που οδηγεί στην καταστροφή και

στον θάνατο. Στο τέλος όμως διαπιστώνει τη δύναμη της αγάπης για τον συνάνθρωπο και τη πίστη στην ελευθερία του ανθρώπου. Την ίδια αγάπη είχε στο νου του ο Βουτιεριδής εικοσιεπτά χρόνια πριν, όταν έγραφε τον *Προσκυνητή*, το 1904, την πρώτη εκτεταμένη επική ποιητική σύνθεση στην ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας του εικοστού αιώνα, πριν από τον *Δωδεκάλογο του Γύφτου* (1907) και τη *Φλόγερρα του Βασιλιά* (1910) του Παλαμά και τον *Αλαφροϊσκιωτο* (1909) του Σικελιανού. Εκεί ο Βουτιεριδής έγραφε για τη δύναμη του ανθρώπου:

...τρανός και δυνατός λογίζεται κείνος, όπου
πάνω απ' τη ζήση του έβαλε την ομορφιά των Έργων
και ρίχτηκε στο θάνατο με τη ψυχή γεμάτη.²⁸

Την ίδια αγάπη είχε στο νου του και όταν έγραφε τα *Αδέρφια* το 1910, αν και εκεί η δύναμη διατηρεί πιο ζωντανή την αϊγή που είχε αποκτήσει από τον Schopenhauer και τον Nietzsche, με αποτέλεσμα η απόσταση μεταξύ ισχυρών και αδυνάτων να είναι μεγαλύτερη και ποιητικά εμφανέστερη. Εδώ, τα φιλοσοφικά διδάγματα έχουν αφομοιωθεί σε μια κοινωνιολογική οπτική. Η ομορφιά των έργων κρίνεται από το γενικό όφελος, θα μας πει στον *Ιδεολόγο*.

Ο μελετητής, τέλος, μπορεί να εντοπίσει στο έργο κάποια στοιχεία ψευδούς επίδρασης σε ό,τι αφορά τα οράματα και τη δράση που αναλαμβάνει ο Χάρης για το κοινό καλό. Υπάρχουν αναλογίες με τα *Ένας εχθρός του λαού*. Και στα δύο έργα ένας (μεσοαστός ή μέσης οικονομικής επιφάνειας) επιστήμονας, εν όψει του γενικού συμφέροντος, αντιτίθεται στον ισχυρό οικονομικά παράγοντα και θεωρείται στο τέλος εχθρός του λαού. Ο ισχυρός και στις δύο περιπτώσεις, για να παραμείνει ισχυρός διαστρέφει την αλήθεια, υπονομεύει την κοινωνική δικαιοσύνη και θέτει σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία. Μόνο που ο γιατρός Στόκμαν δεν πιστεύει στις ανθρωπίνες μάζες, είναι ένα ευσυνειδητό πρόσωπο του αστικού ατομικισμού, ενώ ο Χάρης Ρωμανός θεωρεί ότι μόνο με τη συνεργασία των πολλών που αδικούνται μπορεί να εξαρθρωθεί η αδικία των ολίγων· αυτός είναι εκπρόσωπος του νέου συνεταιριστικού πνεύματος στην αγροτική παραγωγή και της σοσιαλιστικής σκέψης γενικότερα.

Στοιχεία υπάρχουν όμως και από δύο τουλάχιστον παραλογές που, ως γνωστόν, ο Βουτιεριδής εκτιμούσε πολύ και μελετούσε συστηματικά. Συγκεκριμένα πρόκειται για το *Γεφύρι της Άρτας*, διασκευασμένη και από τον ίδιο τον συγγραφέα, και την παραλογή *Τα δυο αδέρφια και η κακή γυναίκα*. Η δεύτερη περιορίζεται στην υποθετική παρεμβολή της Λίνας μεταξύ των δύο αδελφών, με αποτέλεσμα, ο ένας να παρασυρθεί και να γίνει η αφορμή για τον θάνατο του άλλου, σε αντίθεση με την υπόθεση του δημοτικού τραγουδιού, όπου η παρεμβολή της γυναίκας είναι πραγματική και γι' αυτό στο τέλος σκοτώνεται. Σε ό,τι αφορά το *Γεφύρι της Άρτας*, ο νοηματικός παραλληλισμός είναι πιο γενικός. Η Αγγέλλα για μια στιγμή εκδηλώνει τον φόβο της και αφηνιάζει τον Χάρη. Κάθε ποτάμι έχει και μια άγρια ιστορία, του λέει: «το στοιχίό κάθε ποταμού, όταν το πειράζουν, τρώει ανθρώπους!» Ο παραλληλισμός δεν είναι συμπτωματικός. Αφ' ενός αποβλέπει στην αναγωγή του Χάρη σε μυθικό ήρωα και αφ' ετέρου, από μια αντίστροφη κατεύθυνση, να δώσει στον μύθο της παραλογής ιστορικό και κοινωνικό περιεχόμενο: αν το ποτάμι είναι η κοινωνική ευημερία και δικαιοσύνη, τότε το στοιχείο δεν είναι άλλος από εκείνον που αντιστρατεύεται αυτά τα ιδανικά και τον οποίο ο ήρωας θα πρέπει να αντιμετωπίσει.

²⁸ Βλ. Ηλ. Βουτιεριδής: *Ο Προσκυνητής*, Αθήνα 1907, σελ.25.

ΗΛ. Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ

Ο ΙΔΕΟΛΟΓΟΣ

ΔΡΑΜΑ

Σε οχτώ σκηνές

Mea culpa

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

ΣΤΑΘΗΣ ΡΩΜΑΝΟΣ, χτηματίας (55 χρόνων)
 ΕΛΕΝΗ, γυναίκα του (50 χρόνων)
 ΜΙΑΤΟΣ, δικηγόρος παιδιά του (27 χρόνων)
 ΧΑΡΗΣ, μηχανικός Ρωμανού (25 χρόνων)
 ΑΓΓΕΛΑ, κόρη ορφανή (17 χρόνων)
 Γ. ΘΕΑΓΕΝΗΣ, μεγαλοχτηματίας, πολιτευτής (50 χρόνων)
 ΛΙΝΑ, κόρη του Θεαγένη (22 χρόνων)
 Π. ΔΗΜΑΔΗΣ, μηχανικός (45 χρόνων)
 ΣΩΤΗΡΗΣ, εργατικός, μικροχτηματίας, (48 χρόνων)
 ΔΗΜΟΣ, εργατικός, μικροχτηματίας, (40 χρόνων)
 ΑΝΤΡΕΑΣ, εργατικός, μικροχτηματίας, (45 χρόνων)
 ΓΙΑΝΝΗΣ, εργατικός, μικροχτηματίας, (38 χρόνων)
 ΓΕΡΟ-ΜΕΛΕΤΗΣ (65 χρόνων)
 ΑΛΛΟΙ εργατικοί, μικροχτηματίες (διαφόρων ηλικιών)

Η σκηνή σε μια αγροτική περιοχή της Αττικής — εποχή σημερινή.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Σκηνή 1η

(Στο σπίτι του Στάθη Ρωμανού. Δωμάτιο απλά επιπλωμένο και νοικοκυρισμένο. Πόρτα στη μέση άλλη μια στα πλάγια δεξιά κι' άλλη στ' αριστερά. Δεξιά κι' αριστερά της μεσιανής πόρτας δυο παράθυρα, που βλέπουν προς το δρόμο. Είναι ανοιχτά. Φαίνονται δέντρα, που είναι στο δρόμο και μακριά στο βάθος κορυφές βουνών. Με το άνοιγμα της ανλαίας φαίνεται ο Στάθης που κάθεται σε μια καρέκλα δίπλα σ' ένα τραπέζι της μέσης· παίζει με το κομπολόι του σαν συλλογισμένος. Άξαφνα ακούγονται απ' έξω φωνές πολλές, κάτι σαν βουή. Ο Στάθης αντιάζεται και πετιέται επάνω. Πηγαίνει προς το ένα παράθυρο.)

ΣΤΑΘΗΣ (δυνατά.) Τι οργή νάνα πάλι! Τι τρέχει!
 ΦΩΝΕΣ (απ' έξω.) Εμπρός! Μέσα στο σπίτι του όλου!

- ΣΤΑΘΗΣ — Με το γιο μου τάχουνε πάλι. Δε βρίσκουμε μια στάλα ησυχία μ' αυτή την ιστορία που άνοιξε.
- ΦΩΝΕΣ
ΕΛΕΝΗ — Πρέπει να τελειώνουμε μια και καλή. Δεν έχει άλλο!
(Μπαίνοντας τρομαγμένη από τη δεξιά θύρα.) Τι φωνές είναι αυτές, Στάθη; Για το θεό! Τι είναι;
- ΣΤΑΘΗΣ — Ξέρω κ' εγώ, γυναίκα! Να! φαίνεται πως τάχουνε πάλι με το γιό μας.
- ΕΛΕΝΗ — Ω θεέ μου! και τι θέλουν;
- ΣΤΑΘΗΣ
ΕΛΕΝΗ — Δεν τους ακούς; Ναρθούνε μέσα. Κ' είναι όλοι τους αγχιεμένοι.
— Να κλείσουμε τα παράθυρα και την πόρτα (Πηγαίνει προς το ένα παράθυρο και κάνει να το κλείσει.)
- ΦΩΝΕΣ — Μην κλείτε! Θάναι χειρότερο για σας! Θα μπορούμε δια της βίας!
- ΕΛΕΝΗ — Θεέ μου! φοβάμαι!
- ΣΤΑΘΗΣ — Μην κάνης έτσι, Ελένη! Μη φοβάσαι! Καλά! Αυτό έλειψε· να τους φοβηθώ! Φωνακλάδες είναι. Θα φωνάξουν κομμάτι· θα φοβερίσουν και θα μείνουν με τις φωνές τους... Πες τους ναρθούνε!
- ΕΛΕΝΗ (Από το παράθυρο προς τα έξω.) Ελάτε μέσα! Γιατί φωνάζετε; Ελάτε!
- ΣΤΑΘΗΣ (Σαν να μιλάει μόνος του.) Και στο κάτω-κάτω δεν έχουν άδικο... Α, που ανάθεμά τον! τι ιστορίες μου φτιάχνει!

(Από τη μεσιανή πόρτα μπαίνουν μερικοί άντρες, που από το εξωτερικό τους φαίνονται εργατικοί· κάτι σαν γεωργοί και καλλιερητές της γης.)

- ΕΛΕΝΗ (Παραμερίζοντας για να περάσουν.) Καλώς κοπιάσατε!
- ΣΤΑΘΗΣ — Βρε παιδιά, τι είναι αυτά; Τι επάθατε;
- ΣΩΤΗΡΗΣ — Ρωτάς, κυρ-Στάθη, τι επάθαμε;
- ΣΤΑΘΗΣ — Σωτήρη, εσύ; Γιάννη, Αντρέα, Δήμο, όλοι εσείς έτσι έρχεστε στο σπίτι μου; Στο σπίτι ενός ανθρώπου, που είναι κάθε μέρα μαζί σας; (Μαζί) Ασε τ' αυτά! Εμείς!...
- ΔΥΟ — ΤΡΕΙΣ
ΣΤΑΘΗΣ — Σας παρακαλώ σιγά-σιγά. Μη φωνάζετε. Με τις φωνές δε γίνεται τίποτε, μήτε με τους φοβερισμούς. Οι φοβέρες σ' εμένα, το ξέρετε, δεν κάνουν εντύπωση.
- ΔΗΜΟΣ — Δε σε φοβερίζουμε, αδερφέ!
- ΣΩΤΗΡΗΣ — Σιγά, παιδιά!... Δεν τάχουμε μ' εσένα, κυρ-Στάθη. Το ξέρεις... Τάχουμε μ' εκείνον τον κύριο, το γιο σου.
- ΣΤΑΘΗΣ — Τι σας έκαμε πάλι;
- ΑΝΤΡΕΑΣ — Τι θέλεις να μας έκαμε; Δεν το ξέρεις; ... Να! Επιμένει ν' αλλάξει το δρόμο του νερού του ποταμιού... Να μας χαντακώσει!
- ΣΩΤΗΡΗΣ — Τώρ' άρχισε να φτιάχνει κ' ένα... Πώς το λέει, βρε παιδιά;
- ΔΗΜΟΣ — Φράγμα
- ΣΩΤΗΡΗΣ — Ναι· φράγμα. Δηλαδή, να μας κόψει ολότελα το νερό.
- ΣΤΑΘΗΣ — Και φράγμα; Μα πού τα βρήκε τα λεφτά για να φτιάσει και φράγμα. Αυτή η δουλειά θέλει έξοδα.
- ΓΙΑΝΝΗΣ — Κι' αρκετά μάλιστα.
- ΑΝΤΡΕΑΣ — Πού βρήκε τα λεφτά; Να! Κατάφερε τους αντικρινούς χηματίες να βάλουν αυτοί τα έξοδα. Τους έκαμε να πιστέψουν πως με το άλλαγμα του δρόμου του νερού τα κτήματά τους θα γίνουν πολύ καλύτερα και

θα πάρουν περισσότερη αξία. Τους έφτιασε, λέει, ένα συνεταιρισμό, που θάχει κέρδη και θα τα μοιράζονται. Κατόρθωσε να πάρη κι' άδεια από το Υπουργείο για να εξακολουθήση το έργο του.

ΣΤΑΘΗΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ

— Μπα; Δεν ήξερα τίποτε απ' αυτά.

— Να που τα μαθαίνεις τώρα... Έρχεται δηλαδή να χαλάση τα δικά μας χτήματα για να ωφελήση άλλους. Είναι πράματα δίκαια αυτά;

ΣΩΤΗΡΗΣ

— Το νερό, βέβαια, δεν είναι δικό μας. Μα τα χτήματά μας είναι δικά μας. Απ' αυτά ζούμε. Σκοτωνόμαστε στη δουλειά για να μας δίνουν κάτι όσο να φτωχοζούμε, και τώρα έρχεται ο γιος σου να μας τα κάνη άχρηστα.

ΑΝΤΡΕΑΣ
ΔΗΜΟΣ

— Κάνει, λέει, έργο... . Πώς το λέει, βρε Δήμο;

ΑΝΤΡΕΑΣ

— «Κοινής ωφελείας».

ΣΤΑΘΗΣ

— Ναι... Μα δεν ξέρουμε πού είναι η ωφελειά μας!

ΣΩΤΗΡΗΣ

— Μα για να σας πω... . Μη τυχόν έχει δίκιο κ' είναι σωστά αυτά, που λέει; — Τι λες, κυρ-Στάθη; Ποια είναι σωστά; Δεν το βλέπουμε μεις τι κακό μας κάνει; ... Το βλέπει μάλιστα καλύτερα και το φωνάζει ο κυρ-Θεαγένης.

ΣΤΑΘΗΣ

— Τι λέει ο κυρ-Θεαγένης;

ΑΝΤΡΕΑΣ

— Τι θες να λήη; ... Είναι έξω φρενών με το γιο σου για όσα κάνει. Θα του χαλάση κι' αντουνού τα χτήματα.

ΣΩΤΗΡΗΣ

— Μα ο κυρ-Θεαγένης δεν παίζει. Δε θ' αφήση να κάμη άλλος έτσι εύκολα ό,τι δεν του αρέση. Έφερε μάλιστα ένα μεγάλο μηχανικό από την Αθήνα για να κάμη έκθεση, πως το έργο του γιου σου είναι βλαβερό. Και λέει, πως θα τότε στείλη και φυλακή, αν δε σταματήση.

ΕΛΕΝΗ

— Για το θεό! Τι είναι αυτά; Φυλακή το παιδί μας;

ΣΤΑΘΗΣ

— Να, δουλειές που μας φτάνει!

ΣΩΤΗΡΗΣ

— Και ξέρεις και τ' άλλο, κυρ-Στάθη; Ο κυρ-Θεαγένης τάχει και μ' εσένα· είναι τρομερά θυμωμένος μαζί σου, που δεν περιμαζεύεις το γιο σου. Σε συμφέρει να τα χαλάσης με τον κυρ-Θεαγένη;

ΣΤΑΘΗΣ

— Όχι! Δεν πρέπει ποτέ να τα χαλάη κανείς με τους καλύτερους του και τους δυνατότερους του. Όχι!

ΓΙΑΝΝΗΣ

— Ναι· μα τώρα καταπώς πάνε τα πράματα τον κάνεις εχτρό σου, θέλοντας και μη!

ΣΤΑΘΗΣ

— Α! όλα κι' όλα! Να τα χαλάσω εγώ με τον κυρ-Θεαγένη! Όχι! Αυτό δε θα γίνη ποτέ!

ΑΝΤΡΕΑΣ

— Αυτό είναι δική σου δουλειά. Κανόνισέ τα όπως θέλεις με τον κυρ-Θεαγένη. Εμείς ένα έχουμε να πούμε: Αν εξακολουθήση ο γιος σου, θα γίνουν ιστορίες μεγάλες.

ΣΩΤΗΡΗΣ

— Θα μας φέρη σε θέση να πιαστούμε με τους αντικρινούς χτηματίες· και τότε θα ξαπλωθούνε κορμιά κάτω. Μα για να μη φτάσουν τα πράγματα ως εκεί θ' αναγκαστούμε να φερθούμε αλλιώς στο γιο σου.

ΓΙΑΝΝΗΣ

— Πες το, καθαρά, Σωτήρη. Θα τότε σκοτώσουμε!

ΕΛΕΝΗ

(Με τρόπο και αγωνία.) Για το θεό! αν είσαστε χριστιανοί, σωπάτε!

ΣΤΑΘΗΣ

— Ε! ε! φίλοι μου! παρατήρατε δρόμο. Έτσι σκοτώνουνε;

ΣΩΤΗΡΗΣ

— Για να βρη κανείς το δίκιο του κι' αυτό το κάνει.

ΑΝΤΡΕΑΣ

— Δε θα λογαριάσουμε τίποτα!

ΣΤΑΘΗΣ

— Αφίστε αυτά τα λόγια. Φρόνιμα να μιλάτε· φρόνιμα. Θα τα διορθώσω

εγώ τα πράγματα... Να τα χαλάσω με τον κυρ-Θεαγένη!... Τώρα θα πάω εγώ να τότε βρω το γιο μου εκεί κάτω... Πάμε μάλιστα μαζί, αν θέλετε. Χωρίς όμως ν' ανακατευτήτε καθόλου εσείς για να μην πιασθήτε με τους άλλους. Ελένη! φέρε μου το καπέλο μου και το μπασιτούνι μου... Γλήγορα! (Ενώ φεύγει από τη δεξιά θύρα.) Αχ! τι ημέρα η σημερινή!

ΕΛΕΝΗ
ΓΙΑΝΝΗΣ
ΣΤΑΘΗΣ
ΣΩΤΗΡΗΣ

— Πες και τ' άλλο, Σωτήρη, για το γιατρό;
— Τι έκαμε ο γιατρός;
— Χμ! Καλά που το θυμήθηκες, Γιάννη. Βέβαια! ο γιατρός λέει, πως άμα γίνη το άλλαγμα του δρόμου του νερού αντί να λιγοστεύουν οι αρρώστιες, όπως επιμένει να λέη ο γιος σου, θα πληθύνουν. Και τότε θα μας θερίσουν όλους· κ' εμάς και τα παιδιά μας.

ΑΝΤΡΕΑΣ

— Τ' ακούς κυρ-Στάθη; Κ' έχουμε άδικο το λοιπόν να μας συνεπαίρνη ο θυμός και να κάνουμε εκείνο, που δε θα το θέλαμε ποτέ;

ΣΤΑΘΗΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ
ΔΗΜΟΣ

— Ο γιατρός! Και τα είπε αυτά και στον κυρ-Θεαγένη;
— Και βέβαια τα είπε.
— Μόνο στον κυρ-Θεαγένη τα είπε; Σ' όλους τα λέει. Πώς θα δείξει κι' αυτός ότι ξέρει από επιστήμη!

(Μπαίνει η Ελένη)

ΕΛΕΝΗ

(Δίνοντας στο Στάθη το καπέλο του και το μπασιτούνι του.)
Να! πάρ' τα... κι' ο θεός μαζί σου!

ΣΤΑΘΗΣ

(Κινώντας να φύγη.) Γι' άκουσε, Ελένη. Σήμερα είναι νάρθη ο Μίλτος. Αν έρθη, να του επίης να κάτση εδώ και να με περιμένει. Τόνη θέλω... Πάμε, παιδιά... (Από τη μεσιανή θύρα μπαίνει ο Μίλτος.)
Α! νά τος ο Μίλτος.

ΜΙΛΤΟΣ

(Κοιτάζοντας καλά τους άλλους, χωρίς όμως ανησυχία.) Τι είναι, πατέρα; Τι συμβαίνει;

ΣΤΑΘΗΣ

— Τίποτε. Μην ανησυχής. Κάτσε εδώ με τη μητέρα σου και περίμένέ με. (Ξεκινάει να φύγη)

ΕΛΕΝΗ

(Στο Μίλτο.) Δεν πας κ' εσύ, Μίλτο μου, μαζί του!

ΣΤΑΘΗΣ

— Όχι! Δεν πρέπει ν' ανακατευτή καθόλου ο Μίλτος. Τ' αδέρφια πρέπει ν' αποφεύγουν τις αφορμές για να μαλώνουν... Πάμετε παιδιά! (Φεύγει με τους άλλους. Μένουν μονάχοι τους η Ελένη κι' ο Μίλτος)

ΜΙΛΤΟΣ

— Ωστε εξακολουθεί η ιστορία του νερού;

ΕΛΕΝΗ

— Ξέρεις· αυτοί ήρθαν εδώ...

ΜΙΛΤΟΣ

— Τα ξέρω, τάμαθα τώρα που ερχόμουν... Μα πού πάει μαζί τους ο πατέρας;

ΕΛΕΝΗ

— Πάει στο ποτάμι να βρη τον αδερφό σου, το Χάρη.

ΜΙΛΤΟΣ

— Δε θα τότε βρη· Ο Χάρης δεν είναι στο ποτάμι.

ΕΛΕΝΗ

— Αλήθεια; Τόσο το καλύτερο. Μα πώς το ξέρεις;

ΜΙΛΤΟΣ

— Τον είδα από πολύ μακριά τώρα που ερχόμουν· είναι μαζί με κάποιον ξένο. Θαρρώ όμως πως έρχεται εδώ.

ΕΛΕΝΗ

— Καλύτερα εδώ, παρά εκεί κάτω. Αχ! το ευλογημένο το παιδί με τις δουλιές που καταπιάστηκε! Να σου ειπώ, Μίλτο μου δεν του λες κ' εσύ δυο λόγια, έτσι σαν μεγαλύτερος αδερφός, μήπως μπορέσης και τον κάμης ν' αλλάξει γνώμη και ν' αφήσει τις δουλιές, που άρχισε;

- ΜΙΑΤΟΣ — Αυτός ν' αλλάξει γνώμη; Πιο επίμονο άνθρωπο δεν έχω ιδή. Έχει, μητέρα, τις δικές του ιδέες και τις δικές του γνώμες, που τις θαρρεί ότι μονάχα αυτές είναι οι σωστές, και νομίζει ότι όλοι οι άλλοι με τις διαφορετικές ιδέες ζούνε ζωή γεμάτη ψέμα. Καταλαβαίνεις;
- ΕΛΕΝΗ — Δεν ξέρω τι να ειπώ μ' αυτό το παιδί... Έχει δίκιο, δεν έχει;
- ΜΙΑΤΟΣ — Δίκιο! πού να τόβρη! Ανοησίαν έχει!
- ΕΛΕΝΗ — Γι' αυτό κ' εσύ σαν γνωστικότερος πρέπει να τον ορμηνήψεις, να του ειπής μερικά λόγια με τρόπο, που ν' αναγκαστή να σ' ακούση.
- ΜΙΑΤΟΣ — Θέλεις να μαλώσω μαζί του στα γερά;
- ΕΛΕΝΗ — Μα ο Χάρης δε μαλώνει.
- ΜΙΑΤΟΣ — Το ξέρω. Μακάρι να μάλωνε! Θάδειχνε λίγο, πως είναι άνθρωπος, πως έχει ζωή μέσα του. Του μιλείς με θυμό, κι' αυτός σου απαντάει με το γλυκότερο τρόπο. Τόνε βρίζεις, κι' αυτός προσέχει περισσότερο πώς να μη σε πειράξει με καμιά λέξη του. Κι' αν τόνε δείρη κανείς, είμαι βέβαιος, πως δε θα σπρώξει χέρι. Δε λέω! Να είναι καλός κανένας, μα ίσαμ' ένα βαθμό. Όχι έτσι! Το Χριστό θέλει να μας κάμη; Μα κι' ο Χριστός επήρε μια φορά καμτσίκι κ' έδειρε ανθρώπους. Πρέπει, λέει, να κάνης πάντα όσο μπορείς το καλό, ν' αγαπάς τους άλλους και να μην αγαπάς καθόλου τον εαυτό σου. Σε τέτοιον άνθρωπο τι μπορείς να ειπής; Λόγια χαμένα όσα κι' αν του ειπής... Δε φωνάζεις, μητέρα, και κανένα παπά να τόνε διαβάση, αφού εσύ έχης ακόμη τη θρησκευτική πίστη μέσα σου; Ίσως η πίστη η δική σου να τόνε σώση.
- ΕΛΕΝΗ — Μα δεν είναι δα και τρελλός για να τόνε διαβάση ο παπάς!
- ΜΙΑΤΟΣ — Με τις ιδέες που έχει, είναι κάτι παραπάνω κι' από τρελλός. Είναι αερολόγος! Και δε θα τα πάη καθόλου καλά με τη ζωή... Τέλος πάντων... ας κάμη ό,τι θέλει.
- ΕΛΕΝΗ — Αδερφός σου είναι, Μίλτο μου, και πρέπει να τόνε κάμης να ιδή το σωστό.
- ΜΙΑΤΟΣ — Τι να ιδή! Αυτός βλέπει μόνο εκείνο, που θέλει. Του τα είπα πολλές φορές, μα δεν άκουσε καθόλου τα λόγια μου. Γι' αυτό κ' εγώ δεν έχω καμιά όρεξη να χάσω και πάλι τον καιρό μου σε μάταιες προσπάθειες. Ας πάψουμε όμως αυτή την κουβέντα, επειδή τον ακούω νάρχεται...

(Μπαίνει ο Χάρης από τη μεσιανή θύρα)

- ΧΑΡΗΣ (βλέποντας το Μίλτο...) Α! ήρθες, Μίλτο; Πώς είσαι;
- ΜΙΑΤΟΣ — Καλά.
- ΧΑΡΗΣ — Ε! μητέρα, νά τος που ήρθε γλιγορότερα από ό,τι περίμενες. Φαντάζομαι τη χαρά σου!
- ΕΛΕΝΗ — Ναι, ναι. Κ' έκαμε καλά που ήρθε. Χρειαζότανε.
- ΧΑΡΗΣ — Μπα! τι τρέχει;
- ΕΛΕΝΗ — Τίποτε... Θά σου ειπή ο ίδιος.
- ΧΑΡΗΣ — Αλήθεια; ... Κι' ο πατέρας δεν είν' εδώ;
- ΜΙΑΤΟΣ — Όχι· πάει να σε βρη στο ποτάμι νομίζοντας ότι είσ' εκεί.
- ΧΑΡΗΣ — Πώς το αποφάσισε να πάη; Α! καταλαβαίνω. Θα του γεννήθηκεν η επιθυμία να ιδή πώς προχωρεί το έργο μου.

- ΜΙΛΤΟΣ – Έτσι φαίνεται. Και κρίμα που δε θα είσαι εκεί να του τα εξηγήσης.
 ΧΑΡΗΣ – Τότε να πάω πάλι πίσω. Μόλις έφυγ' απ' εκεί. Μα δεν πειράζει.
 Έχω συνηθίσει το δρόμο και μου φαίνεται σύντομος.
 ΜΙΛΤΟΣ – Δε σου φαίνεται και καθόλου δύσκολος αυτός ο δρόμος, όσο κι' αν
 τότε συνηθισες.
 ΧΑΡΗΣ – Δύσκολος; Γιατί;
 ΜΙΛΤΟΣ – Να: έτσι μου πέρασε από το νου.
 ΧΑΡΗΣ – Μπορεί νάχης και δίκιο· δεν ξέρω... . Αλήθεια, μητέρα, σε παρακαλώ,
 κάνε μου τη χάρη να μου δώσης ρούχα ν' αλλάξω επειδή βράχηκα στο
 ποτάμι κ' είμαι μούσκεμα.
 ΕΛΕΝΗ – Και δεν τόλεγες αμέσως, καημένο παιδί! Πάω κι' όλας.
 ΧΑΡΗΣ – Λίγο γρήγορα σε παρακαλώ για να προφτάσω τον πατέρα εκεί κάτω.

(Η Ελένη φεύγει από την αριστερή θύρα.)

- ΜΙΛΤΟΣ – Και πώς πάει το έργο;
 ΧΑΡΗΣ – Καλά· όλο και προχωρεί μ' επιτυχία. Μα σούχω ένα παράπονο,
 Μίλτο... δεν ήρθες να το ξαναϊδής.
 ΜΙΛΤΟΣ – Θάρθω να το ιδώ όταν τελειώση.
 ΧΑΡΗΣ – Ναι· μα αν τόβλεπες επάνω στην εκτέλεση θα το καταλάβαινες καλύτερα.
 ΜΙΛΤΟΣ – Δεν πιστεύω· δεν παίρνω είδηση από μηχανική· και μάλιστα από έργα
 υδραυλικά... Έτσι δεν τα λες;
 ΧΑΡΗΣ (Χαμογελώντας.) Επάνω-κάτω, έτσι.
 ΜΙΛΤΟΣ – Βέβαια· νερά... . Σκαψίματα... . Χτισίματα... . Να ιδούμε πότε θα γίνη
 κ' η τρύπα στο νερό.
 ΧΑΡΗΣ (Χαμογελώντας.) Πάλι τα πειράγματά σου· πάντα ο ίδιος μα δε με
 πικραίνουν, επειδή το ξέρω, πως τα λες χωρίς κακία.
 ΜΙΛΤΟΣ – Δεν έχω όρεξη σήμερα για πειράγματα.
 ΧΑΡΗΣ – Κι' αλήθεια· σε βλέπω σαν κάπως βαρύ, σαν στενοχωρημένο· τι έχεις;
 ΜΙΛΤΟΣ – Αφού με ρωτάς, θα το μάθης. Μα πρώτα δε μου λες: Ποιος είναι ο
 σκοπός του έργου σου;
 ΧΑΡΗΣ – Θαρρώ πως σου τον είπα και σου τον εξήγησα. Μα αν το θέλεις μπορώ
 να σου τον ειπώ και πάλι με λίγα λόγια.
 ΜΙΛΤΟΣ – Ναι· θα τόθελα.
 ΧΑΡΗΣ – Ο σκοπός είναι απλός: Να καλυτερέψη η γη όλων αυτών των χημάτων,
 που είναι στην περιοχή τούτη για να καλυτερέψη κ' η ζωή εκείνων, που
 την καλλιεργούνε. Να μην είναι πια τόσο σκλάβοι της δουλειάς, χωρίς
 και να μπορούνε να ζήσουνε λίγο καλύτερα· να ιδούνε μια στάλα χαρά.
 Κι' ακόμη να λείψουν οι βάλτοι και τ' ακίνητα νερά για να πάψουν κ' οι
 αρρώστιες να σκορπίζουν το θάνατο.
 ΜΙΛΤΟΣ – Ωραία. Μα είσαι βέβαιος, ότι θα γίνουν όλ' αυτά;
 ΧΑΡΗΣ – Αν δεν ήμουνα βέβαιος δε θα έκανα ό,τι κάνω. Δε θα άφηνα τον εαυτό
 μου να κάμη κάτι, που θα μπορούσε από κακή εχτίμηση των αποτελεσμάτων
 του να μεγαλώση τη δυστυχία των φτωχών αυτών ανθρώπων.
 ΜΙΛΤΟΣ – Ευγενικός ο σκοπός σου και συγκινητική η πίστη σου στην επιτυχία
 των αποτελεσμάτων. Μα ρώτησες και τους άλλους αν τα θέλουν όλα αυτά;

- ΧΑΡΗΣ — Άλλοι τα θέλουν κι' άλλοι όχι το ξέρω, αφού το ακούω κάθε στιγμή. Μα στο τέλος θα το θελήσουν κ' οι δεύτεροι.
- ΜΙΑΤΟΣ — Αν προφτάση να έρθη αυτό το τέλος.
- ΧΑΡΗΣ — Τι θέλεις να ειπής;
- ΜΙΑΤΟΣ — Τι θέλω; ... Ξέρεις τι έγινε προλίγο εδώ;
- ΧΑΡΗΣ — Τι έγινε;
- ΜΙΑΤΟΣ — Ήρθαν όλοι αυτοί οι μικροχτηματίες, οι δυστυχισμένοι δουλεutaδες μιας αγάριστης γης, οι σκλάβοι της δουλειάς, όπως τους λες, ήρθανε αγριεμένοι και φωνάζοντας πως τους καταστρέφεις, πως τους κάνεις το μεγαλύτερο κακό ήρθανε φοβερίζοντας πως αν δε σταματήσεις το έργο σου, το άδικο γι' αυτούς, δε θα διατάσουνε και να σε σκοτώσουν ακόμη για να προστατέψουν το δίκιο τους. Τα βάλανε και με τον πατέρα πως δε σε αναγκάζει να σταματήσεις... Ε! Τι λες; Σου αρέσουν αυτά;
- ΧΑΡΗΣ — Τα περιμένα... όταν όμως έρθη η ώρα να ιδούν πόσο δούλεψα για το καλό τους θ' αλλάζουνε γνώμη.
- ΜΙΑΤΟΣ — Αν τους αφήσουνε ν' αλλάζουνε γνώμη. Δεν το έχεις νιώσει, ότι παλεύεις με δυνατότερους, που δεν τους συμφέρει να επιτύχουν οι σκοποί σου; Εγώ με λίγα λόγια, που άρπαξε το αυτί μου στο δρόμο, κατάλαβα τι τρέχει.
- ΧΑΡΗΣ — Το ξέρω πολύ καλά αυτό που λες. Μα για τούτο κ' η νίκη μου θα έχη μεγαλύτερη αξία. Είναι η ωραία κι' αληθινή η νίκη, όταν έρχεται ύστερ' από δυνατό πάλεμα.
- ΜΙΑΤΟΣ — Κ' είσαι βέβαιος, πως θα είσαι ο νικητής;
- ΧΑΡΗΣ — Δε μπορεί να γίνη αλλιώς.
- ΜΙΑΤΟΣ — Για ποιο λόγο;
- ΧΑΡΗΣ — Όταν όλη την ενέργειά μου την οδηγούν και την κανονίζουν ο πόθος να κάμω καλό στους άλλους, η ομορφιά της ιδέας πως να ριζώ λίγη χαρά στη ζωή των άλλων, και για να ειπώ επί τέλους και τη μεγάλη λέξη, η αγάπη στους άλλους, πιστεύω και στην τελωτική νίκη.
- ΜΙΑΤΟΣ — Κ' εσύ τι θα κερδίσης από όλο αυτό;
- ΧΑΡΗΣ — Να κερδίσω; Μα δε στοχάστηκα ποτέ μου να κερδίσω τίποτε.
- ΜΙΑΤΟΣ — Α! έτσι; Δουλεύεις για να ευχαριστήσς μόνο τον εαυτό σου.
- ΧΑΡΗΣ — Μα όχι· θα κερδίσω κάτι πολύ μεγάλο: Την ικανοποίηση, ότι έκαμα το χρέος μου προς τους ομοίους μου κ' έτσι η ζωή μου δεν είναι στεία.
- ΜΙΑΤΟΣ — Ένα πράμα απορώ μ' εσένα, Χάρη: Πώς εσύ, ένας μηχανικός, δηλαδή άνθρωπος με ολότελα πραχτική επισήμη, που έχει να κάμη όλο με αριθμούς, με μαθηματικούς υπολογισμούς, σαν να ειπούμε με το πιο σταθερό και πιο καθαρό δημιουργημα του ανθρώπινου μυαλού, προσπαθείς να εφαρμόσης, να κάμης πραγματικότητα τις αερολογίες, που σκορπούν αφειδώλεντα με τους αμέτρητους σωρούς των βιβλίων τους αιώνες κ' αιώνες τώρα αυτοί οι διάφοροι ηθικολόγοι φιλόσοφοι, οι νεροβραστοι φιλόσοφοι σου!
- ΧΑΡΗΣ — Είμαι βέβαιος, πως δεν τα πιστεύεις αυτά που λες.
- ΜΙΑΤΟΣ — Τα πιστεύω και τα πολυπιστεύω μάλιστα. Αλλά στο κάτω — κάτω φιλόσοφοι είναι αυτοί. Δεν είχανε να κάμουν άλλη δουλειά παρά να αραδιάζουν — όπως θα εξακολουθούνε ν' αραδιάζουν κι' όσοι θαρθούνε κατόπι — στο χαρτί τις αερολογίες τους και να τις κάνουνε συστήματα, χωρίς να καταλαβαίνουν ότι γίνονται πραγματικά εχτροί της ζωής,

- επειδή κρύβουν από τον άνθρωπο την αλήθεια της πραγματικότητας.
- ΧΑΡΗΣ — Εχτροί της ζωής είμαστε εμείς οι ίδιοι, όταν το λογικό μας θεληματικά αποδιώχνει από κάθε πράξη μας την ιδέα της αγάπης και της καλοσύνης.
- ΜΙΑΤΟΣ — Πολύ σωστά! Μα δε μου λες, σε παρακαλώ: Είδες ποτέ σου κανέναν άνθρωπο να βαδίζει μέσα στη ζωή με οδηγό του ένα ηθικολογικό σύστημα και να προσέχει να το εφαρμόζει; Όχι με λόγια, αλλά με την πράξη. Κι' αυτοί οι ίδιοι οι φιλόσοφοι που σκορπίζουν τα μεγάλα λόγια συχνά κάνουν παραπατήματα, συχνά λοξοδρομούν από τις ιδέες τους, όταν βρεθούν εμπρός στην πραγματικότητα της ανάγκης ή στην ανάγκη της πραγματικότητας.
- ΧΑΡΗΣ — Όχι όλοι.
- ΜΙΑΤΟΣ — Ένας μόνο στον κόσμο στάθηκε πιστός στην ιδεολογία του κ' είχε τη δύναμη να μη την προδώσει· μα και γι' αυτό ένας μόνο Χριστός φάνηκε μέσα στη ζωή της ανθρωπότητας.
- ΧΑΡΗΣ — Και δεν αρκεί το παράδειγμά του για να το ακολουθήσουμε όλοι;
- ΜΙΑΤΟΣ — Ο Χριστός ήτανε Χριστός, κ' οι άνθρωποι είναι άνθρωποι. Μη ζητάς τ' αδύνατα. Άλλη είναι της ζωής η αλήθεια κι' όχι αυτή που φαντάζεσαι.
- ΧΑΡΗΣ — Δεν τήνε φαντάζομαι· τήνε βλέπω.
- ΜΙΑΤΟΣ — Πρόσεξε καλά σ' ό,τι θα σου ειπώ, Χάρη. Σήμερα αγρίεψαν εκείνοι, που νομίζουν ότι το έργο σου τους είναι βλαβερό. Αύριο θα σηκωθούν εναντίο σου εκείνοι, που πιστεύουν ότι τους είναι ωφέλιμο. Και θα σηκωθούν αγριότεροι από τους άλλους· έτσι θα σε πληρώσουν, επειδή δεν υπάρχει πιο αγάριστο πράγμα από τον άνθρωπο που ευεργετείς.
- ΧΑΡΗΣ — Μήτε αυτό θα με ξαφνίσει.
- ΜΙΑΤΟΣ — Όστε το περιμένεις;
- ΧΑΡΗΣ — Δεν είπα αυτό. Δεν πιστεύω τον άνθρωπο τόσο κακό, υπάρχει πάντα η καλοσύνη μέσα του.
- ΜΙΑΤΟΣ — Υπάρχει· μόνο που κοιμάται τον αζύπνητο.
- ΧΑΡΗΣ — Φρόντιζε να του την ξυπνάς για να τήνε βλέπης να φανερώνεται με όλη την ομορφιά της.
- ΜΙΑΤΟΣ — Μη χάνεσαι σ' ιδεολογίες, σου λέω! Σ' αυτή την ίδια τη γη, που θέλεις να την κάμης πιο γόνιμη και πιο καλή για τους ανθρώπους, θα ιδής να φανερώνεται με όλη την ορμή της η ανθρώπινη κακία. Ο Θεός να με βγάλει ψεύτη, αλλά φοβάμαι μην τη βρέξης και με το αίμα σου!
- ΧΑΡΗΣ — Και δε θα βγάλω κανένα παράπονο, μήτε θ' αλλάξω την ιδέα μου για τους ανθρώπους.
- ΜΙΑΤΟΣ — Δε μου λες! Γιατί δεν έγινες ιεροκήρυκας;
- ΧΑΡΗΣ — Δεν ήμουνα πλασμένος για τέτοιο αξίωμα.
- ΜΙΑΤΟΣ — Μα τα ωραία λόγια δε σου λείπουν.
- ΧΑΡΗΣ — Δεν ξέρω από ωραία λόγια. Τις ιδέες, που πιστεύω, προτιμώ να τις δείχνω με τα έργα μου, με τη ζωή μου.
- ΜΙΑΤΟΣ — Άκουσε, Χάρη: Έμπα μέσα στην πραγματικότητα της ζωής, νιώσε τη σκληρή της αλήθεια και συμμόρφωσε την ενέργειά σου μ' αυτή. Δεν έχω να σου ειπώ τίποτε άλλο. (Πηγαίνει προς το ένα από τα παράθυρα και κοιτάζει προς τα έξω.) Δεν ξέρω τι θα σου ειπή κι' ο πατέρας που έρχεται.
- ΧΑΡΗΣ — Θα τον ακούσω κι' αυτόν ήσυχα.

(Μπαίνει από τη μεσιανή θύρα ο Στάθης)

- ΣΤΑΘΗΣ (Στο Χάρη.) Μου το είπανε στο δρόμο πως γύρισες από το ποτάμι κ' ήρθες εδώ. Καλά έκαμες κ' ήρθες για να ξεκαθαρίσουμε τα πράγματα μian ώρα αργότερα. Ξέρεις τι ιστορίες μου δημιούργησες με τα καμώματά σου;
- ΧΑΡΗΣ – Τις έμαθα· μα και τις προαισθανόμουν.
- ΣΤΑΘΗΣ – Έτσι ε; Τις προαισθανόσουν· κι' όμως δε ζήτησες να τις αποφύγης.
- ΧΑΡΗΣ – Δεν ήτανε δυνατό να γίνη αυτό.
- ΣΤΑΘΗΣ – Γι' άκου, παιδί μου. Θαρθής στα λογικά σου και θ' αποφασίσης να σταματήσης αυτό το καταραμένο το έργο, που άρχισες, για να πάψουν πια κι' όλες τούτες οι τρικυμίες, που σηκώνεις;
- ΧΑΡΗΣ – Όχι, πατέρα· δε θα σταματήσω, επειδή τότε θα έκανα πραγματικά κακό.
- ΣΤΑΘΗΣ – Όστε θέλεις να μας καταστρέψης όλους;
- ΧΑΡΗΣ – Απ' εναντίας.
- ΣΤΑΘΗΣ – Την επιμονή σου την ξέρω. Μα όταν σου ειπώ, ότι κ' εγώ το θέλω να μην προχωρήση το έργο σου, επειδή δε με συμφέρει να προχωρήση, τι θα ειπής;
- ΧΑΡΗΣ – Ότι δε μπορώ να σταματήσω, επειδή δεν πρέπει.
- ΣΤΑΘΗΣ – Πρόσεξε, Χάρη. Μη με αναγκάσης να φτάσω στο απροχώρητο.
- ΜΙΑΤΟΣ – Πατέρα· μαλακότερα... .
- ΣΤΑΘΗΣ – Σώπαιν' εσύ! Εξόν αν έχης να ειπής τίποτε, που να κάμη τον αδερφό σου ν' αλλάξη γνώμη.
- ΜΙΑΤΟΣ – Μη μου ζητάς το αδύνατο.
- ΣΤΑΘΗΣ Τότε θα κάωμ κ' εγώ εκείνο, που είναι δυνατό. Δε θ' αφίσω να χαλάση σε μια στιγμή κι' από το πείσμα ενός αφιλότιμου παιδιού μου, εκείνο που έφτιασα με τόσους κόπους. Πάλεψα σκληρά εγώ ως που να ειπώ: δόξα σοι ο θεός! Κάτι κατόρθωσα. Ω! πόσα χρόνια ελπίδας, υπομονής και δουλειάς σκληρής, μα πάντα τίμιας. Τούτο το σπίτι, τούτα τα λίγα χτήματα, που μου δίνανε τα μέσα για να σας μεγαλώσω και να σας μορφώσω, να σας σπουδάσω, τ' αγόρασα με χρήματα, που ήτανε βρεγμένα με τον ιδρώτα μου. Κ' είχα να κάωμ με τη ζηλοφθονία όλων των γύρω μου και με τις ταπεινές μικροπονηριές τους· μα τους έκαμα να με σέβονται, να με λογαριάζουνε και να με δουλεύουν ακόμη, όπως ήθελα εγώ. Ναι· σήμερα έχω συμφέροντα μ' αυτούς τους ανθρώπους. Κ' έρχεσαι εσύ με μια στραβή ιδέα, που σου πέρασε από το κεφάλι, ότι εργάζεσαι για το καλό των ανθρώπων αυτών να μου τους ξασηκώνης εναντίο μου, να τους κάνης εχτρούς μου· κι' ακόμη μου κάνεις εχτρό το Θεαγένη, που εγώ τότε χρειάζομαι, που λογαριάζω τόσο επάνω σ' αυτόνε για να καλύτερέψω περισσότερο τη θέση μας.
- ΜΙΑΤΟΣ – Εχτρός μας ο Θεαγένης! Α! όχι! αυτό δεν πρέπει να γίνη ποτέ!
- ΧΑΡΗΣ – Γιατί τότε λογαριάζετε τόσο αυτό τον άνθρωπο; γιατί τρέμετε τόσο μήπως γίνη εχτρός σας;
- ΜΙΑΤΟΣ – Επειδή, ασυλλόγιστε άνθρωπε, είναι πλούσιος, πολιτεύεται, έχει τη δύναμη να προστατεύη τα συμφέροντά του· είναι ο δυνατός εδώ. Ναι· ο πατέρας έχει δίκιο· χρειάζεται σ' εμάς.

- XAPHΣ — Μα γιατί δε λες ακόμη, ότι ο δυνατός αυτός κάνει τη δύναμή του άδικη για όλο τούτο το φτωγόκοσμο, που ζη εδώ πέρα;
- ΣΤΑΘΗΣ — Και νομίζεις, ότι εσύ με την ενέργειά σου θ' αλλάξεις τα πράγματα;
- XAPHΣ — Δίχως άλλο κάτι καλό θα γίνη για τους άλλους; θα ξυπνήσουν... .
- ΜΙΑΤΟΣ — Μα, τυφλέ κι' ανόητε! δε βλέπεις ότι οι άλλοι αυτοί ξεσηκώθηκαν εναντίο σου, πιστεύοντας ότι τους φέρνεις την καταστροφή; Σε ποιους γυρεύεις να κάμης καλό, όπως λες, αφού δεν το θέλουν;
- XAPHΣ — Τους το ζήτησε ο Θεαγένης να μη θέλουν το καλό τους; Αυτός τους ξεσήκωσε εναντίο μου;
- ΜΙΑΤΟΣ — Σου το είπα: έχει τη δύναμη να προστατεύη τα συμφέροντά του.
- XAPHΣ — Ε! με αυτή τη δύναμή του θα παλέψω. Και θα ιδούμε ποιος θα φανή στο τέλος ο δυνατότερος.
- ΜΙΑΤΟΣ — Μ' αυτή τη στάση σου, Χάρη, με κάνεις τώρα κ' εμένα να μη μπορώ να σε υπερασπιστώ.
- XAPHΣ — Δε ζήτησα, Μίλτο, την υπεράσπισή σου. Δε θέλω για χατίρι μου να δυσαρεστήσης τον πατέρα.
- ΣΤΑΘΗΣ — Θα έκανες καλύτερα να μη τότε δυσαρεστής εσύ τον πατέρα σου.
- ΜΙΑΤΟΣ — Μα δε μου λες! Ποια είναι τα μέσα σου για να παλέψης με τη δύναμη του Θεαγένη; Μήπως ο μικροσυνεταιρισμός που έφτιασες για να τελεώσης το έργο σου; Μα είναι λίγα τα λεφτά, καημένε, και θα ξοδευτούνε γρήγορα. Δε θα φτάσουνε για να εξακολουθήσης τον αγώνα σου.
- XAPHΣ — Δε χρειάζονται λεφτά για τον αγώνα μου.
- ΜΙΑΤΟΣ — Πάντα θεωρείς!... . Δε μου λες: έχεις εσύ τουλάχιστο τη διαχείριση του ταμείου του συνεταιρισμού σας;
- XAPHΣ — Όχι· δεν είναι δικά μου τα λεφτά για να τα διαχειρίζομαι εγώ. Γιατί ρωτάς;
- ΜΙΑΤΟΣ — Επειδή, όταν θα έρθη η αποτυχία του έργου σου και του αγώνα σου — και θάρθη ποτέ γρήγορα, θα το ιδής — θα μπορούσε ν' απομείνη κάτι στα χέρια σου κ' έτσι θα πληρώνονταν κάπως οι τόσοι κόποι σου.
- XAPHΣ — Εσύ θα το έκανες αυτό;
- ΜΙΑΤΟΣ — Γιατί όχι;
- XAPHΣ — Δεν το πιστεύω· δε λες αλήθεια.
- ΜΙΑΤΟΣ — Να το πιστέψης. Ποιος θα με κατηγορούσε;
- XAPHΣ — Ποιος; Κάποιος που θα τότε φοβότανε η συνειδήσή σου. Ο πατέρας ήτανε τίμιος δουλετής. (Ο Στάθης τον κοιτάζει προσεχτικά.)
- ΜΙΑΤΟΣ — Ναι· μα μην ξεχνάς πως κι' ο παππούς ήτανε κατσικοκλέφτης! Δεν αφίνεις, λέω εγώ, τις θεωρίες και να κοιτάξης λίγο την πραγματικότητα. Πείσουν επί τέλους, ότι το έργο σου δε μας συμφέρει να γίνη και δεν πρέπει να γίνη. Παραδέξου την αλήθεια, που σου είπα και πρωτίτερα: ότι οι άνθρωποι, που σε θαρρούνε σήμερα ωφέλιμο γι' αυτούς κ' ευεργέτη τους, οι συνεργάτες σου για να τους ειπώ έτσι, αύριο θα είναι οι χειρότεροι εχθροί σου· θα γίνουν τα προθυμότερα όργανα του Θεαγένη εναντίο σου.
- XAPHΣ — Αν είναι να γίνη κι' αυτό, ας γίνη.

(Μπαίνει από τη δεξιά θύρα η Ελένη.)

- ΕΛΕΝΗ – Χάρη, τα ρούχα σου είναι έτοιμα.
 ΧΑΡΗΣ – Δε μου χρειάζονται πια, μητέρα. Στέγνωσα.
 ΕΛΕΝΗ – Μα τι έχετε εδώ; τι είπατε; Πώς είσαστε έτσι όλοι σας;
 ΣΤΑΘΗΣ – Ελένη, μια που ήρθες, μείνε για ν' ακούσης κ' εσύ. Ξέρω, πως
 θα πονέσης μ' ό,τι θ' ακούσης· μα έτσι πρέπει να γίνη.
 ΕΛΕΝΗ – Μα τι είναι; με τρομάζετε!
 ΣΤΑΘΗΣ – Χάρη! Ακουσέ με καλά! 'Η θ' αλλάξης γνώμη και θα παραδεχτής
 εκείνο, που θέλω, ή θα φύγης από το σπίτι μου· ένα από τα δύο!
 ΕΛΕΝΗ – Να φύγ; !
 ΧΑΡΗΣ – Ναι· θα φύγω...
 ΕΛΕΝΗ – Μα, ευλογημένο παιδί! άλλαξε πια κεφάλι· μη φέρνης σ' αυτή τη θέση
 τον πατέρα σου.
 ΧΑΡΗΣ – Σώπα, μητέρα· αυτό είναι το καλύτερο.
 ΕΛΕΝΗ – Στάθι! σκέψου!...
 ΣΤΑΘΗΣ – Σώπαι· εσύ! Εγώ πια θα μιλήσω εδώ. Πήγαινε μέσα κι' άφισε μας εμάς.
 ΕΛΕΝΗ – Στάθι!
 ΧΑΡΗΣ – Πήγαινε, μητέρα. Το βλέπω κ' εγώ πως πρέπει να φύγω.
 ΕΛΕΝΗ – Στάθι! Χάρη! Ελάτε στα συγκαλά σας!
 ΣΤΑΘΗΣ – Πήγαινε μέσα, σου λέω! Πήγαινε! Εδώ ορίζω εγώ!
 ΕΛΕΝΗ (Ξεκινώντας να φύγ.) Δεν ξέρω τι να ειπώ! Μα το φτωχό μου το μυαλό
 μου λέει, πως όλοι εδώ μέσα είμαστε ξένοι ο ένας για τον άλλον!...
 (Με αναφλητά.) Θεέ μου! δος τους εσύ φώτιση! (Φεύγει από τη δεξιά θύρα.)
 ΣΤΑΘΗΣ (Στο Χάρη.) Σου δίνω μισή ώρα διορία να σκεφτής τι θα κάμης. Αν δεν
 αποφασίσης ν' αλλάξης γνώμη, θα πάρης τα πράματά σου, όσα θέλεις,
 και θα φύγης.
 ΧΑΡΗΣ – Δεν έχω να πάρω τίποτε απ' εδώ μέσα. Δεν είναι τίποτε δικό μου...
 Εξόν από κάτι χαρτιά μου, κάποια σχέδιά μου. (Ξεκινάει να πάη προς
 την αριστερή θύρα.)
 ΜΙΛΤΟΣ (Τον πλησιάζει και του λέει σιγά.) Μα κάμε, πως υποχωρείς, ως που να
 του περάση ο θυμός.
 ΧΑΡΗΣ – Να φερθώ ψεύτικα; Δε μπορώ.
 ΜΙΛΤΟΣ – Για την ανάγκη της στιγμής.
 ΧΑΡΗΣ – Μίλτο, Μίλτο! δε μ' έχεις νιώσει καθόλου μήτ' εσύ.
 ΜΙΛΤΟΣ – Πεισματάρη!
 ΣΤΑΘΗΣ – Αφισέ τον μόνο. Μίλτο, πάμε μέσα, επειδή έχουμε να μιλήσουμε και
 γι' άλλες δουλιές οι δυο μας.
 ΜΙΛΤΟΣ (Σιμώνοντας το Στάθι και σιγά..) Δεν έπρεπε, πατέρα, να γίνη αυτό.
 ΣΤΑΘΗΣ – Αφισέ τον να ιδούμε τι θα κάμη.
 ΜΙΛΤΟΣ – Θα φύγη.
 ΣΤΑΘΗΣ – Μα θα ξαναγυρίση.

(Ο Στάθης και ο Μίλτος φεύγουν από τη δεξιά θύρα.)

- ΧΑΡΗΣ (Ενν βρίσκεται κοντά στην αριστερή θύρα.) Τι τρομερά τα λόγια σου,
 μητέρα, μα και πόσο αληθινά... (Με πίκρα μεγάλη στον τόνο της φωνής.)
 Όλοι εδώ μέσα είμαστε σαν ξένοι ο ένας για τον άλλον.

(Ενώ ο Χάρης σιγοστέκεται κοντά στην αριστερή θύρα και λέει τα παραπάνω λόγια, στη μεσιανή θύρα, που ανοίγει σιγά-σιγά, φαίνεται η Αγγέλα.)
 Σημείωση. Οι ηθοποιοί, που τυχόν θα παίζουνε αυτό το μέρος, πρέπει να προσέξουν πολύ να μη δώσουνε στο παίξιμό τους τόνο ερωτικό. Η Αγγέλα δείχνει όλη της τη λατρεία στο Χάρη, αλλά η λατρεία της δεν είναι ακόμη ερωτική· είναι μια αφοσίωση βαθιά, που τήνε συνοδεύει η αθωοσύνη της.

- ΑΓΓΕΛΑ — Χάρη!
- ΧΑΡΗΣ (Σαν ξαφνισμένος.) Αγγέλα! εσύ! πώς βρέθηκες εδώ;
- ΑΓΓΕΛΑ (Μπαίνοντας μέσα.) Είχα ώρα έξω από την πόρτα. Ήθελα νάμπω μέσα, μα άκουσα τι λέγανε και φοβήθηκα νάμπω.
- ΧΑΡΗΣ (Ήσυχα.) Α! άκουσες και φοβήθηκες; Καημένο παιδί!
- ΑΓΓΕΛΑ — Σε διώχνουν από δω μέσα;
- ΧΑΡΗΣ — Όχι.
- ΑΓΓΕΛΑ — Ναι. Εγώ τάκουσα, που σου είπανε να φύγης. Μα γιατί σε διώχνουνε;... Δε σ' αγαπούνε;
- ΧΑΡΗΣ — Πώς δε μ' αγαπούνε. Πώς σου ήρθεν αυτή η ιδέα.
- ΑΓΓΕΛΑ — Αν σ' αγαπούσανε δε θα σου λέγανε να φύγης... Και τώρα πού θα πας;
- ΧΑΡΗΣ — Όπου. Κάπου θα βρω ένα μέρος.
- ΑΓΓΕΛΑ — Μα δε θα φύγης μακριά!
- ΧΑΡΗΣ — Δεν το ξέρω ακόμη.
- ΑΓΓΕΛΑ — Όχι, Χάρη, να μη φύγης!
- ΧΑΡΗΣ — Γιατί; σε λυπεί αυτό;
- ΑΓΓΕΛΑ — Αν φύγης εσύ μακριά, εγώ... . Το καταλαβαίνω... . Θα πεθάνω.
- ΧΑΡΗΣ — Αγγέλα!... Τι είναι αυτά που λες!
- ΑΓΓΕΛΑ — Ναι! Το καταλαβαίνω πως δε θα μπορέσω να ζήσω δίχως να σε βλέπω και να σ' ακούω. Δε μου έλεγες, πως ήμουνα η αδελφούλα της ψυχής σου;
- ΧΑΡΗΣ — Και θα είσαι πάντα.
- ΑΓΓΕΛΑ — Μα αν δε σε βλέπω, αν δεν ακούω τη φωνή σου, ο πόνος του χωρισμού σου, θα με θανατώση γρήγορα.
- ΧΑΡΗΣ — Σώπα, καημένο μου παιδί. Δεν πρέπει να μιλάς από τώρα για το μεγάλο τον πόνο.
- ΑΓΓΕΛΑ — Μα αφού πονώ από τώρα, επειδή εσύ θα φύγης μακριά, γιατί να μην το ειπώ; Ποιος από 'δώ και πέρα θα μου μιλή, όπως μου μιλείς εσύ; Ποιος θα είναι η χαρά των στοχασμών μου;
- ΧΑΡΗΣ — Αγγέλα! Σώπα! Μη με κάνης με τα λόγια σου να πιστέψω, ότι σου έμαθα εγώ τον πόνο, ότι σου έγινε αιτία κακού.
- ΑΓΓΕΛΑ — Αιτία κακού εσύ; Ω! μην το λες! Εγώ θυμάμαι πάντα τι έγινες για μένα... Ήμουνα ένα φτωχό κι' ορφανό κοριτσάκι, που δεν είχε γνωρίσει την αγάπη των ανθρώπων, εξόν από την αγάπη της μητέρα του. Ένα θλιμμένο πλάσμα, που μεγάλωνε μέσα στη δυστυχία και στην αδιαφορία όλων. Δεν είχε ακούσει ποτέ του ένα γλυκό λόγο από κανένα. Εξούσε πάντα με το φόβο της ζωής, με το φόβο για τους ανθρώπους. Η λύπη είχε φωλιάσει για καλά μέσα στην καρδιά του. Και μια μέρα — είναι τώρα περισσότερο από πέντε χρόνια — εσύ για πρώτη φορά του μίλησες με συμπόνεση κι' αγάπη. Πρόσεξες το δυστυχισμένο το πλάσμα και

του έγινες οδηγός και προστάτης· του έφερες τη χαρά στην καρδιά. Το έμαθες ακόμη και γράμματα. Ακούραστος και πάντα χαρούμενος οδηγούσες το νου του στους αγνώριστους πριν σ' αυτό δρόμους της ζωής και το έκανες να νιώθω την ομορφιά της ζωής, να ήθελω τη ζωή. Το έκαμες ένα πλάσμα, που να μπορώ να μιλάω για χαρά και για ευτυχία. Να καταλαβαίνω και να θαυμάζω εκείνο που έκαμες και να χαίρεται γι' αυτό. Να περηφανεύεται που δεν έπαψες να του είσαι πάντα ο ίδιος. Δεν ξέρω πώς αλλιώς θα μπορούσα να σου ειπώ τι είσαι για μένα!

ΧΑΡΗΣ

— Αγγέλα! μα πού τα βρίσκεις αυτά τα λόγια; Τόσο όμορφος κόσμος υπάρχει μέσα σου;

ΑΓΓΕΛΑ

— Κι' αν υπάρχει, εσύ μου τον έπλασες.

ΧΑΡΗΣ

— Μπορεί το πνεύμα σου να δίνει τόση συγκίνηση στα λόγια σου;

ΑΓΓΕΛΑ

— Εσύ μ' έμαθες να μιλώ έτσι.

ΧΑΡΗΣ

— Μπορώ λοιπόν να είμαι περήφανος γι' αυτό!

ΑΓΓΕΛΑ

— Και μου λες πως θα φύγεις!... Και μπορώ εγώ να μην πεθάνω από τον πόνο;

ΧΑΡΗΣ

— Μα δε θα φύγω μακριά... Έχω υποχρέωση να μείνω ακόμη στα μέρη τούτα... . Θα με δεχτεί, ελπίζω, κάποια μεριά εδώ κοντά.

ΑΓΓΕΛΑ

— Τότε έλα να μείνεις στο σπίτι μας!

ΧΑΡΗΣ

— Στο σπίτι σας;

ΑΓΓΕΛΑ

— Ναι· είναι μικρό και φτωχό· μα θα το κάμω πλούσιο και μεγάλο η αγάπη η δική μου και της μητέρας μου. Θα είμαστε σκλάβες σου. Έλα!

ΧΑΡΗΣ

— Μα νιώθεις τι λες, αθώα μικρή μου; Οι άλλοι εδώ δεν έχουν όλοι τη δική σου αθωοσύνη, κ' έχουνε στόμα.

ΑΓΓΕΛΑ

— Και τι θα ειπούνε;

ΧΑΡΗΣ

— Εκείνο, που δε θα έπρεπε ποτέ να το ειπούνε.

ΑΓΓΕΛΑ

— Μα τι με μέλει εμένα τι θα ειπούν οι άλλοι; Εγώ εσένα μόνο θ' ακούω. Οι άλλοι δε θα υπάρχουνε για μένα.

ΧΑΡΗΣ

— Πόσο ελεύτερο κάνει το πνεύμα σου η αθωοσύνη! Πόσο όμορφη κάνει την ψυχή σου!

ΑΓΓΕΛΑ

— Θάρθεις λοιπόν στο σπίτι μας;

ΧΑΡΗΣ

— Δεν είναι δυνατό να γίνω αυτό, παιδί μου. Άκουσέ με και μην επιμείνεις άλλο για να μη σε λυπή περισσότερο, η άρνησή μου. Μα θα μείνω κάπου εδώ κοντά και θα είναι το ίδιο.

ΑΓΓΕΛΑ

— Και θα μπορώ να είμαι πάντα σιμά σου;

ΧΑΡΗΣ

— Αυτό σου το υπόσχομαι.

ΑΓΓΕΛΑ

— Α! ποια ευτυχία. Πάντα είσαι γεμάτος καλοσύνη για μένα.

ΧΑΡΗΣ

— Και τώρα πρέπει να φύγω, προτού περάσει η διορία, που μου έδωσε ο πατέρας μου... . Περιμένε με, Αγγέλα, και θα φύγουμε μαζί. (Φεύγει από την αριστερή θύρα)

ΑΓΓΕΛΑ

(Ενώ μένει μόνη της κοιτάζει στη δεξιά θύρα σαν να φοβάται μην παρουσιασθή κανείς. Μένει ακίνητη. Κάπου — κάπου κοιτάζει γύρω της. Σε λίγο...) Τόνε διώχνουν αυτόν, που τους αγαπούσε τόσο... Τόνε διώχνουνε σαν σκύλο... . Πόσο θα είναι δυστυχισμένος! Πόσο θα πονάη... . Και δε βγάνει μήτε ένα παράπονο... . Θα μπορέσω να του σταλάξω στην καρδιά λίγη παρηγοριά; Δεν ξέρω τι πρέπει να του λέω... .

Δε θα λείψω ποτέ από κοντά του... Μα αυτό θα είναι μόνο δική μου χαρά! Πώς θα μπορέσω να κάμω τη χαρά μου και δική του; (Μπαίνοντας από την αριστερή θύρα και κρατώντας στα χέρια του ένα χαρτοφύλακα...) Έτοιμος, Αγγέλα!

ΧΑΡΗΣ

ΑΓΓΕΛΑ

ΧΑΡΗΣ

— Θα φύγουμε;

— Ναι· θα σε πάω ίσαμε το σπίτι σου κι' από κει θα πάω να ιδώ τι κάνουν οι εργάτες εκεί κάτω.

ΑΓΓΕΛΑ

— Δε θέλεις ναρθώ κι' εγώ μαζί σου εκεί;

ΧΑΡΗΣ

— Έλα. Χαρά θα μου κάνης.

ΑΓΓΕΛΑ

— Αλήθεια; Μα έτσι μούρχεται να φωνάξω από χαρά!

ΧΑΡΗΣ

— Πάμε. (Κοιτάζει γύρω του και σαν να μιλάει μόνος του.) Σαν εξόριστος από το σπίτι, όπου μεγάλωσα, κι' όπου έτρεμε η καρδιά μου για όλους...

ΑΓΓΕΛΑ

— Κλαις; Πονείς και το κρύβεις! Μα μην κλαις!...

ΧΑΡΗΣ

— Όχι· δε θα κλάψω. Τα δάκρυά μου μπορεί να τους φέρουνε κακό!... . Πάμε, Αγγέλα! (Πιάνει την Αγγέλα από το χέρι και σαν να την τραβάει φεύγουνε γρήγορα από τη μεσιανή θύρα.)

(Αυλαία)

Σκηνή Β'

(Δρόμος εξοχικός, πλατύς, ακανόνιστος. Δέντρα σκόρπια δώθε κείθε. Ο δρόμος φαίνεται να τραβάει στο μέκος της σκηνής από τη μια μεριά ως στην άλλη και να εξακολουθή. Στη μέση του αρχίζει ένας άλλος δρόμος που τραβάει προς το βάθος σκηνής, στρίβει λίγο και δε φαίνεται η συνέχειά του. Μακριά ξεχωρίζουνε βουνά. Κοντά στο σημείο των δύο δρόμων στέκονται ο Σωτήρης, ο Αντρέας, ο Γιάννης, ο Δήμος και μερικοί άλλοι με τα εργατικά ρούχα τους. Φαίνονται σαν να συζητούνε.)

ΣΩΤΗΡΗΣ

— Για ας περιμένουμε να ιδούμε τι θα κάμει κι' ο πατέρας του. Θα τον καταφέρη να σταματήσει;

ΑΝΤΡΕΑΣ

— Ελπίζεις τέτοιο πράγμα; Εγώ δεν το πιστεύω.

ΓΙΑΝΝΗΣ

— Τι τα θέλουμε τα λόγια! Έχουμε το θάρρος να πάρουμε το δικίο μας με το χέρι μας. Όλα τ' άλλα είναι λόγια του αέρα.

ΕΝΑΣ ΑΛΛΟΣ

— Πολύ σωστά.

ΣΩΤΗΡΗΣ

— Για σταθήτε να ιδούμε τι θα κάμει κι' ο κυρ-Θεαγένης. Αυτός δε μίλησε ακόμη, όπως ξέρει.

ΓΙΑΝΝΗΣ

— Μα τι περιμένει! Πότε θα μιλήση!

ΑΝΔΡΕΑΣ

— Ο μηχανικός, που περιμένε από την Αθήνα, ήρθε.

ΣΩΤΗΡΗΣ

— Γι' αυτό ίσα — ίσα σας λέω να μη βιάζεστε. Εγώ μίλησα με τον κυρ-Θεαγένη και μου έδωσε να καταλάβω πως δε' θ' αφήσει να γίνη τίποτε, που θα μας βλάψη.

ΔΗΜΟΣ

— Και που θα βλάβη κι' εκείνονε. Γιατί δεν το λέει κι' αυτό!

ΣΩΤΗΡΗΣ

— Ε! πολλά ζητάς. Δε σε φτάνει, που ό,τι θα κάμει θα βγη σε καλό δικό μας; Τι τα θέλεις τα παραπέρα!

ΓΙΑΝΝΗΣ

(Κοιτάζοντας κατά την αριστερή μεριά του δρόμου.) Θα ρρώ πως ο κυρ-Θεαγένης έρχεται δώθε.

- ΣΩΤΗΡΗΣ — Ναι· ήτανε να περάση από δω. Είχε πάει με την κόρη του να ιδή το δυστυχημένο τον Κώστα, που έπεσε και χτύπησε άσκημα.
- ΑΝΤΡΕΑΣ — Τον κακομοίρη, τι τούμελε κι' αυτουνού!
- ΓΙΑΝΝΗΣ — Κ' έχει μια στάνη παιδιά.
- ΣΩΤΗΡΗΣ — Μα δε θα τον αφήση έτσι ο κυρ-Θεαγένης.
- ΔΗΜΟΣ — Για ποιον Κώστα λέτε; Γι' αυτόν που εδώ κ' ένα μήνα του πήρε ο κυρ-Θεαγένης και το τελευταίο κομμάτι από το χτήμα του;
- ΣΩΤΗΡΗΣ — Μωρέ εσένα η γλώσσα σου στάζει πάντα φαρμάκι.
- ΔΗΜΟΣ — Επειδή λέει την αλήθεια.
- ΣΩΤΗΡΗΣ — Μα αφού του χρωστούσε;
- ΔΗΜΟΣ — Σωστά. Οι τόκοι φάγανε το χτήμα. Μεθαύριο θα του πάρη και το καλύβι για να εξοφλήση ολότελα.
- ΕΝΑΣ ΑΛΛΟΣ — Όπως φαίνεται, ότι θα πάρη και τα δικά μας.
- ΓΙΑΝΝΗΣ — Καλά πού τόνιωσες!
- ΔΗΜΟΣ — Τότε τι καθόμαστε και χολοσκάμε με τα καμώματα εκείνού του κυρ-Χάρη; Ή μας χαλάση τα χτήματα ή δε μας τα χαλάση με το έργο του για μας το ίδιο θάνα. Μια φορά θα μας τα πάρη που θα μας τα πάρη ο άλλος.
- ΣΩΤΗΡΗΣ — Δεν είν' έτσι. Το δίκιο του πρέπει να το υποστηρίξη κανείς, χωρίς να εξετάξη τι θα γίνη παραπέρα.
- ΔΗΜΟΣ — Μωρέ τι λες! Να υποστηρίξω εγώ σήμερα δίκιο, που θα το ωφεληθή αύριο άλλος.
- ΑΝΤΡΕΑΣ — Τότε τι φωνάζεις κ' εσύ, πως θα σου χαλάση το χτήμα;
- ΔΗΜΟΣ — Τι θες να κάμω;! Αφού φωνάζετε όλοι σας, φωνάζω κ' εγώ. Να μείνω μόνος για να λέτε, πως σας αντιπολιτεύομαι και να πιαστώ μαζί σας; Δεν τρελλάθηκα! Με φτάνουν οι άλλες δυστυχίες μου.
- ΓΙΑΝΝΗΣ — Πάψτε κ' έρχεται ο κυρ-Θεαγένης.

(Μπαίνει από αριστερά ο Θεαγένης κ' η Λίνα)

- ΣΩΤΗΡΗΣ — Προσκυνούμε, αφεντικό!
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Ε! Τι κάνετε;
- ΑΝΤΡΕΑΣ — Τι να κάνουμε! Είμαστε άνω — κάτω μ' αυτή την ιστορία.
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Ναι, ναι· ξέρω. Μα για να ιδούμε τι θ' απογίνη!
- ΛΙΝΑ — Μη στενοχωριέστε κα πολύ. Ο πατέρας άρχισε να φροντίζη.
- ΣΩΤΗΡΗΣ — Το ξέρουμε, κυρία Λίνα, κι' απ' αυτόν περιμένουμε. Αυτό τους έλεγα, πριν έλθετε.
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Ένοια σας, ένοια σας! Εδώ δε θα κάνη ο καθένας ό,τι του καπνίση.
- ΓΙΑΝΝΗΣ — Ναι· μα το έργο προχωρεί.
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Τόσο το χειρότερο για κείνον, που το άρχισε. Όταν κανένας δε λογαριάζη το κακό, που κάνει στους άλλους, έχουν κ' οι άλλοι το δικαίωμα να τον πληρώσουν με τον ίδιο τρόπο.
- ΣΩΤΗΡΗΣ — Τ' ακούτε; Δε σας τόλεγα 'γω, πως ο κύριος Θεαγένης δε μίλησε ακόμη όπως ξέρει;
- ΛΙΝΑ — Αυτό έλειπε! Ν' αφήση ο πατέρας να κάνη στον τόπο μας ο καθένας ό,τι ανοησίες του κατέβουνε στο κεφάλι.
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Και τι ανοησίες! Επιζήμιες για όλους μας.

- ΑΝΤΡΕΑΣ – Κι' ο μηχανικός που εκάλεσες από την Αθήνα τι λέει;
ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Δεν είχαμε ακόμη την έκθεσή του, μα φαντάζομαι πως δε μπορεί κι' αυτός νάχη άλλη γνώμη.
- ΔΗΜΟΣ – Μα αν το Υπουργείο ειπή πως δεν είναι επιζήμιο το έργο;
ΣΩΤΗΡΗΣ – Κι' ο κυρ-Θεαγένης γιατί είναι εδώ!
ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Δεν ξέρω τι μπορεί να ειπή το Υπουργείο μα εσείς δεν πιστεύω ν' αλλάξετε γνώμη.
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Εμείς; Στραβοί είμαστε και δε βλέπουμε τι κακό μας γίνεται;
ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Φτάνει να είμαστε όλοι σύμφωνοι και μη σας νοιάζει για το Υπουργείο.
ΣΩΤΗΡΗΣ – Συμφωνότατοι. Ό,τι μας πης του λόγου σου θα κάμουμε.
- ΛΙΝΑ – Εγώ, αν ήμουν άντρας, θα του μιλούσα αλλιώς αυτού του κυρίου.
ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Δε λέω, παιδί μου, να φτάσουμε ως εκεί... Μα αν το φέρη η ανάγκη, ίσως να γίνη κι' αυτό. Το δίκιο του πρέπει να το υπερασπίξη κανείς όπως μπορεί.
- ΔΗΜΟΣ – Ναι· μα υπάρχει κι' ο φόβος μήπως μπλέξη με το Νόμο.
ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Το Νόμο να τότε φοβάται κανείς, όταν έχη άδικο.
ΔΗΜΟΣ – Κι' αν το δίκιο του ο Νόμος το βρη άδικο;
ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Αν έχετε τέτοιο φόβο, τότε κάμετε όπως θέλετε. Εγώ ένα θα σας ειπώ ακόμη. Θα προσπαθήσω να κάμω εκείνο, που πρέπει. Κάμετε κ' εσείς ό,τι καταλαβαίνετε πως είναι το καλύτερο.
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Μα αν έχουμε την προστασία σου, δε μας φοβίζει και πολύ ο Νόμος.
ΛΙΝΑ – Η προστασία του πατέρα δε θα σας λείψη ποτέ. Δεν είν' έτσι, πατέρα;
ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Μήτε λόγος γι' αυτό!
- ΑΝΤΡΕΑΣ – Ε! αφού είν' έτσι, ξέρουμε κ' εμείς τι θα κάμουμε.
ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Όσο για μένα μπορώ να σας βεβαιώσω, πως και σ' αυτή την περίπτωση δε θα ξεχάσω το χρέος μου σ' εσάς, που μου φάνηκατε πάντα τόσο πιστοί και πρόθυμοι σ' ό,τι σας ζήτησα.
- ΛΙΝΑ – Σ' ό,τι μας θελήστε, θα είμαστε δικοί σας. Το δρόμο του σπιτιού μας τον ξέρετε κ' η πόρτα του θα είναι πάντ' ανοιχτή για σας.
- ΔΗΜΟΣ – Ευχαριστούμε για την καλοσύνη σας!
ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Σωτήρη, σε παρακαλώ να περάσης ύστερ' από το σπίτι, μήπως χρειαστής να δείξης στο μηχανικό μερικά μέρη.
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Θάρθω, αφεντικό.
ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Κ' έχε το νου σου να γίνουν τα πράγματα όπως πρέπει.
ΣΩΤΗΡΗΣ – Ένοια σου, αφεντικό.
ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Και τώρα σας αφήνω. Και να μη στενοχωριέστε καθόλου, μήτε να φοβόσαστε. Πάμε, Λίνα μου.
- ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ – Στο καλό! στο καλό!

(Ο Θεαγένης κ' η Λίνα φεύγουν από το δρόμο που αρχίζει από τη μέση της σκηνής.)

- ΣΩΤΗΡΗΣ – Τώρα το καταλαβαίνουμε, πως δεν είμαστε μόνοι.
ΔΗΜΟΣ – Βέβαια· αφού μας το είπε κ' η κυρία Λίνα! Τι λόγος.
ΑΝΤΡΕΑΣ – Τι θέλεις να ειπής πάλι.
ΔΗΜΟΣ – Τίποτα... Μόνο που μου φάνηκε, πως ο κυρ-Θεαγένης σαν να θέλη να βγάλη την ουρά του απ' έξω.
ΣΩΤΗΡΗΣ – Πούθε να βγάλη την ουρά του!

- ΔΗΜΟΣ – Μπα! μήπως δεν κατάλαβες τι μας σπρώχνει να κάνουμε;
 ΣΩΤΗΡΗΣ – Λέγε καθαρά τι σου πέρασε από το νου!
 ΔΗΜΟΣ – Τίποτα, αδερφέ! όλα καλά είναι.
 ΓΙΑΝΝΗΣ – Να σου ειπώ εσένα! αν δε σ' αρέσει, ο δρόμος είναι ανοιχτός και τράβα!
 ΔΗΜΟΣ – Όχι! δε θα φύγω! Σας το είπα και πριν : ότι έτσι που είναι τα πράγματα, ένα κ' εγώ μ' εσάς. Δεν είμαι μήτε καλύτερός σας, μήτε χειρότερός σας για να κάμω αλλιώς.
 ΣΩΤΗΡΗΣ – Τότε μη μιλάς καθόλου.
 ΔΗΜΟΣ – Δε θα μιλώ... . Μα θα βλέπω.
 ΑΝΤΡΕΑΣ (Κοιτάζοντας κατά πέρα δεξιά.) Α! α! μήτε παραγγελιά να του στέλναμε δε' θαρχότανε κατά δώθε αυτή την ώρα ο φίλος.
 ΣΩΤΗΡΗΣ – Ποιος;
 ΑΝΤΡΕΑΣ – Ποιος άλλος απ' αυτόν, που λέμε τόσην ώρα! Ο ευεργέτης μας! Νά τος!

(Φαίνεται στο δρόμο δεξιά ο Χάρης μαζί με την Αγγέλα.)

- ΧΑΡΗΣ (Στην Αγγέλα, που σταματάει το βήμα της.) Προχώρει Αγγέλα!
 ΑΓΓΕΛΑ – Τι θέλουν αυτοί εδώ μαζεμένοι;
 ΧΑΡΗΣ – Τι μας μέλει! εμείς το δρόμο μας.
 ΣΩΤΗΡΗΣ – Για πού με το καλό, κυρ-Χάρη, τέτοιαν ώρα;
 ΧΑΡΗΣ – Για κει που ξέρετε. Τι με ρωτάς;
 ΣΩΤΗΡΗΣ – Όστε το σκοπό σου! κ' εμάς δε μας λογαριάζεις καθόλου!
 ΧΑΡΗΣ – Σας λογαριάζω και πολύ μάλιστα.
 ΣΩΤΗΡΗΣ – Τότε γιατί εξακολουθείς να θέλεις να μας βλάψης;
 ΧΑΡΗΣ – Μα δε θα πειστείτε, πως ό,τι κάνω το κάνω για το καλό σας;
 Πώς να σας το ειπώ πια;
 ΓΙΑΝΝΗΣ – Πάλι τα ίδια! Δε θέλουμε, παιδί μου, το καλό μας! Πώς να σου το ειπούμε κ' εμείς!
 ΧΑΡΗΣ – Δε θέλετε, επειδή δεν καταλάβατε ακόμη τι είναι αυτό που κάνω. Ίσως και να μη σας αφίνουνε να θέλετε.
 ΣΩΤΗΡΗΣ – Δεν ξέρω τι θέλεις να ειπής μ' αυτό. Μα εμείς ένα σου λέμε: Να μας αφίσης στην κακομοιριά μας και να μη γυρεύης να τήνε μεγαλώσης με τα σχέδιά σου και τις καλοσύνες σου.
 ΧΑΡΗΣ – Περιμένετε να τελειώση το έργο, κ' ύστερα ελάτε να μου μιλήστε έτσι.
 ΑΝΤΡΕΑΣ – Βέβαια! Να περιμένουμε ήσυχοι να μας φέρης τη συφορά! κ' ύστερα θάρρης εσύ να τήνε διορθώσης με τα ωραία σου λόγια.
 ΧΑΡΗΣ – Συφορά! Μα πιστεύετε, πως θ' αποφάσιζα να κάμω τίποτε, αν δεν ήμουνα ολότελα βέβαιος, ότι θα είναι ωφέλιμο για σας;
 ΣΩΤΗΡΗΣ – Ας πάψουν τα λόγια! Κυρ Χάρη, ένα κ' ένα κάνουνε δύο, το καλό που σου θέλουμε να μην ξαναπάς εκεί κάτω!
 ΧΑΡΗΣ – Αυτό, που λες, δε μπορεί να γίνη.
 ΣΩΤΗΡΗΣ – Τότε... . Δε θα πας!
 ΧΑΡΗΣ – Και ποιος θα μ' εμποδίση;
 ΑΝΤΡΕΑΣ – Εμείς!
 ΧΑΡΗΣ – Σας παρακαλώ, αφίστε με να πάω εκεί που θέλω.
 ΣΩΤΗΡΗΣ – Γύρισε πίσω σου λέω!

- ΧΑΡΗΣ — Αυτό δε θα γίνη.
 ΓΙΑΝΝΗΣ — Πρόσεξε! Έχει μαυρίσει το μάτι μας και δεν ξέρουμε τι μπορούμε να κάνουμε!
- ΧΑΡΗΣ — Κάμετε ό,τι θέλετε. Ελεύθεροι είσαστε.
 ΣΩΤΗΡΗΣ — Γύρισε πίσω σου λέμε!
 ΧΑΡΗΣ — Αρκετά! αφήστε με να περάσω!
 ΑΝΤΡΕΑΣ — Λοιπόν αφού το θέλεις θα ιδής!
 ΣΩΤΗΡΗΣ — Θέλει να του δείξουμε ποιοι είμαστε. Ας του δείξουμε λοιπόν. Εμπρός!...
 (Κάνει να τόνε χτυπήσει, όπως και μερικοί άλλοι. Μα την ίδια στιγμή η Αγγέλα με ορμή μπαίνει εμπρός στο Χάρη)
 — Κυρ Σωτήρη! Κυρ-Αντρέα! Συλλογιστείτε τι κάνετε!
- ΑΓΓΕΛΑ — Φύγε απ' αυτού εσύ!
 ΣΩΤΗΡΗΣ — Όχι! Θα χτυπήστε πρώτα εμένα κ' ύστερ' αυτόν!
 ΑΓΓΕΛΑ — Εσένα;
 ΑΝΤΡΕΑΣ — Ναι! χτυπήστε με το λοιπόν! Τι κάθεστε!
 ΣΩΤΗΡΗΣ — Μα φύγε σου λέω!
 ΑΓΓΕΛΑ — Χτυπήστε με λοιπόν! χτυπήστε με!
 ΣΩΤΗΡΗΣ — Εσένα δε μπορούμε να σε χτυπήσουμε.
 ΑΓΓΕΛΑ — Τότε αφήστε μας να περάσουμε!
 ΑΝΤΡΕΑΣ — Γιατί να βρεθής εσύ μπροστά μας;
 ΑΓΓΕΛΑ — Επειδή θα το θέλησε κάποιος δυνατότερος από όλους μας, μα και δικαιότερος.
 ΓΙΑΝΝΗΣ — Πάμε να φύγουμε, επειδή πραγματικά είμαστε αδύνατοι.
 ΣΩΤΗΡΗΣ — Ναι, πάμε. Και θα βρεθί άλλη στιγμή.
 ΔΗΜΟΣ — Ντροπή μας! ντροπή μας!... Σωτήρη! είδες πόσο αυτή δε μοιάζει καθόλου με την κυρία Λίνα σου!
 ΣΩΤΗΡΗΣ — Πάψε και πάμε! (Φεύγουν όλοι με βήματα βαριά και κατεβασμένα κεφάλια.)
 ΧΑΡΗΣ (Ενώ τους κοιτάζει που φεύγουν, κουνώντας το κεφάλι του λυπητερά.)
 Κακόμοιροι άνθρωποι!
- ΑΓΓΕΛΑ — Αλήθεια· είναι να τους λυπάται κανείς.
- (Μικρή σιωπή)
- ΧΑΡΗΣ — Μα δε μου λες, Αγγέλα: ποια μαγική δύναμη έχεις εσύ επάνω τους και τους ανάγκασες να σε σεβαστούνε, να σε φοβηθούνε; Τι τους έχεις κάμει;
 (Χαμογελώντας λίγο.) Τίποτε... .
- ΑΓΓΕΛΑ — Δε μπορεί. Κάποια αιτία θα υπάρχει. Μερώσανε μπροστά σου σαν αρνάκια. Πες μου.
 ΧΑΡΗΣ — Μα τίποτε. Τι μπορώ να τους έχω κάμει εγώ...
 ΑΓΓΕΛΑ — Μα δεν είναι δυνατό. Πες μου!
- ΑΓΓΕΛΑ — Ίσως επειδή, όταν αρρωσταίνει κανένας τους ή κανείς από τους δικούς τους πηγαίνω και τους περιποιούμαι, κι' αν είναι ανάγκη ξενοχτώ κι' από πάνω τους.
 ΧΑΡΗΣ — Εσύ; ... Και δε μου είπες ποτέ τίποτε γι' αυτό!
 ΑΓΓΕΛΑ — Μα γιατί να το ειπώ;... Μήπως είναι τίποτε σπουδαίο;

ΧΑΡΗΣ — Αγγέλα! Αγγέλα!... Πώς δε φυτρώνουνε λουλούδια όπου πατείς!
 ΑΓΓΕΛΑ — Μα εσύ δε μ' έμαθες να πονώ και ν' αγαπώ τους άλλους;
 ΧΑΡΗΣ — Ώστε η ευγνωμοσύνη ορθώθηκεν εμπρός τους και τους κράτησε τα χέρια. Ξύπνησε μέσα τους η καλοσύνη!... Πάμε, Αγγέλα! Πάμε.
 (Δείχνοντας με το χέρι κατά πέρα.) Κοίτα τι όμορφος που ανοίγεται ο δρόμος μας!

(Ξεκινούνε και τραβούνε προς την αριστερή άκρη του δρόμου, ενώ σιγοκλή η αυλαία.)

(Διάλειμμα.)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΚΗΝΗ Γ'

(Στο σπίτι του Θεαγένη. Δωμάτιο — γραφείο. Παράθυρα μεγάλα. Θύρες δεξιά κι' αριστερά κι' άλλη στη μέση. Στους τοίχους εικόνες λογής-λογής. Κάπου μια βιβλιοθήκη μικρή. Ερμάρια όπου φυλάγονται χαρτιά. Ένα μικρό χρηματοκιβώτιο. Στη μέση του δωματίου ένα μεγάλο γραφείο. Στο ένα μέρος κάθεται ο Θεαγένης και στο άλλο ο μηχανικός Δημάδης. Έχει μπροστά του ανοιχτό ένα χαρτοφύλακα όπου φαίνονται φύλλα χαρτιού μεγάλα. Κοντά στο Θεαγένη κάθεται η Λίνα.)

ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Έτοιμη λοιπόν η έκθεση, κύριε Δημάδη;
 ΔΗΜΑΔΗΣ — Μάλιστα, κύριε Θεαγένη... Δηλαδή το σχέδιο.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Και ποιο επάνω — κάτω το νόημά της;
 ΔΗΜΑΔΗΣ — Ότι βρίσκω την εργασία του κυρίου Χάρη Ρωμανού πολύ σοβαρή και πολύ αξιοπρόσεχτη. Ο κύριος Ρωμανός φαίνεται να είναι μηχανικός με πνεύμα δημιουργικό. Εφάρμοσε ένα σύστημα, που μπορεί να το ειπή κανείς αρκετά πρωτότυπο. Απλό, μα πολύ μελετημένο. Εγώ ομολογώ, ότι το θαύμασα.
 ΛΙΝΑ — Είναι τόσο σπουδαίο λοιπόν το έργο αυτό;
 ΔΗΜΑΔΗΣ — Έχει κάτι, που τον δίνει πολύ σπουδαιότητα.
 ΛΙΝΑ — Περίεργο. Κι' άλλοι το βρήκαν ανόητο στο σύνολό του.
 ΔΗΜΑΔΗΣ (Σαν πειραγμένος.) Αυτοί οι άλλοι δε θα ήτανε βέβαια μηχανικοί επιστήμονες.
 (Χαμογελώντας.) Όχι, ήτανε απλοί ερασιτέχνες.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Κύριε Δημάδη, με συγχωρείτε. Εγώ δε ζήτησα έκθεση για την επιστημονική αξία του έργου αυτού του κυρίου. Ζήτησα μια έκθεση μόνο για τα βλαβερά αποτελέσματα, που θα έχη στα χτήματα της περιοχής μας το αλλαξοδρόμισμα του νερού. Μ' εννοείτε;
 ΔΗΜΑΔΗΣ — Μιλώ και για τα αποτελέσματα. Αλλά έπρεπε πρώτα να εξετάσω όλη την εργασία. Το ένα είναι συνέπεια του άλλου.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Και τι λέτε για τ' αποτελέσματα;
 ΔΗΜΑΔΗΣ — Βρίσκω, ότι το αλλαξοδρόμισμα του νερού — όπως το λέτε — θα έχη αποτελέσματα ενεργητικά για την καλλιέργεια των χημάτων.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ (Σαν ξαφνισμένος.) Πώς; ! Αυτή είναι η γνώμη σας;

- ΔΗΜΑΔΗΣ – Η πεποίθησή μου.
 ΛΙΝΑ (Πειραχτικά.) Και ποιο άλλο ευεργετικό αποτέλεσμα θα έχη ακόμη;
 ΔΗΜΑΔΗΣ – Ότι ο τόπος όλος θα πάρη επάνω του κι' από την έποψη της υγείας.
 ΛΙΝΑ – Σαν να λέμε η έκθεσή σας είναι ο αντίπαλος των όσων υποστηρίζει κι' ο κύριος Ρωμανός.
 ΔΗΜΑΔΗΣ – Αφού αυτή είναι η αλήθεια; η επιστημονική αλήθεια όχι όσα λέγονται από αντίδραση ή και από αμάθεια.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Δε μου λέτε σας παρακαλώ: Εξετάζετε στην έκθεσή σας και για ποιους βαθύτερους λόγους αποφάσισε ο κύριος Ρωμανός να κάμη το έργο αυτό;
 ΔΗΜΑΔΗΣ – Τι θέλετε να ειπείτε;
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Για τους παραπέρα σκοπούς του κυρίου αυτού.
 ΔΗΜΑΔΗΣ – Έχουν οι σκοποί αυτοί καμιά σχέση με την εκτέλεση και τα αποτελέσματα του έργου;
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Και μεγάλη! Ο νεωτεριστής αυτός μηχανικός γυρεύει με το έργο του να εφαρμόση και τις νεωτεριστικές ιδέες του.
 ΔΗΜΑΔΗΣ – Αυτά ξεφεύγουν από την επιστημονική δικαιοδοσία μου.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Δεν ξεφεύγουν όμως από την ουσία όλης αυτής της ιστορίας. Θέλει, με λίγα λόγια, ν' αναποδογυρίση μια κατάσταση πραγμάτων, που υπάρχει από χρόνια εδώ πέρα και συγκρατεί την αρμονική ζωή των ανθρώπων. Το ευεργετικό τάχατε έργο του είναι μια πρόφαση για να οδηγήση στην ανταρσία τους απλοϊκούς εργάτες της γης, που ζουν εδώ.
 ΔΗΜΑΔΗΣ – Αυτό είναι βέβαια άξιο προσοχής. Αλλά σας λέω και πάλι πως ξεφεύγει από τη δικαιοδοσία μου.
 ΛΙΝΑ – Κι' όμως δεν έπρεπε να το παραβλέψετε. Με τους σκοπούς που κυνηγάει ο κύριος Ρωμανός δημιουργούνται κίνδυνοι μεγάλοι.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Νομίζετε, κύριέ μου, πως μ' ενδιαφέρει αν με το έργο του θα καλυτερέψη ή θα χειροτερέψη η καλλιέργεια των χημάτων μας; Μ' ενδιαφέρει μόνο η καλλιέργεια των ιδεών του κυρίου αυτού ανάμεσα στους απλοϊκούς κ' ευκολόπιστους ανθρώπους. Να ποια είναι τα βλαβερά αποτελέσματα! Κι' αν θέλω τώρα να ματαιώσω το έργο του, το θέλω για να χτυπήσω έτσι τις ιδέες του.
 ΔΗΜΑΔΗΣ – Μα φοβόσαστε αληθινά, ότι η πραγματοποίηση των ιδεών του θα βλάψη; ...
 ΛΙΝΑ – Αφού θα οδηγήση στην ανταρσία και δεν ξέρω σε τι άλλο ακόμη χειρότερο!
 ΔΗΜΑΔΗΣ – Εγώ όμως θα πίστευα, ότι η επιτυχία του έργου του θα έφερνε (τονίζει τα λόγια του) υλική ζημία σ' εσάς. Κι' απ' αυτή τη μεριά δεν είναι καθόλου αδικαιολόγητο να θέλετε τη ματαιώσή του.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ (Κοιτάζει προσεχτικά το Δημάδη. Ύστερα στη Λίνα.) Λίνα, άφισέ μας μόνους. Και δόσε διαταγή να μη μας ενοχλήση κανείς. (Η Λίνα φεύγει από την αριστερή θύρα. Σε λίγο στο Δημάδη.) Κύριε, μου αρέσει να μιλάω πάντα καθαρά. Η έκθεση, που εκάματε, δεν είναι αυτή που θέλω. Με καταλαβαίνετε;
 ΔΗΜΑΔΗΣ – Θέλετε να ειπείτε, ότι δε σας συμφέρει.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Ορθότατα. Θέλω λοιπόν να κάμετε μια έκθεση, που να με συμφέρη, που να ζητάη το σταμάτημα του έργου.
 ΔΗΜΑΔΗΣ – Και πώς να τήνε δικαιολογήσω μια τέτοια έκθεση; Θα είναι ολότελα

- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Ξέω από την αλήθεια.
 — Δε χρειάζεται δικαιολογία. Θα ειπύτε απλούστατα τη γνώμη σας.
 Τα άλλα είναι δική μου δουλειά.
- ΔΗΜΑΔΗΣ — Μα είμαι επιστήμονας, κύριε Θεαγένη. Κι' αν από τις διαμαρτυρίες
 εκείνων που θέλουνε να γίνη το έργο, που έχουνε ξοδέψει χρήματα,
 σταλή άλλος να το εξετάση και ειπύ την αλήθεια, εγώ τι γίνομαι;
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Δεν έχετε να πάθετε τίποτε. Έχω τη δύναμη να μην αφήσω να πάθετε
 τίποτε.
- ΔΗΜΑΔΗΣ — Ναι· αλλά το ηθικό μέρος.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Τι θέλετε να ειπύτε;
 ΔΗΜΑΔΗΣ — Θα ζημωθή η επιστημονική μου αξία και δεν ξέρω ποιες υλικές
 ζημιές μπορεί να μου φέρη αυτό... . Είμαι οικογενειάρχης άνθρωπος...
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Ο φόβος σας αυτός μπορεί, υποθέτω, να εξουδετερωθή με κάποια
 αποζημίωση από τώρα.
- ΔΗΜΑΔΗΣ — Βλέπω, ότι φτάνετε στο τέλος χωρίς στριφογυρίσματα.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Πόσα θέλετε για να μη ζημωθή η επιστημονική αξία σας;
 ΔΗΜΑΔΗΣ — Δηλαδή; ...
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Σας φτάνουν τριάντα χιλιάδες δραχμές;
 ΔΗΜΑΔΗΣ — Ευχαριστώ πολύ...
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Θα μ' ευχαριστήσετε περισσότερο αν ετοιμάσετε σήμερα την έκθεση
 για να την υποβάλουμε στο Υπουργείο.
- ΔΗΜΑΔΗΣ — Θα την ετοιμάσω. Φτάνει να είμαι ασφαλισμένος...
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Θα σας δώσω προκαταβολή δέκα χιλιάδες δραχμές κι' όταν μου φέρετε
 την έκθεση, θα πάρετε και το υπόλοιπο... Να σας δώσω την προκαταβολή
 (Ανοίγει το χρηματοκιβώτιο και παίρνει χρήματα. Τα δίνει στο Δημάδη.)
 Ορίστε.
- ΔΗΜΑΔΗΣ (Παίρνοντας τα χρήματα...) Ευχαριστώ! Ευχαριστώ! Πηγαίνω αμέσως να
 ετοιμάσω την καινούργια έκθεσή μου. (Διπλώνει το χαρτοφύλακά του
 για να φύγη)
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Λίνα! Λίνα! (Έρχεται η Λίνα.) Ο κύριος Δημάδης φεύγει.
 ΛΙΝΑ — Συνεννοηθήκατε;
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Ναι· πείστηκε ότι πρέπει να κάμη άλλη έκθεση.
 ΛΙΝΑ — Εύγε! θαυμάσια!
 ΔΗΜΑΔΗΣ — Ξέρετε όμως, κύριε Θεαγένη! Για να πάρη περισσότερη σημασίαν η
 έκθεσή μου καλό είναι να κρατάτε πάντα σε αναβρασμό και τους ανθρώπους,
 που έχουν τη δική σας γνώμη. Οι διαμαρτυρίες των ενδιαφερομένων
 δε ζημιώνουν.
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Ω! όσο γι' αυτό μην ανησυχείτε... έχω λάβει τα μέτρα μου. Εσείς
 μόνο την έκθεση να ετοιμάσετε.
- ΔΗΜΑΔΗΣ — Νομίζω όμως, ότι μπορώ ακόμη να σας ειπώ και κάτι άλλο.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Σαν τι;
 ΔΗΜΑΔΗΣ — Η αλήθεια είναι, ότι κ' εμένα δε μου πολυαρέσουν οι ιδέες του κυρίου
 Ρωμανού. Για τούτο νομίζω, ότι πρέπει να ματαιωθή το έργο του. Αν λοιπόν
 η έκθεσή μου και οι διαμαρτυρίες των μικροχτηματιών εδώ δε φέρουνε
 το αποτέλεσμα που θέλετε — επειδή όλα είναι πιθανά — τότε μπορείτε να
 καταφύγετε στο πιο αποφασιστικό μέτρο.

- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Τι εννοείτε;
ΔΗΜΑΔΗΣ – Το έργο του κυρίου Ρωμανού έχει πρωτοτυπία όπως σας είπα. Μα έχει και ένα μεγάλο ελάττωμα. Πριν τελειώσει όλη η εργασία μπορεί να ήγνε χαλάσει ένας μονάχα άνθρωπος. Το πρόχειρο εμπόδιο που έχει κάμει για τη ροή του νερού ως που να υψώσει το φράγμα του μπορεί να σωριασθή άμα μετακινήση κανείς δύο πέτρες του. Το νερό θα ξεφύγη ακράτητο, θα συνεπάρη το ατέλειωτο φράγμα, θα πλημμυρίση όλος εκεί ο τόπος και θα φέρη ζημιές. Και τότε πήγαινε να πείσης εκείνους, που έχουνε βάλει τα χρήματα και περιμένουν τόσες ωφέλειες, ότι η ζημία διορθώνεται. Αλλά πρέπει αυτό να γίνη σε ώρα, που δε θα υπάρχουν εκεί άνθρωποι για να μην έχετε και ανθρώπινα θύματα. Ίσως μάλιστα η καταστροφή αυτή να είναι το πιο πραχτικό και το πιο αποτελεσματικό μέσο.
ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Ας ελπίσουμε πως δε θα παρουσιαστή ανάγκη να καταφύγουμε σ' αυτό. Εσείς μόνο να ετοιμάσετε την έκθεσή σας.
ΔΗΜΑΔΗΣ – Πηγαίνω να την ετοιμάσω... Χαίρετε!
ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Χαίρετε, κύριε. (Ο Δημάδης φεύγει από τη μεσιανή θύρα)
ΛΙΝΑ – Πώς άλλαξε γνώμη;
ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Λαμπρός παλιάνθρωπος!... Μα και φίνος! Μ' έπιασε μέσα στην τομπάδα του και δε μπορούσα να του ξεφύγω, χωρίς να του πληρώσω λύτρα.
ΛΙΝΑ – Μα τι έγινε;
ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Τον αποζημίωσα για τη ζημία που θα πάθαινε το ηθικό μέρος της επιστημονικής του αξίας.
ΛΙΝΑ – Πληρώθηκε;
ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Και ακριβούτσικα μάλιστα. Αλλά θα μου το πληρώση κι' αυτός αργότερα πολύ ακριβά.
ΛΙΝΑ – Κρίμα, που δεν ήμουνα εδώ! Θα διασκέδαζα μ' αυτή την αγοραπωλησία της ηθικής! (Γελάει δυνατά)

(Αυλαία)

ΣΚΗΝΗ Δ'

(Στο σπίτι του Στάθη, όπως στην πρώτη σκηνή. Άμα ανοίξη η αυλαία φαίνεται ο Στάθης να κάθεται κοντά σ' ένα τραπέζι και να παίζει με το κομπολόι του. Παραπέρα κοντά σ' ένα παρθένο κάθεται ο Μίλτος και κοιτάζει τότε τον πατέρα του και τότε προς τα έξω. Σιωπή. Μια στιγμή παρουσιάζεται η Ελένη από τη μια πλάγια πόρτα και φαίνεται να πηγαίνει προς την άλλη. Όταν φτάνη σ' αυτή πάλι ξαναγυρίζει.

- ΣΤΑΘΗΣ (στην Ελένη.) Τι πηγαиноέρχεσαι και μας κοιτάξεις! Τι θέλεις να ειπής;
ΕΛΕΝΗ – Τίποτε. Τι μπορώ να ειπώ πια!
ΣΤΑΘΗΣ (Πετάει το κομπολόι του επάνω στο τραπέζι...) Ιστορίες και τούτες! Να μη γλυκάνη ποτέ τ' αχείλι του ανθρώπου!
ΜΙΛΤΟΣ – Υπομονή, πατέρα, κι' όλα θα διορθωθούν!
ΣΤΑΘΗΣ – Αν μπορέσουν!... Τα πράγματα παίρνουν όλο και πιο άσκημο δρόμο... . Παρολίγο να γίνουν αλήθεια οι φοβέρες αυτών των τιποτένιων. Θελήσανε να τότε χτυπήσουν...

- ΜΙΑΤΟΣ – Τάμαθα. Αλλά κι' αυτοί δε φέρονται καλά. Μπορεί να έχουνε δίκιο·
μα να μην παρατραβάνε το σκοινί!
- ΣΤΑΘΗΣ – Τι θες να κάμουν; Αυτό τους λέει το μυαλό τους πως είναι το σωστό.
- ΜΙΑΤΟΣ – Το μυαλό τους... . Μα και κάποιος άλλος.
- ΣΤΑΘΗΣ – Ίσως να μην έχης άδικο. Γι' αυτό όμως ίσα-ίσα έπρεπε κι' ο προκομμένος
μας να σταματήσει.
- ΕΛΕΝΗ – Και πού είναι τώρα το παιδί;
- ΣΤΑΘΗΣ – Πού αλλού θέλεις να είναι; Εκεί κάτω όπου είναι κάθε μέρα.
- ΕΛΕΝΗ – Μονάχο;
- ΣΤΑΘΗΣ – Ή μονάχο ή με άλλους το ίδιο κάνει, μια και δεν είν' εδώ.
- ΕΛΕΝΗ – Μα αφού τόδιωξες!
- ΣΤΑΘΗΣ – Τόδιωξα!... Αυτός θέλησε να φύγη!... Μυαλά!... Καλύτερα να... . Μα
ας μην ειπώ τίποτε παραπάνω... . Ξέρεις όμως δεν είναι μονάχος του·
είναι μαζί του κ' εκείνη, που δεν ξεκολλάει από κοντά του σαν τον ίσκιο του.
- ΕΛΕΝΗ – Η Αγγέλα;
- ΣΤΑΘΗΣ – Αυτή! ποια άλλη; Δεν τρελλάθηκε κανένα άλλο κορίτσι να τρέχη από
κοντά του.
- ΜΙΑΤΟΣ (Χαμογελώντας.) Αλήθεια· από είναι άλλο πάλι. Λες κ' είναι η Ηγερία του.
- ΣΤΑΘΗΣ – Κι' άρχισαν όλοι να το κάνουν πολλή κουβέντα. Και φυσικά. Αυτά είναι
ξαδιαντροπιές! Δεν πάει ένα κορίτσι έτσι πάντα μ' ένα νέον όλη τη μέρα
χωρίς να λογαριάζη, ότι υπάρχουνε κι' άνθρωποι, που δε μπορούνε να
βλέπουνε τέτοια πράγματα.
- ΜΙΑΤΟΣ – Σωστά το πονηρό μυαλό τους δε μπορεί παρά να πάη στο πονηρό.
- ΣΤΑΘΗΣ – Όστε εσύ το βρίσκεις σωστό αυτό που γίνεται;
- ΜΙΑΤΟΣ – Δε μου δόθηκε καρός να το εξετάσω αν είναι σωστό ή όχι· μήτε θα το
εξετάσω ποτέ μου.
- ΣΤΑΘΗΣ – Οι άλλοι όμως δεν έχουν την ίδια γνώμη. Κι' αυτό είναι, νομίζω, κάτι,
που δεν πρέπει να μη το λογαριάζουμε για το καλό όνομα το δικό μας.
Με καταλαβαίνεις;
- ΜΙΑΤΟΣ – Βέβαια· είναι πολύ σοβαρό πράγμα η γνώμη που θα έχουνε για μας ο
Σωτήρης, ο Αντρέας, ο Γιάννης κ' οι όμοιοί τους! Τι λόγος!
- ΣΤΑΘΗΣ – Μα είναι κι' άλλοι παραπάνω απ' αυτούς, που λένε τα ίδια.
- ΜΙΑΤΟΣ – Κι' άλλοι; πόσοι;
- ΣΤΑΘΗΣ – Ένας φτάνει για πολλούς... . Λοιπόν κι' ο κυρ-Θεαγένης το πρόσεξε
το πράγμα· του έκαμε κακή εντύπωση και το συζήτησε.
- ΕΛΕΝΗ – Πούθε το ξέρεις; ...
- ΣΤΑΘΗΣ – Μου το είπεν ο ίδιος.
- ΜΙΑΤΟΣ – Μίλησες με το Θεαγένη;
- ΣΤΑΘΗΣ – Ναι· εξακολοιούθαι να είναι όλο παράπονα εναντίον μας, εξ αιτίας του
Χάρη. Έχει πάντα τη γνώμη, ότι το έργο του θα φέρη πολύ κακό στον
τόπο μας· όχι για τα χτήματα μόνο, μα πιο πολύ για τους ανθρώπους· θα
τους ξεσηκώσει τα μυαλά κι' άλλα τέτοια. Έχει πολύ σωστές ιδέες
ο κυρ-Θεαγένης και βλέπει καθαρά τα πράγματα.
- ΜΙΑΤΟΣ – Όστε είναι δυσαρεστημένοι μαζί μας;
- ΣΤΑΘΗΣ – Και κάτι περισσότερο. Μου το είπε ορθά – κοφτά, πως ο Χάρης θα
γίνη αιτία να μας θαρρή όλους μας εχτρούς του.

- ΜΙΑΤΟΣ — Μα όχι! Τέτοιο πράγμα δεν πρέπει να γίνει! Δεν πρέπει καθόλου!... Α! Αυτός ο Χάρης!... Βλέπω, ότι πρέπει να μιλήσω κ' εγώ με τον κύριο Θεαγένη...
- ΣΤΑΘΗΣ — Και ξέρετε... Μου είπε και κάτι άλλο πιο σοβαρό... Και γι' αυτό τον πειράζει και τότε δυσαρεστεί η αδιάκοπη συναναστροφή του Χάρη με την Αγγέλα...
- ΜΙΑΤΟΣ — Μα τι σχέση μπορεί να έχη αυτό με τα συμφέροντά του, που θα του τα βλάψη το έργο του Χάρη... . Αν τελειώση.
- ΣΤΑΘΗΣ — Δε μου μίλησεν ο άνθρωπος για τα συμφέροντά του... Μου είπε άλλα πράγματα. Σας είπα ότι έχει σωστές ιδέες... Ακούστε! Μα προσέξτε μη βγη λέξη από το στόμα σας, επειδή δεν κάνει... Ο κυρ-Θεαγένης μου είπεν, ότι καταλαβαίνει ποια αξία έχει ο Χάρης. Το βλέπει πως είναι νέος με μυαλό, με θέληση· επισημόνας πραγματικός, που μπορεί να πάη μπροστά, αν αλλάξει ιδέες· να γίνει αληθινά χρήσιμος σ' όλους, στον τόπο μας. Και τότε κ' αυτός είναι πρόθυμος να τον προστατέψη, να του δώση φτερά... Κ' ίσως ακόμη... — μου το είπε πολύ σοβαρά τούτο — να του έδινε και την κόρη του για γυναίκα.
- ΕΛΕΝΗ — Ο Χάρης τη Λίνα! Τέτοια τύχη!
- ΣΤΑΘΗΣ — Ναι, ναι! Γι' αυτό τον πειράζει να τότε βλέπη με την Αγγέλα.
- ΜΙΑΤΟΣ — Σου το είπε σοβαρά, ότι θα του έδινε και τη Λίνα για γυναίκα;
- ΣΤΑΘΗΣ — Βεβαιότατα!
- ΜΙΑΤΟΣ — Αυτό όμως δε μπορεί να γίνει!
- ΣΤΑΘΗΣ — Και γιατί;
- ΜΙΑΤΟΣ — Γιατί; ... Επειδή...
- ΣΤΑΘΗΣ — Λέγε! τι σταμάτησες.
- ΜΙΑΤΟΣ (Τονίζοντας τα λόγια του.) Επειδή τη Λίνα την έχω βάλει εγώ στο μάτι!
- ΣΤΑΘΗΣ — Πώς; !
- ΜΙΑΤΟΣ — Ναι! Αυτό που σας λέω! Και τώρα βλέπω, ότι πρέπει να ενεργήσω κ' εγώ διαφορετικά... . Θα ιδούμε το τέλος! (Κινάει να φύγη από τη μεσιανή θύρα με κάποια έξαψη.)
- ΕΛΕΝΗ (Φοβισμένη.) Μίλο! πού πας;!
- ΜΙΑΤΟΣ — Εκεί που ξέρω εγώ! Καθίστε αυτού και κοιτάχτε τη δουλειά σας!
- ΕΛΕΝΗ (Με αγωνία.) Μίλο! Μίλο!
- (Ο Μίλος χωρίς ν' απαντήσει φτάνει στη μεσιανή θύρα. Την στιγμή που ανοίγει τη θύρα φαίνεται η Αγγέλα)
- ΑΓΓΕΛΑ (Ενώ βρίσκεται μπροστά στο Μίλο.) Α! εδώ είσαστε κύριε Μίλο;
- ΜΙΑΤΟΣ (Απότομα.) Πού βρήθηκες μπροστά μου κ' εσύ;
- ΑΓΓΕΛΑ (Ταραγμένη.) Μα κύριε Μίλο!... . Ο Χάρης...
- ΜΙΑΤΟΣ — Άφινε με ήσυχο! (Τήνε σπρώχνει λίγο και φεύγει.)
- ΑΓΓΕΛΑ (Σαστισμένη..) Μα τι έχει ο κύριος Μίλος;
- ΣΤΑΘΗΣ — Δεν είναι δική σου δουλειά να ρωτάς!... Τι θέλεις εσύ εδώ;
- ΑΓΓΕΛΑ — Μα τι έχετε; Γιατί μου μιλάτε έτσι; Τι σας έκαμα;
- ΕΛΕΝΗ — Εκείνο, που έπρεπε να το καταλαβαίνης μόνη σου.
- ΣΤΑΘΗΣ — Γιατί ήρθες εδώ; Λέγε γρήγορα: Τι θέλεις!

- ΑΓΓΕΛΑ – Ο Χάρης μ' έστειλε να ειπώ στον κύριο Μίλτο να μου δώσει κάποιο μικρό σχέδιο, που το ξέχασε επάνω στο γραφείο του.
- ΣΤΑΘΗΣ – Ο Μίλτος έφυγε, καθώς είδες. Δεν ξέρουμε κανένα σχέδιο.
- ΑΓΓΕΛΑ – Ξέρω εγώ ποιο είναι και πού το έχει.
- ΣΤΑΘΗΣ – Βέβαια ξέρεις εσύ, αφού είσαι ο μυστικοσύμβουλός του.
- ΕΛΕΝΗ – Αφού ξέρεις, πήγαινε μέσα να το πάρεις μόνη σου.

(Η Αγγέλα φεύγει από τη δεξιά θύρα.)

- ΣΤΑΘΗΣ – Γιατί την έστειλες να το πάρη αυτή; Δεν έπρεπε να του το δώσουμε.
- ΕΛΕΝΗ – Ε! να μη το πικράνουμε τόσο το παιδί.
- ΣΤΑΘΗΣ – Μπορούσαμε να του παραγγεΐσουμε νάρθη να το πάρη μόνος του.
- ΕΛΕΝΗ – Κι' αυτό μπορούμε να του το παραγγεΐσουμε, αφού το θέλεις.
- ΣΤΑΘΗΣ (Με ύφος βαρύ.) Κι' ο άλλος πού να πηγαίνει τάχα;
- ΕΛΕΝΗ – Φοβάμαι μην κάνη τίποτε, που να μας σπαράξει την καρδιά.
- ΣΤΑΘΗΣ – Δεν το πιστεύω. Είναι γνωστικός ο Μίλτος... Μα αυτό πάλι, που μας είπε, τι αστροπελέκι!... Είναι κάτι, που δε μπορούσε να το βάλη κανείς με το νου του.
- ΕΛΕΝΗ – Μα νέος είναι κι' αυτός.
- ΣΤΑΘΗΣ – Δε λέω γι' αυτό!... Άλλο βλέπω εγώ!... Δεν καταλαβαίνεις, ότι τώρα ο ένας αδερφός μπορεί να μισήσει πραγματικά τον άλλο;
- ΕΛΕΝΗ (Με φωνή βαριά.) Σώπα!
- ΣΤΑΘΗΣ – Μπαίνει γυναίκα στη μέση!... Δε βούλωνα καλύτερα το στόμα μου... Μα πού να ξέρω εγώ τι έχει ο άλλος στο μυαλό του... Είναι τρομερό αυτό!
- ΕΛΕΝΗ – Μα ο Χάρης δεν έχει καμιά ιδέα για τη Λίνα.
- ΣΤΑΘΗΣ – Ναι, μα έχει ο Μίλτος! Και τώρα ακούοντας πως ο πατέρας της θα προτιμούσε το Χάρη, αγρίεψε, πειράχτηκε, ζήλησε· κι' από τη ζήλεια γεννιέται το μίσος.
- ΕΛΕΝΗ – Μα γιατί φτάνει ίσαμ' εκεί ο νους σου;
- ΣΤΑΘΗΣ – Επειδή τον είδα, που του πόνεσε. Αν δεν του πονούσε, δε θάλεγε τίποτε.
- ΕΛΕΝΗ – Ναι, αυτό που λες είναι σωστό. Δε φωνάζουμε για ό,τι δε μας πονάει.
- ΣΤΑΘΗΣ – Μα γιατί να γίνονται όλα αυτά; Σε τι έφταξα για να τα βλέπω; ... Πώς άρχισε να συνταράζεται τούτο το σπίτι! Και φοβάμαι μήπως γκρεμιστή ολότελα!
- ΕΛΕΝΗ (Με πόνο.) Του έλεπε, φαίνεται, κάποιο γερό στήριγμα... (Σαν να κλαίη.) Παιδιά μου! παιδιά μου! λυπηθείτε μας!

(Μπαίνει η Αγγέλα κρατώντας ένα χαρτί στο χέρι διπλωμένο ρολό)

- ΑΓΓΕΛΑ – Να το! το βρήκα.
- ΣΤΑΘΗΣ (Στην Αγγέλα.) Για να σου ειπώ εσένα! Να πας να δώσεις του Χάρη το χαρτί και να φύγης αμέσως από κοντά του!
- ΑΓΓΕΛΑ – Δεν καταλαβαίνω τι θέλετε να ειπείτε.
- ΣΤΑΘΗΣ – Καταλαβαίνεις πολύ καλά, παλιοθήλυκο!
- ΑΓΓΕΛΑ – Γιατί με βρίζετε; τι σας έκαμα;
- ΕΛΕΝΗ – Και ρωτάς; Μα πρέπει νάχεις και λίγη ντροπή επάνω σου! Τι κορίτσι

- ΑΓΓΕΛΑ – Είσ' εσύ, που δε ντρέπεσαι καθόλου με τα καμώματά σου!
- ΣΤΑΘΗΣ – Να ντραπώ! Μα δεν έκαμα τίποτε, που να ντρέπουμε γι' αυτό!
- ΑΓΓΕΛΑ – Αυτό, που λες, δείχνει περισσότερο πόσο είσαι αδιάντροπη.
- ΕΛΕΝΗ – Αδιάντροπη! Εγώ!
- Εσύ! που κόλλησες επάνω σ' ένα νέο σαν την αβδέλλα και τότε ρεζίλευεις στα μάτια όλων! Ελεεινή!
- ΑΓΓΕΛΑ (Πονεμένα.) Εσείς μου τα λέτε αυτά!
- ΣΤΑΘΗΣ – Ποιος άλλος ήθελες να σου τα ειπεί! Οι άλλοι τα βλέπουν και δε μιλάνε, επειδή ο Χάρης δεν είναι παιδί τους. Γελάνε μονάχα!... Μα και πειράζονται μ' αυτά τα παλιοκαμώματά σου.
- ΑΓΓΕΛΑ – Γιατί μου μολεύετε έτσι την ψυχή; Τι σας έκαμα;
- ΣΤΑΘΗΣ – Αυτό που σου λέω!... Το αθώο πλάσμα!... Κοίτα να ξεκόψης αμέσως από το Χάρη, αλλιώς θα σε κάμω εγώ να ξεκόψης άσχημα! Τ' ακούς;
- ΑΓΓΕΛΑ – Τον ευεργέτη του δε μπορεί κανείς να τον απαρηγηθί ποτέ!...
- ΣΤΑΘΗΣ – Τον ερωμένο σου! θέλεις να ειπής.
- ΑΓΓΕΛΑ – Είναι πολύ αφηλότερη η αγάπη μου στο Χάρη [.....] φαντάζεστε!... Στη λύπη του εγώ είμαι η παρηγοριά [.....] τότε διώξατε κ' εγώ του μίλησα γλυκά, σαν αδερφή!...
- ΣΤΑΘΗΣ (Ορμαίει καταπάνω της.) Εσύ μας βρίζεις κι' όλανες! (Κάνει να τήνε χτυπήσει.) Βρωμερή! (Την πιάνει από το χέρι και την κουνάει δυνατά)
- ΑΓΓΕΛΑ – Τα χτυπήματά σας δε θα είναι σκληρότερα από τις βρισιές σας!
- ΣΤΑΘΗΣ (Τήνε σπρώχνει.) Φύγε! Και μην τολμήσης να ξαναπατήσης εδώ μέσα, επειδή δεν ξέρω κ' εγώ τι μπορείς να πάθης.
- ΑΓΓΕΛΑ – Εδώ μέσα! Μα εδώ μέσα υπάρχει κάτι, που με κάνει να φοβάμαι να ξανάρθω!
- ΣΤΑΘΗΣ (Στην Ελένη.) Δος της μια να ξεκουμπιστή να φύγει, προτού με αναγκάσει να τήνε μάθω να μη μιλή έτσι!
- ΕΛΕΝΗ – Φύγε, λοιπόν! Φύγε!
- ΑΓΓΕΛΑ (Πηγαίνοντας προς τη μεσιανή θύρα, ενώ κοιτάζει το Στάθη και την Ελένη.) Έτσι διώχνετε πάντα εσείς από δω μέσα όσους ξέρουνε ν' αγαπούν αληθινά! (Φεύγει. Η Ελένη κι' ο Στάθης κοιτάζονται και δε μιλούνε.)

Αυλαία

ΣΚΗΝΗ 5η

(Στο σπίτι του Θεαγένη, όπως στην 3η σκηνή. Άμα ανοίξει η αυλαία φαίνεται ο Θεαγένης να κάθεται στο γραφείο του κι' απέναντί του ο Σωτήρης ορθός.)

- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Δεν τα καταφέρατε καλά, Σωτήρη.
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Το ξέρω· μα βλέπετε, έτυχε το εμπόδιο της Αγγελίας.
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Σας νίκησε ένα παλιοκόριτσο!
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Που θα ήταν όμως και μάρτυρας, αν κάναμε τίποτε... .
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Ίσως σ' αυτό να μην έχης άδικο. Ας είναι... . Γλήγορα θα παρουσιαστή και πάλι η ευκαιρία. Τι λες κ' εσύ;
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Κατά το αργίεμα που έχουν κ' οι άλλοι, η ευκαιρία θα υπάρχει σε κάθε στιγμή.

- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Μα και να μην πολυαργεΐτε... Δε μου λες; τόχουνε καταλάβει βαθιά, πως ο άνθρωπος αυτός τους είναι βλαβερός;
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Όσο γι' αυτό μπορώ να σας βεβαιώσω, πως το πιστεύουν με τα όλα τους. Δύσκολα θα μπορούσε κανείς να τους αλλάξει τη γνώμη.
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Αυτό είναι ευχάριστο... Είναι το πιο σπουδαίο σ' όλη αυτή την ιστορία. Έτσι η αντίδραση παίρνει το χαρακτήρα, που χρειάζεται. Γίνεται άμυνα. Όλοι μαζί ενωμένοι εναντίον στον κοινό εχθρό.
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Να είσαστε βέβαιος, πως όλοι θα ακολουθήσουν τη θέλησή σας.
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Α! όχι! Να μη νομίζουν ότι κάνουν εκείνο, που θέλω εγώ, αλλά ότι εγώ κάνω εκείνο που θέλουν αυτοί. Με νιώθεις;
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Μάλιστα.
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Έχει πολύ περισσότερη σημασία το να είμ' εγώ ένας απλός βοηθός τους· ένας που εξυπηρετώ μόνο τη δίκαιη θέλησή τους.
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Σωστά.
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Αυτό να τους το ειπής. Και να είναι βέβαιοι, πως το πράγμα θα πάη πολύ καλά.
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Να ξέρατε τι θάρρος τους edώκατε με όσα τους είπατε.
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Βλέπεις είναι κ' οι άλλοι εκεί πέρα, που είναι αντίθετοι και λυσάανε για να πετύχουν οι σκοποί αυτού του άθλιου! Μα... έννοια σου και γλήγορα θ' αλλάζουν γνώμη κ' εκείνοι.
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Αν το πετύχετε αυτό! ...
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Για ας περιμεΐνουμε λίγο... Θα είχε τελειώσει το πράγμα, αν δεν ήθελα ν' αποφύγουμε μερικά δυσάρεστα καθέκαστα! Χμ! Ενθουσιαστήκανε εκείνοι με τις ιδέες του και με την ευτυχία, που τους έταξε! Μα για να ιδούμε, αν ο ενθουσιασμός τους θα μείνη ο ίδιος ως στο τέλος, υπάρχει κι' άλλη ενέργεια πιο αποτελεσματική.
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Γιατί δεν την αρχίζετε;
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Ίσως να μην αργήσω να κάμω αρχή. Αν κ' η αλήθεια είναι, ότι το κακό πρέπει να χτυπιέται αμέσως και να μην το αφήνουμε να προχωρή. Η αναβολή πάντα μας στοιχίζει... Τέλος πάντων... Εσύ δώσε στους άλλους να καταλάβουν, ότι πρέπει να είναι κάθε στιγμή πρόθυμοι κ' έτοιμοι και για μεγαλύτερη αντίδραση.
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Δεν έπαψα στιγμή να τους ξυπνάω το θυμό. Άφησα κάθε άλλη δουλειά μου και κοιτάζω να βρίσκω πότε τον ένανε πότε τον άλλονε για να τους κανοναρχώ, ότι πρέπει να υπερασπίσουμε το δίκιο μας...
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Ναι... Το ξέρω και το βλέπω. Είσαι πιστός εσύ... Αλήθεια!... Είχες τίποτε έξοδα αυτές τις μέρες; Βέβαια και θα είχες (Πηγαίνει στο χρηματοκιβώτιό του και το ανοίγει. Παίρνει χρήματα. Τα δίνει στο Σωτήρη.) Πάρε αυτές τις χίλιες δραχμές και πάλι εδώ είμαι...
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Ευχαριστώ, αφεντικό.

(Μπαίνει από τη μεσιανή θύρα ένας γέρο – υπηρέτης και δίνει στον Θεαγένη μια κάρτα.)

- ΥΠΗΡΕΤΗΣ – Σας παρακαλεί να τόνε δεχτείτε.
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Μίλτος Ρωμανός! (Στον υπηρέτη.) Πού είναι;
- ΥΠΗΡΕΤΗΣ – Στο χωλ και περιμένει.

- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Καλά. Οδήγησέ τον εδώ. Πήγαινε. (Ο υπηρέτης φεύγει από τη μεσιανή θύρα κλείνοντάς την από πίσω του.)
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Τι να θέλη αυτός;
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Θα μάθουμε. Εσύ τώρα να φύγεις... Φύγε απ' αυτή την πόρτα. (του δείχνει τη δεξιά θύρα.) Καλύτερα να μη σε ιδή, ότι ήσουν εδώ... Και κάμε όπως σου είπα.
- ΣΩΤΗΡΗΣ – Μάλιστα, αφεντικό. (Ο Σωτήρης φεύγει από τη δεξιά θύρα. Ο Θεαγένης μένει λίγο μόνος του, χωρίς να κινείται καθόλου.)
- ΥΠΗΡΕΤΗΣ (Ανοίγοντας τη μεσιανή θύρα.) Περάστε, κύριε Ρωμανέ. (Μπαίνει ο Μίλτος. Ο υπηρέτης φεύγει κλείνοντας τη θύρα.)
- ΜΙΛΤΟΣ – Να με συγχωρήστε, κύριε Θεαγένη, αν σας ενοχλώ...
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Παρακαλώ... Για να θελήστε να με ιδήτε θα ειπή, ότι υπάρχει κάποιος λόγος... Ή όχι; (τον κοιτάζει από πάνω έως κάτω.)
- ΜΙΛΤΟΣ – Βεβαιότατα...
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Καθίστε, παρακαλώ (του δείχνει κάθισμα απέναντί του.)
- ΜΙΛΤΟΣ – Ξέρετε... ήρθα να σας δώσω μια εξήγηση...
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Εξήγηση; Σε τι;
- ΜΙΛΤΟΣ – Σ' αυτή την υπόθεση με τον αδερφό μου...
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ (Με προσποιημένη αδιαφορία...) Α!... Γι' αυτό το έργο, που έχει αρχίσει; Αστεία υπόθεση!
- ΜΙΛΤΟΣ – Ο πατέρας μου είτε, πως είσατε δυσαρεστημένος μαζί μας εξ αιτίας του αδερφού μου.
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Να... Όλη αυτή η υπόθεση μ' έχει πειράξει κομμάτι, επειδή οι άνθρωποι εδώ της περιοχής μας έρχονται και μ' ενοχλούν με την απαίτησή τους να τους φανώ χρήσιμος ματαιώνοντας την ενέργεια του αδερφού σας... Τέτοια απαίτηση, ξέρετε, δεν είναι καθόλου ευχάριστη... Μ' ενοχλεί δίχως λόγο... Και δε μπορώ να κάμω αλλιώς παρά να τους ακούω... Αυτή είναι η δυσαρέσκειά μου...
- ΜΙΛΤΟΣ – Γι' αυτό ίσα – ίσα ήθελα να σας ειπώ, ότι εμείς δε φταίμε καθόλου γι' αυτή την ενόχληση που δοκιμάζετε. Εγώ δεν ακούω τι λεν οι άλλοι, ότι δηλαδή η ενέργεια του αδερφού μου γίνεται επιζήμια στα συμφέροντά σας...
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Επιζήμια στα συμφέροντά μου; ! Αστειεύεστε; Εάν είναι επιζήμια, έχω τη δύναμη να την εξουδετερώσω αμέσως.
- ΜΙΛΤΟΣ – Το ξέρω. Και γι' αυτό το ετόνισα αρκετές φορές στον αδερφό μου να σταματήσει. Κι' ο πατέρας το ίδιο. Μα δεν μας άκουσε... Κ' έτσι αναγκάστηκε κι' ο πατέρας να τότε διώξη από το σπίτι...
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Α! αυτό είναι πολύ!... Αλλά στο κάτω – κάτω αυτό είναι οικογενειακή σας δουλειά κ' είσατε ελεύτεροι να την κανονίσετε όπως θέλετε...
- ΜΙΛΤΟΣ – Σας το λέω τούτο για να ιδείτε, ότι εμείς οι άλλοι δε φταίμε καθόλου για την ανόητη ενέργεια του αδερφού μου.
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Όστε τήνε βρίσκατε κ' εσείς πως είναι ανόητη;
- ΜΙΛΤΟΣ – Αφού δε θα μπορέση να φτάση ποτέ στο σκοπό, που κυνηγάει;
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ – Είσατε βέβαιος;
- ΜΙΛΤΟΣ – Μα αφού δεν το θέλετε εσείς;
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ (Χαμογελώντας καροΐδευτικά.) Πάλι εγώ; ... Μα σας είπα...
- ΜΙΛΤΟΣ – Κύριε Θεαγένη, με συγχωρείτε... Εγώ σας μιλώ καθαρά! Βρίσκω,

- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — ότι έχετε δίκιο να μην αφίνετε να πετύχουν οι σκοποί του. Και του το
 ΜΙΑΤΟΣ είπα: Να μην έμνη σε τέτοιον αγώνα... όπου κ' εγώ θα είμαι αντίθετός του.
 — Έχετε εσείς τη δύναμη να σταθείτε αντιμετώπος του αδερφού σας;
 — Ναι· επειδή βλέπω μακρύτερα από κείνον... Κι' αν θέλετε, επειδή δεν
 το βρίσκω και καθόλου ωφέλιμο να μας θαρρήτε εχτρός σας.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Τέλος πάντων πού θέλετε να φτάσετε με όσα μου λέτε;
 ΜΙΑΤΟΣ — Υποθέτω να καταλάβετε ποιο είναι το νόημα των λόγων μου.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Όχι και τόσο... Αν θέλετε να μιλήσετε καθαρότερα.
 ΜΙΑΤΟΣ — Θέλω να ειπώ, ότι πρέπει να τελειώση το γληγορότερο αυτή η υπόθεση
 για να ξανάρθη κ' η ησυχία ανάμεσα σ' όλους μας...
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Δείξτε μου τον τρόπο πώς να τελειώση...
 ΜΙΑΤΟΣ — Εάν ενεργήσετε αποφασιστικότερα... Αρκετά τάραξε τα πνεύματα
 εδώ πέρα η ενέργεια του αδερφού μου.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ (Κοιτάζοντας το Μίλτο κατάματα.) Γίνεστε εσείς τόσο ανιστηρός
 κατήγορος του αδερφού σας;
 ΜΙΑΤΟΣ — Η αλήθεια δεν είναι κατηγορία... Αυτές οι ευγενικές τάχατε ιδέες
 του, οι ηθικολογίες του, οι φυλάνθρωποι σκοποί του δε μου αρέσουν καθόλου.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ (Με τόνο σκληρό.) Όστε κ' εσείς εχτρός του;
 ΜΙΑΤΟΣ — Όχι εχτρός του ίδιου· εχτρός του ανθρώπου· αλλά των ιδεών του.
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Παίζετε ωραία με τις λέξεις. Τέλος πάντων... Αρκεί να με πείσετε,
 ότι τα πιστεύετε αυτά που λέτε...
 ΜΙΑΤΟΣ — Μα ποια άλλη απόδειξη θέλετε από αυτά τα ίδια τα λόγια μου;
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Πολλές φορές δε φτάνουνε μόνο τα λόγια. Χρειάζεται και κάτι
 παραπάνω.
 ΜΙΑΤΟΣ — Σαν τι;
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Μπορείτε να το ειπείτε φανερά ή και κρυφά και σ' όλους τους άλλους
 αυτούς μικρανθρώπους, ότι αποδοκιμάζετε κ' εσείς την ενέργεια του
 ΜΙΑΤΟΣ αδερφού σας κι' ότι έχουνε δίκιο να κάμουν καθετί για να τη ματαιώσουν;
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Δηλαδή να τους ερεθίζω εγώ εναντίον του αδερφού μου;
 (Χαμογελώντας περιφρονητικά.) Βλέπω, ότι δεν ήσαστε δυνατός όσο
 νόμισα...
 ΜΙΑΤΟΣ — Σας βεβαιώνω, πως κάνετε λάθος. Κι' όταν πεισθείτε γι' αυτό, τι θα ειπείτε;
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Θα βοηθήσω τις φιλοδοξίες σας...

(Από την αριστερή θύρα μπαίνει η Λίνα.)

- ΛΙΝΑ (Μπαίνοντας.) Πατέρα!... (Βλέπει το Μίλτο και σταματάει.) Α!
 Με συγχωρείτε! Δεν ήξερα...
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Δεν πειράζει, Λίνα. Ο κύριος Μίλτος Ρωμανός...
 ΛΙΝΑ — Τόνε γνωρίζω. (Ο Μίλτος χαιρετάει σκύβοντας το κεφάλι)
 ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Θα σε ξαφνίξη βέβαια η παρουσία του εδώ.
 ΛΙΝΑ — Κομμάτι... Το ομολογώ.
 ΜΙΑΤΟΣ — Αυτό δεν είναι καθόλου παράξενο... Όλα τα τελευταία περιστατικά
 δικαιολογούν αρκετά το ξάφνισμά σας. Αλλά υπάρχει και κάποια
 παρεξήγηση σ' όλα.
 ΛΙΝΑ — Παρεξήγηση; Δηλαδή;

- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Ξέρεις, Λίνα; Ο κύριος Ρωμανός είναι αντίθετος στην ενέργεια του αδερφού του· είναι εχθρός των ιδεών του!
- ΛΙΝΑ — Όπως κάθε λογικός άνθρωπος. Μα αυτό είναι ευχάριστο!
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Και δε θα δίσταζε να το αποδείξει και με πράγματα.
- ΜΙΛΤΟΣ — Αφού δε μπόρεσα να τον πείσω με τα λόγια μου ν' αλλάξει γνώμη. Δε σας το κρύβω: Όσο με πειράζουν οι ιδέες του τόσο — ίσως μάλιστα και περισσότερο — με πειράζει και το να γίνεται αυτός αφορμή (κοιτάζοντας κατάματα τη Λίνα.) να μας θαρρήτε εχθρούς σας.
- ΛΙΝΑ — Καταλαβαίνουμε ότι δε φταίτε κ' εσείς· μα τι τα θέλετε ο πραγματικός αίτιος της έχτρας είναι πάντα... αδερφός σας.
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Που εμποδίζει να εξακολουθήσουν οι φιλικές σχέσεις μας.
- ΜΙΛΤΟΣ — Δεν πρέπει όμως κ' οι αθώοι να πληρώνουν τις ανοησίες του άλλου.
- ΛΙΝΑ — Εί! θα ξέρετε βέβαια την παροιμία: Κοντά στα ξερά καίγονται και τα χλωρά. Αυτό γίνεται συχνά στη ζωή. Και σε τούτη την περίπτωση δε μπορούσε να γίνη αλλιώς. Παρουσιάζεται μάλιστα σαν ολότελα φυσικό.
- ΜΙΛΤΟΣ — Όστε η εξήγησή μου και η βεβαίωσή μου δε σας πείθουνε να ιδείτε αλλιώς τα πράγματα;
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Έχουμε όλη την καλή θέληση... Μα η ταραχή των πνευμάτων εδώ — όπως το είπατε ο ίδιος — θα υπάρχει πάντα· κι αυτό είναι το σημαντικό. (Στο Μίλτο.) Βοηθήστε λοιπόν κ' εσείς να πάψη η ταραχή αυτή!
- ΛΙΝΑ — Το είπα και στον πατέρα σας. Θα κάμω ό,τι είναι δυνατό. Και δε θα μπορέση κανείς να με κατηγορήσει, ότι ορθώθηκα αντίπαλος του αδελφού μου. Η αντίθεση στις ιδέες φέρνει και την αντίθεση στην ενέργεια για την καταπολέμησή τους.
- ΜΙΛΤΟΣ — Πολύ σωστά. Τον κοινωνικό αντάρτη, τον κοινωνικό ταραξία, πρέπει να τον πολεμά ο καθένας, που μπορεί, ακόμη κ' οι δικοί του. Όχι. Κανείς δε θα σας κατηγορήσει αν με οποιαδήποτε ενέργειά σας μπορέσετε να εξουδετερώσετε μιαν άλλη ενέργεια επικίνδυνη.
- ΛΙΝΑ — Απ' εναντίας θα έχετε την ευγνωμοσύνη όλων μας.
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Τέτοια εξυπηρέτηση του γενικού καλού δε λησμονιέται εύκολα.
- ΛΙΝΑ — Και πιο πολύ δε θα λησμονηθή ποτέ από μας. Δεν είν' έτσι, πατέρα;
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Βεβαίωτατα.
- ΜΙΛΤΟΣ — Τι κρίμα όμως ένας νέος με τόση αξία να χάνεται σε τέτοιες αερολογίες!
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Πραγματικά... Και να είναι τόσο αδιόρθωτος!... Είχα κάμει κάποιο σχέδιο γι' αυτόν, αν άλλαξε ιδέες, μα τώρα δε διατάζω να ειπώ, ότι έκαμα λάθος μεγάλο και που το στοχάστηκα μόνο.
- ΛΙΝΑ — Τον πατέρα τότε συνεπαίρνει πολλές φορές ο ενθουσιασμός. Γλήγορα όμως βλέπει, ότι δεν πρέπει να ενθουσιάζεται εύκολα. Ο κύριος Χάρης Ρωμανός είναι ένας πολύ κακός κοινωνικός ιδεολόγος, όπως και ένας πολύ κακός αισθηματολόγος... Και για τα δύο επείστηκε αρκετά ο πατέρας (γελάει.)
- ΘΕΑΓΕΝΗΣ — Τέλος πάντων μπορεί να είναι ό,τι θέλει... Αλλά κ' εμείς θα κάνουμε εκείνο, που πρέπει. Δεν είν' έτσι, κύριε Ρωμανέ;
- ΜΙΛΤΟΣ — Νομίζω, ότι αρκετά εξηγήθηκα.
- ΛΙΝΑ — Να κάνουμε εκείνο που πρέπει! Εγώ ένα πράγμα βλέπω ότι πρέπει να γίνη. Σ' αυτό είναι όλη η ουσία... Να βρισκότανε ένας άνθρωπος να

χαλάση το έργο του ιδεολόγου, προτού προφτάση να το τελειώσει, αφού μάλιστα είναι τόσο εύκολο το χάλασμά του.

ΜΙΛΤΟΣ

— Το ξέρετε εσείς, ότι είναι τόσο εύκολο;

ΛΙΝΑ

— Ναι!... Μήπως το ξέρετε κ' εσείς;

ΜΙΛΤΟΣ

— Μου το έχει ειπή ο ίδιος.

ΛΙΝΑ

(Κοιτάζοντας προκλητικά το Μίλτο.) Α! αν βρισκότανε αυτός ο άνθρωπος δεν ηξέρω κ' εγώ τι θα γινότανε για μένα!

(Την ίδια στιγμή χτυπάει απ' έξω η μεσιανή θύρα)

ΘΕΑΓΕΝΗΣ

— Εμπρός! (Ανοίγει η θύρα και παρουσιάζεται ο γέρο υπηρέτης.) Τι είναι;

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

— Κάτι έχω να σας ειπώ. (Ο Θεαγένης πηγαίνει προς τη θύρα και φαίνεται πως του σιογομιλάει ο υπηρέτης.)

ΜΙΛΤΟΣ

(Πλησιάζοντας τη Λίνα και κάτω σιγά.) Μπορείτε να μου ξαναπείτε αυτό που είπατε;

ΛΙΝΑ

(Χαμογελώντας.) Με πολλή μου χαρά.

ΜΙΛΤΟΣ

— Και μου δίνετε το δικαίωμα να πιστέψω, ότι το είπατε για μένα;

ΛΙΝΑ

(Με φωνή, που προσπαθεί να την κάνη γλυκειά.) Αν το θέλετε!

ΘΕΑΓΕΝΗΣ

(Στον υπηρέτη.) Καλά! πες του να περιμένη. (Ο υπηρέτης φεύγει. Ο Θεαγένης γυρίζει προς τους άλλους.)

ΜΙΛΤΟΣ

— Μου δίνετε την άδεια να πηγαίνω;

ΘΕΑΓΕΝΗΣ

— Όπως θέλετε.

ΛΙΝΑ

— Και μην ξεχνάτε, ότι δεν είμαστε εχθροί σας.

ΜΙΛΤΟΣ

(Ενώ φεύγει.) Ευχαριστώ! (Η Λίνα του δίνει το χέρι και ύστερα φεύγει από τη μεσιανή θύρα συνοδευμένος λίγο από το Θεαγένη.)

ΛΙΝΑ

(Στον πατέρα της, ενώ γυρίζει προς αυτή, με γέλιο βαθιά περιφρονητικό.) Τον ανόητο!

(Αυλαία)

ΣΚΗΝΗ 6η

(Μέρος κοντά σ' ακροποταμιά. Μόλις να φαίνεται ότι εκεί κοντά περνάει κάποιο μικρό ποτάμι. Πλατάνια δώθε — κείθε και ιτιές. Μακριά ξεχωρίζουνε βουνά. Το μέρος φαίνεται να είναι περισσότερο πεδινό. Κάπου όμως προς το βάθος της σκηνης ένα πολύ μικρό ψήλωμα γης. Κάτω απ' αυτό, σαν να πούμε στα ριζά του, πέτρες σε σωρούς, κάμποσα καδρόνια και μερικά οικοδομικά εργαλεία. Από τα δεξιά της σκηνης ένα μονοπάτι φέρνει προς το ψήλωμα. Αμα ανοίξη η αυλαία φαίνεται επάνω στο ψήλωμα να κάθεται σε μια μεγάλη πέτρα ο Χάρης, που κοιτάζει τότε προς το ποταμάκι και τότε προς το μονοπάτι. Αμέσως σε λίγο παρουσιάζεται από τα δεξιά στο μονοπάτι η Αγγέλα, που πηγαίνει γελαστή προς το Χάρη, κρατώντας στο χέρι της ένα μικρό ρολό χαρτί.)

ΧΑΡΗΣ

— Α! ήρθες, Αγγέλα;

ΑΓΓΕΛΑ

— Να το! Τόφερα το σχέδιο.

ΧΑΡΗΣ

— Τόνε βρήκες το Μίλτο;

ΑΓΓΕΛΑ

— Όχι· ο Μίλτος δεν ήταν εκεί. Μα μου είπεν η μητέρα σου και πήγα

στο δωμάτιό σου και το πήρα.

ΧΑΡΗΣ – Και ποιος ήταν εκεί;
ΑΓΓΕΛΑ – Ο πατέρας κ' η μητέρα σου.

ΧΑΡΗΣ – Τι κάνουν;
ΑΓΓΕΛΑ – Καλά είναι... Μόνο που φαινόταν σαν κάπως λυπημένοι...

ΧΑΡΗΣ – Το καταλαβαίνω... Σου είπανε τίποτε;

ΑΓΓΕΛΑ – Με ρωτήσανε τι κάνεις... Από τα λόγια τους ενόησα πως περιμένουνε να γυρίσης εκεί...

ΧΑΡΗΣ – Αργότερα ίσως... Κάτσε λίγο να ξεκουρασθής. (Η Αγγέλα κάθεται στην άκρη της πέτρας.)

ΑΓΓΕΛΑ – Ξέρεις, Χάρη (σαν να διατάζει)... Μα δε μπορώ... Πρέπει να σου το ειπώ. (Σαν ξαφνισμένος.) Τι είναι;

ΑΓΓΕΛΑ – Να!... Με βρήκε στο δρόμον ο κυρ-Δήμος και μου είπε να σου ειπώ, ότι ο μηχανικός που έφερεν ο κύριος Θεαγένης από την Αθήνα, λέει στην έκθεσή του, ότι το έργο σου είναι βλαβερό για τα χτήματα και για τους ανθρώπους και πρέπει να σταματήσει...

ΧΑΡΗΣ (Πολύ ξαφνισμένος.) Τι; !... Μα αυτός μου είπε, πως το βρήκε θαυμάσιο κι' ωφελιμώτατο!... Δε μπορεί να είναι αλήθεια αυτό που σου είπε ο κυρ-Δήμος!

ΑΓΓΕΛΑ – Μου το ορκίστηκε στα παιδιά του... Και τώρα όλοι τους είναι γεμάτοι χαρά, επειδή θέλεις και δε θέλεις, θα σταματήσεις...

ΧΑΡΗΣ (Με φωνή πονεμένη.) Τέτοιο ψέμα!... Τέτοιο ψέμα!... Ποτέ μου δεν το περίμενα!... Και βλέπω τώρα, ότι θα έχω αγώνα πιο άγριο, πιο σκληρό!...

ΑΓΓΕΛΑ – Χάρη!... Δεν ταφίνεις πια αυτό το έργο για να μην πονήσ' άδικα τόσο;
ΧΑΡΗΣ – Πώς; !... Αγγέλα, εσύ μου το λες αυτό;

ΑΓΓΕΛΑ – Επειδή νιώθω πόσο μεγάλο κακό θα σου κάμη!

ΧΑΡΗΣ – Δεήλιασες, Αγγέλα, από το ψέμα ενός ανθρώπου;

ΑΓΓΕΛΑ – Όχι!... Μα ξέρεις; τώρα που ερχόμουνε εδώ, θυμήθηκα κάτι τρομερό!

ΧΑΡΗΣ – Τρομερό;

ΑΓΓΕΛΑ – Να! θυμήθηκα, πως κάθε ποτάμι έχει και μιαν άγρια ιστορία.

ΧΑΡΗΣ – Τι θέλεις να ειπής;

ΑΓΓΕΛΑ – Πάντα όσοι θελήσανε να τα βάλουνε με τα ποτάμια το πλήρωσαν ακριβά. Κάθε ποτάμι έχει το στοιχίό του, που είναι ο φοβερός φύλακας του και δεν αφήνει να χτυπάνε τη δύναμή του αιτιμώρητα.

ΧΑΡΗΣ – Μίλησαν, Αγγέλα, μέσα σου τα παραμύθια, που άκουσες παιδάκι;

ΑΓΓΕΛΑ – Αυτό που λέω είναι η αλήθεια. Μου το λέει ο φόβος μου!

ΧΑΡΗΣ – Έλα, έλα, σώπαινε! σε φόβισε το ψέμμα ενός ανθρώπου; τίποτε άλλο.

ΑΓΓΕΛΑ – Το στοιχίό κάθε ποταμιού, όταν το πειράζουν, τρώει ανθρώπους!

ΧΑΡΗΣ – Μα και πάντα βρέθηκεν ένας άνθρωπος, που το νίκησε. (Χαμογελώντας.) Τώρα κ' εγώ παλεύω με το στοιχίό, που έφαγε τόσους ανθρώπους, και θα το νικήσω! Μη φοβάσαι και δε θα μας φάη κ' εμάς!

ΑΓΓΕΛΑ – Αν ήτανε μόνο για μένα δε θάνιωθα κανένα φόβο. Μα τρέμω για σένα. Χάρη! φοβάμαι!

ΧΑΡΗΣ – Παιδί! παιδί! σώπαινε! Μείνε εδώ κοντά μου και θα ιδής πως θα νικήσουμε και το στοιχίό και τους ανθρώπους, που μας φοβερίζουν περισσότερο από το στοιχίό.

- ΑΓΓΕΛΑ – Είναι τόσο κακοί οι άνθρωποι!
- ΧΑΡΗΣ (Κοιτάζοντάς την καλά.) Για να σε ιδώ, Αγγέλα, στα μάτια; Γιατί πονείς τόσο; ... Ποιος σ' έκαμε να πονέσης;
- ΑΓΓΕΛΑ (Σαν να ξαφνίζεται και να διαμαρτύρεται.) Κανείς!... Όχι! δεν είναι κακοί οι άνθρωποι.... . Δεν ξέρω τι λέω απ' αυτόν τον αδικαιολόγητο φόβο, που γεννήθηκε μέσα μου.
- ΧΑΡΗΣ – Άκου, παιδί μου! Ίσως νάχουμε να δοκιμάσουμε πολλές πίκρες ακόμη και πολλούς φόβους. Η ζωή δεν είναι παρά μια πίκρα... Μα έχουμε εμείς οι ίδιοι το αντιφάρμακο: Τη γαλήνη της ψυχής από τη συναίσθηση, ότι δεν είμαστε κακοί για κανέναν... Με νιώθεις; Ξέχνα και τον πόνο σου και το φόβο σου και την αιτία τους.
- ΑΓΓΕΛΑ – Έχεις δίκιο, Χάρη. Πρέπει να είμαστε πάντα έτοιμοι για κάθε πίκρα.
- ΧΑΡΗΣ (Κοιτάζοντας κατά πέρα προς τα δεξιά.) Ποιος νάνα αυτός, που έρχεται κατά δώθε; (Παρουσιάζεται και πηγαίνει προς το Χάρη ένας εργατικός άνθρωπος...) Α! είναι ο γέρο-Μελέτης· ο μόνος που δεν ξεσηκώθηκε εναντίο μου. (Τον κοιτάζει που πλησιάζει.)
- ΜΕΛΕΤΗΣ (ανεβαίνοντας στο ψήλωμα.) Γεια και χαρά, κυρ-Χάρη!
- ΧΑΡΗΣ – Καλώς τον κυρ-Μελέτη... Μα πώς από δώθε;
- ΜΕΛΕΤΗΣ – Ο κυρ-Μίλτος μούδωσε να σου φέρω αυτό (του δίνει ένα γράμμα.) και να μου ειπής.
- ΧΑΡΗΣ (Παίρνοντας το γράμμα, ανοίγει το φάκελλο και διαβάζει. Σε λίγο στο Μελέτη.) Καλά. Πες τον πως θα πάω... . Θα κάτσης να ξεκουραστής λίγο;
- ΜΕΛΕΤΗΣ – Όχι· βιάζομαι να γυρίσω, επειδή έχω κ' άλλη δουλειά. (Ξεκινάει να φύγει.)
- ΧΑΡΗΣ – Ε! στο καλό!
- ΜΕΛΕΤΗΣ – Αντίο σας! (φεύγει)
- ΧΑΡΗΣ (Στην Αγγέλα.) Περιέργο!... Ο Μίλτος μου γράφει να πάω αργότερα στο σπίτι, που με θέλει.... . Θα με περιμένει στην εξώπορτα. Αν δεν είν' εκεί να μην έμπω μέσα, αλλά να τον περιμένω απ' έξω όσο που νάρθη... . Περιέργα πράγματα! Τι να είναι;
- ΑΓΓΕΛΑ – Ίσως να θέλει να σου μιλήση, χωρίς να συναντηθής με τον πατέρα σου...
- ΧΑΡΗΣ – Μπορεί... Αυτό θα είναι!
- ΑΓΓΕΛΑ – Και θα πας βέβαια.
- ΧΑΡΗΣ – Δεν άκουσες που του το παράγγειλα; (Η Αγγέλα φαίνεται να πέφτη σε βαθιά συλλογή. Ο Χάρης την κοιτάζει προσεχτικά. Η Αγγέλα δε σηκώνει τα μάτια να τον κοιτάξει. Σιωπή. Σε λίγο ο Χάρης ανασηκώνει με το χέρι του ελαφρά το κεφάλι της Αγγέλας και την κοιτάζει.) Αγγέλα! τι έχεις; (Με φωνή που προσπαθεί να την κάμη ήσυχη, μα δε μπορεί.) Τίποτε...
- ΑΓΓΕΛΑ – Τι μου κρύβεις; Πες μου!
- ΑΓΓΕΛΑ – Χάρη!... . Δε μπορώ πια! πρέπει να σου το ειπώ!... Ξεσκιζεται η καρδιά μου, μα πρέπει να σου το ειπώ! ...
- ΧΑΡΗΣ (Σασπισμένος.) Τι είναι, Αγγέλα!;
- ΑΓΓΕΛΑ – Είναι ανάγκη να μη βρίσκουμαι πια τόσο πολύ κοντά σου!
- ΧΑΡΗΣ – Ανάγκη; Και γιατί;
- ΑΓΓΕΛΑ – Δεν πρέπει να γίνουμαι αφορμή να σε κατηγορούνε.
- ΧΑΡΗΣ – Σε τι;
- ΑΓΓΕΛΑ – Σε κείνο, που δεν το θέλουν οι άλλοι.

- ΧΑΡΗΣ – Εξηγήσου καθαρά, Αγγέλα.
 ΑΓΓΕΛΑ – Σκληρή η εξήγηση, Χάρη· κι' όμως πρέπει να γίνη!... Με το να βρίσκουμαι έτσι κοντά σου πάντα γίνουμαι αιτία κακού για σένα. Η βαθιά αφοσίωσή μου σ' εσένα, η γλυκιά καλοσύνη σου για μένα δε μ' αφίνανε να το ιδώ τόσον καιρό. Μα τώρα το ένιωσα και το είδα. Δεν ταιριάζει ένα κορίτσι, όπως εγώ, να γίνουμαι εμπόδιο στη ζωή σου!
- ΧΑΡΗΣ – Τι παράξενα λόγια είναι αυτά, Αγγέλα; Πώς σου γεννήθηκαν τέτοιες ιδέες;
 ΑΓΓΕΛΑ – Επειδή ήρθε κ' η στιγμή να νιώσω την αλήθεια. Την αλήθεια που άλλοι την είχανε ιδεί πολύ πριν από μένα.
- ΧΑΡΗΣ – Αγγέλα! Ποιος σου πότισε την ψυχή μ' αυτό το φαρμάκι;
 ΑΓΓΕΛΑ – Κανείς... Μα η συνείδησή μου άθελά της άκουσε τους στοχασμούς των άλλων... Το καταλαβαίνω, Χάρη, πως έχουνε δίκιο να στοχάζονται, ότι αυτή η αφοσίωσή μου σ' εσένα σου είναι βλαβερή.
- ΧΑΡΗΣ – Μα έφτασεν ως εκεί η αθλιότητά τους; Ποιος σούκαμε αυτό το κακό, δυστυχισμένο παιδί;
 ΑΓΓΕΛΑ – Κανείς, σου είπα...
 ΧΑΡΗΣ – Το ψέμα σου είναι όμορφο, μα φανερώνει περισσότερο την αλήθεια, που πλήγωσε την ψυχή σου. Αγγέλα! εσύ δε μου είπες, ότι δε σε μέλει τι θα ειπούν οι άλλοι, ότι οι άλλοι δε θα υπάρχουνε για σένα;
- ΑΓΓΕΛΑ – Ναι· αν ήτανε να λένε μόνο για μένα. Μα τώρα λένε για σένα.
 ΧΑΡΗΣ – Και θέλεις να προσέχω εγώ τι λένε για μένα;
 ΑΓΓΕΛΑ – Εσύ παλεύεις, εσύ έχεις ένα σκοπό μεγάλο και δεν πρέπει να υπάρχει γύρω σου τίποτε για να το κάνουν αφορμή κατηγορίας. Τους πειράζει, που με βλέπουν τόσο κοντά σου. Κ' ίσως νάχουνε δίκιο. Ο στοχασμός τους δε μπορεί να υψωθή παραπάνω από ό,τι φαντάζονται. Και για να μην υπάρχει κι' άλλη αφορμή να σε κατηγορούνε, πρέπει εγώ να μένω μακριά σου... .
- ΧΑΡΗΣ – Και μπορείς να το υποφέρης αυτό;
 ΑΓΓΕΛΑ – Αφού θα είναι για καλό σου, θα βρίσκω την παρηγοριά μέσα στον ίδιο τον πόνο μου.
- ΧΑΡΗΣ – Μα αλήθεια το θέλεις να φύγης μακριά μου;
 ΑΓΓΕΛΑ – Πρέπει.
 ΧΑΡΗΣ – Είναι πολύ αργά, Αγγέλα.
 ΑΓΓΕΛΑ – Χάρη!
 ΧΑΡΗΣ – Ναι. Δε σε κρατούσα τόσον καιρό κοντά μου για να σε χάσω έτσι. Εδώ, όπου δεν υπάρχει άλλο ανθρώπινο μάτι για να μολέψη την ομορφιά των στιγμών τούτων, εδώ σου λέω, πως είσαι απαραίτητη για μένα. Έλα εδώ ν' ακουμπήσης το κεφάλι στο στήθος μου για να ξεχάσης ότι υπάρχει άλλος κόσμος, και για να σου ειπώ, ότι εσύ είσαι όλος ο κόσμος για μένα. Γείρε επάνω στο στήθος μου ν' αποκοιμίσης τον πόνο σου και ν' ακούσης την ψυχή μου να σου λέη, πως μαζί, γλυκιά μου παιδούλα, μαζί θα κάνουμε το δύσκολο ταξίδι της ζωής.
- ΑΓΓΕΛΑ (Που έχει ακουμπήσει επάνω στο στήθος του.) Χάρη! νιώθω, ότι πεθαίνω από ευτυχία!
- ΧΑΡΗΣ – Είναι η ζωή, που αρχίζει να μας δείχνη την ομορφιά της.
 ΑΓΓΕΛΑ (Με φωνή κλαμένη.) Έτσι πάντα κοντά σου...

ΧΑΡΗΣ (Τήνε φιλεί.) Αγγέλα!
 ΑΓΓΕΛΑ (Σαν να τρέμη.) Κι' ο θάνατος θα είναι γλυκός!
 ΧΑΡΗΣ (Χαδεύοντας τα μαλλιά της.) Αγαπημένη μου! (Μικρή σιωπή)
 ΑΓΓΕΛΑ (Πετάγεται επάνω μ' ορμή.) Όχι! δεν έπρεπε να γίνη αυτό! Χάρη!
 (Ξεμακραίνει λίγο.) για το καλό σου είναι ανάγκη να φύγω! ...
 ΧΑΡΗΣ – Αγγέλα! Τρελλάθηκες; !
 ΑΓΓΕΛΑ – Ναι! αγαπημένε μου! Ναι! χαρά και πόνη της ψυχής μου! είναι ανάγκη
 να φύγω! Μη θελήσης να με κρατήσεις! (Ξεμακραίνει λίγο.) Μείνε αυτού!
 ΧΑΡΗΣ – Αγγέλα!
 ΑΓΓΕΛΑ (Ξεμακραίνοντας πάντα.) Κι' όταν, όσοι σ' αγαπούνε, νιώσουν, ότι και
 κοντά μου ήσουν ελεύτερος όσο και μακριά μου, τότε θα ξανάρθω
 κοντά σου ίδια όπως ίσαμε τώρα. (Φεύγει γλήγορα.)
 ΧΑΡΗΣ – Αγγέλα!
 ΑΓΓΕΛΑ – Αν θέλεις να ζήσω, μείνε αυτού! (Φεύγοντας.) Χαίρε, αγαπημένε μου!
 (Χάνεται στα δεξιά)
 ΧΑΡΗΣ (Ορθός επάνω στο ψήλωμα.) Και τώρα.... Μόνος! ολομόναχος! Πόνε!
 πόνε! είσαι ο νικητής!

(Αυλαία)

Διάλειμμα

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΣΚΗΝΗ 7η

(Στο σπίτι του Στάθη Ρωμανού, όπως στην 1η σκηνή. Με το άνοιγμα της αυλαίας φαίνονται να μπαίνουν από τη μεσιανή θύρα ο Χάρης κι' ο Μίλτος.)

ΜΙΛΤΟΣ – Έμπαινε. Δεν είναι κανείς μέσα εδώ.
 ΧΑΡΗΣ – Γιατί άργησες τόσο νάρθης!
 ΜΙΛΤΟΣ – Περίμενες πολλή ώρα;
 ΧΑΡΗΣ – Περισσότερο από μίαν ώρα. Και κοντεύει να νυχτώση.
 ΜΙΛΤΟΣ – Μου έτυχε κάποιο άξαφνο εμπόδιο... Ξέρεις τι σε θέλω; ...
 Συναντήθηκα με τον κύριο Θεαγένη και μου είπεν, ότι ο μηχανικός, που
 έστειλε το υπουργείο, στην έκθεσή του λέει...
 ΧΑΡΗΣ – Ξέρω τι λέει...
 ΜΙΛΤΟΣ – Α! το ξέρεις;
 ΧΑΡΗΣ – Βεβαίωτατα, αφού ο κύριος Θεαγένης φρόντισε να το μάθω όλος ο
 κόσμος... Έκαμε ο μηχανικός την έκθεσή του όπως την ήθελεν αυτός!...
 Μα γιατί να μου φαίνεται και τόσο παράξενο;... Δε φαντάστηκα, ότι θα
 έλειπαν οι άνθρωποι που να κάνουν ό,τι θα τους ζητούσε...
 ΜΙΛΤΟΣ – Και τώρα τι σκοπεύεις να κάμης;
 ΧΑΡΗΣ – Να εξακολουθήσω τον αγώνα μου. Δε φτάσαμε ακόμη στο τέλος.
 ΜΙΛΤΟΣ – Δε θα προσπαθήσω να σε κάμω ν' αλλάξης γνώμη το ξέρω, ότι η
 προοπθείά μου θα είναι μάταιη. Αλλά σου λέω, πως ο Θεαγένης έχει

απόφαση να σου δημιουργήση πολλές ιστορίες... .

Θα χρησιμοποιήση όλα τα μέσα...

XAPHΣ

— Δε μου λες τίποτε καινούργιο. Θ' απελπιστώ όμως μόνον όταν ξεσηκωθεί εναντίο μου κ' η ίδια η φύση... Το στοιχίο του νερού, όπως το στοχάστηκε κ' ένας αθώος νους.

ΜΙΑΤΟΣ

— Χάρη... . Προβλέπω πράγματα πολύ άσχημα.

XAPHΣ

— Πες καθαρά τι ξέρεις. Δεν πιστεύω να με φώναξες νάρθω εδώ για να μου ειπής μόνο όσα τα ξέρουν όλοι. Και μάλιστα λιγότερα από όσα ξέρουν όλοι. Πες λοιπόν καθαρά τι άλλο ξέρεις. Μη φοβάσαι, πως δε θα μπορέσω να τα ακούσω όλα ήσυχος...

ΜΙΑΤΟΣ

— Έχω το προαίσθημα, πως κινδυνεύει κ' η ζωή σου.

XAPHΣ

— Μήτε κι' αυτό είναι τίποτε καινούργιο... . Δε θελήσανε να με χτυπήσουν; ... Ίσως και να με σκοτώσουν.

ΜΙΑΤΟΣ

— Αφού το υποψιάζεσαι κ' εσύ αυτό, δε θα ήτανε καλύτερο να μη μένης τη νύχτα εκεί κάτω;

XAPHΣ

— Ή εκεί ή αλλού το ίδιο κάνει... . Όταν μπαίνει κανείς σε αγώνα αληθινό, πρέπει να περιμένη και τον κίνδυνο παντού, όπου κι' αν βρίσκεται.

ΜΙΑΤΟΣ

— Μα ξέρεις; Τον κίνδυνο τον προαισθάνομαι τώρα να γεννιέται από αλλού. Από μεριά, που ίσως να μην τη φαντάζεσαι καθόλου.

XAPHΣ

— Είναι προαισθήματα αυτά, που τα γεννάει βέβαια η αδελφική σου αγάπη. Μα δεν είναι αρκετά για να μου γεννήσουν κι' ανησυχία... επειδή, καθώς σου είπα, είμαι προετοιμασμένος να τα δεχτώ όλα.

ΜΙΑΤΟΣ

— Δε μένεις τουλάχιστο απόψε εδώ;

XAPHΣ

— Γιατί;

ΜΙΑΤΟΣ

— Ως που να πας εκεί κάτω θα νυχτώση. Και τη νύχτα η ερημιά του δρόμου είναι πάντα επικίνδυνη.

XAPHΣ

— Αν δεν ήτανε η ευχαρίστηση που ένιωσα με το να σε ιδώ, θα σούλεγα ότι δεν έκαμες καλά να με φωνάξεις, αφού δεν είχες να μου ειπής τίποτε πιο σοβαρό.

(Ανοίγει απότομα η μεσιανή θύρα και φαίνεται στο κατώφλι της ο Δήμος ταραγμένος και λαχανιασμένος σαν να έχη τρέξει.)

ΔΗΜΟΣ

(Ενώ φαίνεται στη θύρα.) Κυρ-Χάρη! Κυρ-Χάρη! εδώ είσαι;

XAPHΣ

— Τι είναι Δήμο; Γιατί φωνάζεις έτσι;

ΔΗΜΟΣ

— Όστε δεν ξέρεις;

(Ο Μίλτος ακούοντας τα λόγια του Δήμου φαίνεται να νιώθη κάποια ταραχή, που προσπαθεί να τήνε νικήση. Κοιτάζει προσεχτικά το Δήμο)

XAPHΣ

— Τι να ξέρω;

ΔΗΜΟΣ

— Γκρεμίστηκε!

XAPHΣ

— Τι;

ΔΗΜΟΣ

— Ό,τι είχες χτίσει εκεί κάτω και το νερό ξέφυγε ασυγκράτητο και πλημμύρισε όλο τον τόπο!

XAPHΣ

(Με δυνατό ξάφνιασμα.) Τι λες; !... Είναι αλήθεια αυτό, που λες; Μίλα!

- ΔΗΜΟΣ – Ναι! Όλοι τους είναι αλαφιασμένοι εκεί κάτω!... Κάποια συφορά μεγάλη θα τους βρήκε... . Τ' άκουσα από μακριά Άκουσα τις φωνές τους!... . Και νόμισα, ότι έπρεπε νάρθω να σου το ειπώ, επειδή σε είχα ιδεί νάρχεσ' εδώ, για να μην πας εκεί κάτω και πάθης κανένα μεγάλο κακό! Πράμα, που δεν το θέλω καθόλου, επειδή είσαι καλός εσύ!
- ΧΑΡΗΣ – Να μην πάω εκεί, ενώ φοβερίζει κόσμον η καταστροφή;
- ΔΗΜΟΣ – Να μην πας!
- ΜΙΑΤΟΣ – Άκουσέ τον ό,τι σου λέει!
- ΔΗΜΟΣ – Αυτό που έγινε, δε θάγινε κατά τύχη. Και για τούτο φρόνιμο είναι να φυλαχτής.
- ΧΑΡΗΣ – Δήμο! Εσύ ξεχωρίζεις από τους άλλους. Σε παρακαλώ! Τρέξε γλήγορα εκεί κάτω και πες στους εργάτες να μαζευτούνε κ' έρχομαι... Εγώ πρέπει να πάω απ' άλλο δρόμο για να μη συναντηθώ με τους άλλους και μ' εμποδίσουν. Κ' έτσι θα φτάσω κάπως αργότερα... Τρέξε! τρέξε! σε παρακαλώ και πες τους ότι έρχομαι. Πες τους να κάμουν ό,τι μπορούν!... Μα τι να κάμουν, που δεν ξέρουν!... Μόνος εγώ ίσως μπορέσω να κάμω κάτι, αν είναι ακόμη καιρός. Τρέξε Δήμο! Και πες τους ότι έρχομαι...
- ΔΗΜΟΣ – Αφού το θέλεις. (Φεύγει γλήγορος από τη μεσιανή θύρα)
- ΧΑΡΗΣ – Ξεσηκώθηκε λοιπόν κ' η φύση εναντίο μου; Μα σπρωγμένη βέβαια από κάποιο χέρι!... Ποιο χέρι κακούργο να τόκαμε αυτό!... . Ποιος θέλησε να γίνη το στοιχίο του νερού!
- ΜΙΑΤΟΣ – Χάρη!... Ίσως νάπρεπε να γίνη αυτό για να τελειώσει πια η ιστορία τούτη και να βρης κ' εσύ την ησυχία σου.
- ΧΑΡΗΣ – Να βρω την ησυχία μου μέσα στην καταστροφή! Με τον άδικο χαμό άλλων!
- ΜΙΑΤΟΣ – Τι λες; !
- ΧΑΡΗΣ – Το νερό μπορεί να συνεπήρε ανθρώπους, που τους βρήκε ξαφνικά η πλημμύρα! ...
- ΜΙΑΤΟΣ – Δεν είναι δυνατό αυτό!
- ΧΑΡΗΣ – Ποιος το ξέρει!... Μα τι κάθομαι και χάνω την ώρα μου σε λόγια! (Ξεκινάει να φύγει.)
- ΜΙΑΤΟΣ (Ορμάει και στέκεται εμπρός του. Είναι χλωμός. Τον κρατάει από το χέρι.) Χάρη! μην πας εκεί κάτω! μέινε εδώ! Ίσως να είναι κίνυνος εκεί!
- ΧΑΡΗΣ – Μα αυτόν τον κίνυνο πρέπει ν' αντικρύσω τώρα... Ίσως να είναι ακόμη εκεί και το κακό χέρι, που έφερε την καταστροφή! Και θα ιδώ, αν θα μπορέση να χτυπήση κ' εμένα τον ίδιο!... Μα ως με χτυπήση λοιπόν φανερά!
- ΜΙΑΤΟΣ (Σαν συντριμμένος και σαν να βγαίνουν τα λόγια από το στόμα του με κόπο.) Το χέρι, που έφερε την καταστροφή, ναι, είναι κακούργο... . Μα ίσως να μην ήθελε να φέρη και τέτοια καταστροφή.
- ΧΑΡΗΣ (Κουτάζοντάς τον κατάματα..) Τι ξέρεις εσύ και μου μιλείς έτσι;
- ΜΙΑΤΟΣ – Το χέρι, που γκρέμισε το έργο σου... . Είναι (άνηχα) τούτο! (ενώ απλώνει το δεξί του χέρι σαν να το δείχνη, πέφτει σ' ένα κάθισμα)
- ΧΑΡΗΣ (Σαν αποσβολωμένος.) Α!... . Εσύ!... Μα γιατί; ... Μα γιατί; ! ...
- ΜΙΑΤΟΣ – Επειδή... . Επειδή... . Δεν ξέρω μήτ' εγώ! (Πονεμένα.)
- Μη ζητάς την αιτία...

- ΧΑΡΗΣ** – Εσύ! ο αδερφός μου!... Τώρα το βλέπω, πως είμαι ο νικημένος! Με ζώνει η απελπισία και νιώθω, ότι δεν έχω πια τη δύναμη να της αντισταθώ. Χτυπήθηκε γερά η θέλησή μου... . Και δε μου μένει τίποτε άλλο παρά να παραδώσω και τη ζωή μου ανυπεράσπιστη σ' εκείνους, που τους ενοχλεί η ύπαρξή μου.
- ΜΙΑΤΟΣ** – Μη μου μιλής τόσο σκληρά!
- ΧΑΡΗΣ** – Δεν το λέω για σένα... . Δε μπορώ να σου μιλήσω εσένα σκληρά μ' ό,τι κι' αν έγινε... Εσύ είσαι πάντα ο αδερφός μου!
- ΜΙΑΤΟΣ** – Καλύτερα να μου μιλούσες σκληρά παρά έτσι.
- ΧΑΡΗΣ** – Δυστυχισμένε! Καταλαβαίνω τι έγινε! Το καταφέρανε να σε κάμουν όργανό τους. Αλήθεια! Διάλεξαν τον πιο αποτελεσματικό τρόπο για να με χτυπήσουνε... Μα και πάλι δε θάχη καμιάν αξία το χτύπημά τους, αν δεν έχη γι' αποτέλεσμα και το χαμό ανθρώπων αθώων... . Και γι' αυτό πρέπει να πάω να μάθω. (Κάνει να φύγη.)
- ΜΙΑΤΟΣ** (Πετάγεται ορθός.) Στάσου! πού πας!
- ΧΑΡΗΣ** – Μην προσπάθης να με κρατήσεις. Το χρέος μου είναι να βρεθώ γρήγορα εκεί πέρα... Ίσως η παρουσία μου ωφελήσει κάτι...
- ΜΙΑΤΟΣ** – Μα δε στοχάζεσαι και τον κίντυνο;
- ΧΑΡΗΣ** – Δε θα είναι για μένα μεγαλύτερος από εκείνον, που φοβερίζει τους άλλους.
- ΜΙΑΤΟΣ** – Τότε θάρθω κ' εγώ μαζί σου!
- ΧΑΡΗΣ** – Όχι! εσύ να μείνεις εδώ... . Πρέπει να είσαι κοντά στον πατέρα και στη μητέρα... . Και μη βγάλεις ποτέ λέξη από το στόμα σου πώς έγινε η καταστροφή... . Θα είναι πολύ χειρότερο για όλους μας, άμα μαθευτή η αλήθεια. Εδώ χρειάζεται να κρυφτή η αλήθεια... . Πρέπει να δουλέψουμε κ' εμείς στο ψέμμα, αφού δε μπορούσαμε να μη γίνουμε σκλάβοι του. Πρέπει να κρύψουμε την αλήθεια για να μην παρουσιάσουμε στον κόσμο θέαμα, που δικαιολογημένα θα τον αγρίευε... Βλέπεις ότι ξέρω κ' εγώ ποια είναι η ανάγκη της πραγματικότητας!...
- ΜΙΑΤΟΣ** – Θάρθω, σου λέω, μαζί σου!
- ΧΑΡΗΣ** – Σου είπα, όχι! Μείνε εδώ. Είναι η μόνη χάρη που σου ζητώ. Κι' αν υπάρχει κίντυνος το σωστό είναι να τον αντικρύσω μόνος εγώ, επειδή μόνος εγώ είμαι ο πραγματικός αίτιος κάθε συμφοράς, που μπορεί νάγινε.
- ΜΙΑΤΟΣ** – Είμαι, αλήθεια, τόσο ταπεινός, που δεν έχεις άδικο να το πιστεύης ότι μπορώ να το δεχτώ αυτό!
- ΧΑΡΗΣ** – Μόλο! πίστεψε πως δεν το ξεχνώ πως είσαι ο αδερφός μου!
- ΜΙΑΤΟΣ** – Τότε λυπήσου με και μη με διώχνεις από κοντά σου!
- ΧΑΡΗΣ** – Είναι καλύτερο να μείνεις εδώ. Ίσως να χρειαστή προστασία και το σπίτι τούτο... . Θαρρώ πως ακούω το βουητό κάποιου κιντύνου άλλου νάρχεται από πέρα... Μείνε εδώ!
- ΜΙΑΤΟΣ** – Για να με σκοτώνη η αγωνία!
- ΧΑΡΗΣ** – Αντρείψου όσο χρειάζεται τώρα.
- ΜΙΑΤΟΣ** – Δε μπορώ μόνος μου... . Είμαι ένας εγκληματίας ταπεινός.
- ΧΑΡΗΣ** – Μην κατηγορής τόσο τον εαυτό σου.
- ΜΙΑΤΟΣ** – Δεν ξέρεις την καθαντό αιτία.
- ΧΑΡΗΣ** – Μήτε και θέλω να τήνε μάθω. Είσαι μετανοημένος κι' αυτό είναι αρκετό για μένα. Τώρα νικάει το αγαθό μέρος, που υπάρχει στην ψυχή

ΜΙΑΤΟΣ
ΧΑΡΗΣ

σου. Κ' εγώ βλέπω μονάχ' αυτό και τίποτε άλλο.

— Πόσο είσαι μεγάλος εσύ και πόσο όλοι οι άλλοι είμαστε μικροί! (Σαν να ξαφνίζεται.) Μα αργά πολύ να φύγω! Μίλτο! μη με κρατάς άλλο με τη λύπη σου. Θάρρος! Και πάλι σ' εξορκίζω. Μ' ό,τι κι' αν γίνη εκεί όπου πάω, μ' ό,τι κι' αν πάθω, εσύ μην ειπής ποτέ σε κανένα τι έκαμες... Τουλάχιστο για να μη πονέσουν περισσότερο ο πατέρας κ' η μητέρα... (Φεύγει γρήγορα από τη μεσιανή θύρα.)

ΜΙΑΤΟΣ

— Χάρη! Χάρη! (Πέφτοντας σαν συντρίμμι επάνω σ' ένα κάθισμα.) Είμαι ένας σιχαμερός ένοχος!... ένας ελεεινός εγκληματίας!... Χάρη!... Ο μετανοιωμός μου δεν έχει καμιά αξία... (Δυνατά.) Μα μπορώ να γίνω κ' εκδικητής! (Από μακριά ακούγονται σαν φωνές απροσδιόριστες. Πετάζεται ορθός.) Μου το ζητούν οι φωνές αυτές!

ΕΛΕΝΗ
ΣΤΑΘΗΣ

(Μπαίνοντας από τη δεξιά θύρα, ανήσυχ.) Μίλτο! τι είναι; (Μπαίνοντας κι' αυτός πίσω από την Ελένη.) Φωνές εδώ μέσα! φωνές απ' έξω! Τι τρέχει;

ΜΙΑΤΟΣ
ΣΤΑΘΗΣ

(Παίρνοντας ύφος ήσυχ.) Μην ανησυχείτε. Τίποτε.

ΜΙΑΤΟΣ
ΕΛΕΝΗ

— Ποιος ήταν εδώ;

ΜΙΑΤΟΣ
ΕΛΕΝΗ

— Ο Χάρης.

ΜΙΑΤΟΣ
ΣΤΑΘΗΣ

— Και τώρα πού είναι;

ΕΛΕΝΗ
ΜΙΑΤΟΣ

(Βαριά.) Πάει εκεί όπου έπρεπε να πάη.

ΣΤΑΘΗΣ
ΕΛΕΝΗ

— Πώς το λες έτσι; (Στυλώνει τ' αυτά του.) Άκου οι φωνές δυναμώνουν!

ΜΙΑΤΟΣ
ΣΤΑΘΗΣ

— Μα τι είναι; Πες μας!

ΜΙΑΤΟΣ
ΕΛΕΝΗ

— Τίποτε σας λέω! Τα συνηθισμένα.

ΜΙΑΤΟΣ
ΕΛΕΝΗ

— Γιατί τον άφισες να φύγη;

ΣΤΑΘΗΣ
ΕΛΕΝΗ

— Επειδή έπρεπε.

ΣΤΑΘΗΣ
ΕΛΕΝΗ

— Το παιδί κιντυνεύει; ... Φοβάμαι!

ΣΤΑΘΗΣ
ΕΛΕΝΗ

— Ησυχάστε!... (Σαν να μιλά μόνος του.) Μα πώς κάθουμαι εδώ ο άθλιος! ... Τόσο δειλός είμαι; (Πηγαίνει γρήγορος προς τη μεσιανή θύρα)

ΕΛΕΝΗ
ΣΤΑΘΗΣ

— Πού πας;

ΕΛΕΝΗ
ΣΤΑΘΗΣ

— Πάω να ιδώ τι γίνεται έξω!... Μη φοβόσαστε θάρθω αμέσως.

ΕΛΕΝΗ
ΣΤΑΘΗΣ

— Μίλτο!... Το Χάρη! (Ο Μίλτος φεύγει.)

(Κοιτάζοντας τη θύρα απ' όπου έφυγε ο Μίλτος μα σαν να τρέχει ο νους του αλλού.) Θαρρώ, πως ακούω το βουητό κάποιας καινούργιας τρικυμίας.

— Στάθη! Φοβάμαι! φοβάμαι τώρα όσο ποτέ άλλοτε!

(Σαν να μην την ακούη.) Κοντεύω να χάσω το θάρρος μου και τη θέλησή μου. Νομίζω, πως δεν είμαι πια εγώ ο ίδιος. Βαριέστησα ή μ' έπιασε αληθινά ο φόβος στα βρόχια του;

— Τι λες, Στάθη;

— Σώπαινε και περίμενε.

— Τι να περιμένω!

— Κ' εγώ δεν ξέρω τι! (Πέφτει σε συλλογή. Μικρή σιωπή.) Ω! πόσο προτιμότερο είναι να ζη κανέναν σε μια κατάσταση, που να μην ξεχωρίζη από το ζώο, παρὰ να ζητάη να υψωθή παραπάνω! Γιατί να καταλαβαίνω τόσο πολύ ποιες τρικυμίες μας δέρνουν όλους τώρα; ... Α! παιδιά μου! γιατί να μη σας αφίσω ριζωμένους στη γη τούτη να τήνε δουλεύετε με τα χέρια σας χωρίς καμιά άλλη φιλοδοξία, παρὰ πώς να σας δίνη ό,τι θα

σας ήτανε αρκετό για να ζήτε απλά και ταπεινά!... Έτσι θα ήσαστε πιο κοντά μου... Θα ήσαστε και πιο κοντά ο ένας στον άλλο...

- ΕΛΕΝΗ — Στάθη! Στάθη! Γιατί βαρυγκομάς τόσο;
 ΣΤΑΘΗΣ — Και τι γίνεται γύρω μας, που να μη με κάνη να βαρυγκομώ;
 ΕΛΕΝΗ — Υπομονή!
 ΣΤΑΘΗΣ — Μου λες «υπομονή», επειδή δεν την έχεις κ' εσύ δυστυχισμένη!

(Ακούγονται χτυπήματα απ' έξω στη μεσιανή θύρα)

- ΕΛΕΝΗ — Χτυπάνε!
 ΣΤΑΘΗΣ — Ποιος νάναί πάλι; ... (δυνατά.) Τώρα, αμέσως! (Πηγαίνει προς τη θύρα και την ανοίγει)

(Φαίνεται η Λίνα τρομαγμένη. Κάνει ένα βήμα προς τα μέσα.)

- ΛΙΝΑ — Με συχωρείτε...
 ΣΤΑΘΗΣ (Παραμερίζοντας.) Ορίστε! περάστε! ...
 ΕΛΕΝΗ (Σαν σαστισμένη.) Η κυρία Λίνα! ...
 ΛΙΝΑ — Σας παρακαλώ να σταθώ λίγο εδώ. Δεν ξέρω τι γίνεται έξω...
 Είχα βγη μόνη μου να πάω να ιδώ κάποιαν άρρωστη...
 ΕΛΕΝΗ — Πάντα καλόκαρδη και καταδεχτική!
 ΛΙΝΑ (Εξακολούθοντας.) ... Κι' άξαφνα άκουσα φωνές, τρεχάματα...
 Θόρυβο αλλιώτικο... Φωνές τρόμου και θυμού μαζί. Είδα ανθρώπους να τρέχουν αγριεμένοι. Και φοβήθηκα. Βρέθηκα κοντά στο σπίτι σας κ' εμπήκα, επειδή δεν ξέρω τι γίνεται...
 ΣΤΑΘΗΣ — Φωνές! ναι, ακούσαμε κ' εμείς φωνές. Μα τι να είναι; Πρέπει να πάω κ' εγώ να ιδώ!
 ΕΛΕΝΗ — Κάτσε εδώ! Μη βγαίνης έξω!
 ΛΙΝΑ — Ναι· καλύτερα να μείνετε εδώ... Θα ρρώ, πως άκουσα να λένε, ότι έγινε κάποια πλημμύρα... ότι γκρεμίστηκε το έργο του κυρίου Χάρη και...
 ΣΤΑΘΗΣ — Τι! Μα αυτό θα είναι το πιο τρομερό! Ίσως η πλημμύρα να συνεπήρε κι' ανθρώπους!
 ΛΙΝΑ — Δεν ξέρει ακόμη κανείς...
 ΣΤΑΘΗΣ (Απελπισμένα.) Ω! δυστυχία!
 ΛΙΝΑ — Ο κύριος Μίλτος δεν είναι εδώ;
 ΕΛΕΝΗ — Όχι! επήγε κι' αυτός να ιδή τι γίνεται άμα άκουσε τις φωνές. Στάθη! Τα παιδιά μας!
 ΛΙΝΑ — Μην κάνετε έτσι. Ίσως να μην είναι και τίποτε σοβαρό. Μπορεί ο φόβος μου να μεγάλωσε τα πράγματα.

(Μπαίνει από τη μεσιανή θύρα ο Μίλτος με ορμή)

- ΕΛΕΝΗ — Α! να ο Μίλτος! Τι είναι παιδί μου;
 ΜΙΛΤΟΣ (Βλέποντας τη Λίνα στέκεται σαν σαστισμένος. Την κοιτάζει κατάματα. Μικρή σιωπή. Σε λίγο.) Εσείς εδώ;
 ΛΙΝΑ — Ναι· έτυχε να περνά απ' εδώ κ' εμπήκα, επειδή, να σας πω την αλήθεια,

φοβήθηκα ακούοντας τις φωνές...
 ΜΙΑΤΟΣ — Φοβηθήκατε εσείς; ...
 ΛΙΝΑ (Πλησιάζει το Μίλο λίγο χαμογελαστή. Του δίνει το χέρι και του λέει με φωνή κάπως σιγανή.) Κύριε Ρωμανέ, σας ευχαριστώ. Κρατήσατε το λόγο σας.
 ΜΙΑΤΟΣ (Χωρίς ν' απλώσει το δικό του χέρι. Ξερά.) Ναι· κράτησα το λόγο μου. Αλλά κ' εσείς θα εκάνατε καλύτερα να μη μπήτε εδώ μέσα!

(Ο Στάθης κ' η Ελένη τον κοιτάζουνε σαν ξαφνιασμένοι.)

ΛΙΝΑ (Περήφανα.) Το βλέπω κ' εγώ, ότι δεν έπρεπε να σας κάμω αυτή την τιμή.
 ΜΙΑΤΟΣ — Δε φανταζόμουν, ότι μπορείτε να έχετε τόση σκληρότητα μέσα σας... Φύγετε!

ΣΤΑΘΗΣ — ΕΛΕΝΗ (μαζί.) Μίλο! τι είναι αυτά!
 ΜΙΑΤΟΣ — Σωπαίνουν' εσείς!
 ΛΙΝΑ (ειρωνικά.) Θέλετε να ειπείτε πως μετανιώσατε για ό,τι εκάματε; Μα είναι πολύ αργά για να μετανιώσετε.

ΜΙΑΤΟΣ (άγρια.) Για ό,τι έκαμα;!
 ΛΙΝΑ — Ναι· για ό,τι θελήσατε να το κάμετε.
 ΜΙΑΤΟΣ — Το θέλησα! είναι αλήθεια. Δε θα ειπώ ότι δεν το έκαμα με θέλησή μου· δε θα ειπώ ότι ήμουν ένας τρελός που δεν ένιωθε τι θα κάνη. Όχι! είχα όλο το λογικό μου! και το θέλησα! Το θέλησα επειδή ήμουν ένας άθλιος, μα κ' ένας ανόητος, ένας θεότυφος που δεν μπόρεσε να ιδή πόση σκληρότητα κλείτε μέσα στην ψυχή σας· πόσο η ψυχή σας είναι πιο κακούργα από τη δική μου... (Με φωνή πολύ σιγανή και τρεμάμενη.) Μ' εσπρώξατε να συντρίψω τον αδερφό μου!... (Δυνατά.) Εσείς δεν έχετε τίποτε ανθρώπινο μέσα σας!

ΛΙΝΑ — Κύριε! Παραμιλάτε, νομίζω.
 ΜΙΑΤΟΣ — Φύγετε! Επειδή μπορεί τώρα να λησμονήσω πως είσατε γυναίκα! Φύγετε!

ΛΙΝΑ — Αν τολμάτε!...
 ΜΙΑΤΟΣ — Φύγετε, σας λέω!
 ΛΙΝΑ (Ενώ πηγαίνει προς τη μεσιανή θύρα, ρίχνοντάς του μια ματιά γεμάτη περιφρόνηση και μίσος.) Παλιάνθρωπε και ηλίθιε! (Φεύγει.)

ΜΙΑΤΟΣ (Κοιτάζοντας προς τη θύρα.) Ναι! μου άξιζε αυτή η βρισιά. Αν δε μ' έβριζες θα ήμουν πιο παλιάνθρωπος.

— Μα τι είναι αυτά Μίλο; Τι επάθατε;
 — Τι σου έκαμε παιδί μου;
 — Υπομονή και θα το μάθετε αργότερα... Τώρα δεν είναι η στιγμή.
 — Καημένο παιδί! Τι να σου έκαμε;
 — (Σαν ν' ανανογιέται.) Μα ξεχνώ γιατί γύρισα πίσω εδώ! (Πηγαίνει γρήγορα προς την αριστερή θύρα που την ανοίγει μ' ορμή και φεύγει.)
 ΣΤΑΘΗΣ (Ενώ τον κοιτάζει περιέργα.) Κι' αυτός μέσα σε άγρια τρικυμία... (Μικρή σιωπή.)

ΕΛΕΝΗ — (Πηγαίνει προς την αριστερή θύρα σαν να θέλη να παρακολουθήσει το Μίλο.) Το πρόμα φτάνει ίσαμε που να τρελαθή κανείς. (Προσπαθεί

να ιδή μέσα στο δωμάτιο όπου εμπήκε ο Μίλτος. Αμέσως ο Μίλτος βγαίνει από την αριστερή θύρα και πηγαίνει προς τη μεσιανή.)

ΣΤΑΘΗΣ

— Μίλτο, πού πας;

ΜΙΛΤΟΣ

— Μη φοβόσαστε. Θα γυρίσω αμέσως. (Φεύγει.)

ΕΛΕΝΗ

— (Φοβισμένη.) Θαρρώ πως επήρε το πιστόλι του.

ΣΤΑΘΗΣ

(Αποφασιστικά.) Καλά έκαμε! Για να το πάρη θα ειπή ότι του χρειάζεται.

Ίσως μάλιστα να έπρεπε να το πάρη πρωτύτερα... .

ΕΛΕΝΗ

— Μα γιατί;

ΣΤΑΘΗΣ

— Για κείνο που ξέρει αυτός... . Α! αν είναι αλήθεια ό,τι μου λέει ο νους μου, αυτό θα είναι το πιο χειρότερο! Και τότε!... . Τότε, γκρεμίσου σπíti ολότελα, για να μη γίνω εγώ ο ίδιος ο αυστηρός χαλαστής!

ΕΛΕΝΗ

— (Στηλώνοντας τ' αντί της για ν' ακούση.) Οι φωνές δεν έπαψαν ακόμη.

ΣΤΑΘΗΣ

— Πιστεύω πως θ' ακουστούνε κι' άλλες δυνατότερες.

ΕΛΕΝΗ

— Ποιος θα μας βγάλη επιτέλους απ' αυτή την αγωνία;

ΣΤΑΘΗΣ

— Θάρθη η στιγμή. Μη βιάζεσαι... . Όσο πιο αργά ίσως τόσο πιο καλύτερα: μα ίσως και πιο χειρότερα.

ΕΛΕΝΗ

— Μα τι φαντάζεσαι; Τι ξέρεις εσύ και δε μου το λές;

ΣΤΑΘΗΣ

— Δεν ξέρω ακόμη τίποτε... . Θα μάθουμε όμως... . Περίμενε, όπως κ' εγώ... .

(Μένουν κ' οι δυο με σκυμμένα τα κεφάλια και χωρίς να μιλούν. Μικρή σιωπή. Σε λίγο ακούγεται έξω από τη μεσιανή θύρα κάποιος θόρυβος. Η θύρα ανοίγει απότομα. Παρουσιάζονται ο Χάρης ματωμένος στο πρόσωπο και με ρούχα λερωμένα σαν να κυλίστηκε στη λάσπη, ο Μίλτος να τον κρατάει από το ένα μέρος κι' ο Δήμος από το άλλο. Προχωρούν και μπαίνουν.)

ΕΛΕΝΗ

(Ορμώντας προς το Χάρη για να τον αγκαλιάσει.) Παιδί μου, Χάρη μου!

ΜΙΛΤΟΣ

(Εμποδίζοντάς την λίγο με το ένα χέρι, ενώ με το άλλο εξακολουθεί να κρατάει το Χάρη.) Σιγά μητέρα... .

ΣΤΑΘΗΣ

(Πιάνοντας το Χάρη κι' οδηγώντας τον μαζί με τους άλλους να καθίση σ' ένα κάθισμα...) Δυστυχισμένε! αγαπούσες πολύ τους ανθρώπους και σε πλήρωσαν έτσι... .

ΧΑΡΗΣ

(Ενώ κάθεται.) Σωπάτε... . Σωπάτε... .

ΕΛΕΝΗ

— Ήθελες παιδάκι μου να πας με το Ευαγγέλιο και μαρτύρησες σαν άγιος!

ΣΤΑΘΗΣ

— Το γιατρό! Να φωνάξουμε το γιατρό!

ΜΙΛΤΟΣ

— Έστειλα το γέρο-Μελέτη.

(Η Ελένη προσπαθεί μ' ένα μαντήλι να καθαρίση το πρόσωπο του Χάρη από τα αίματα. Ο Χάρης φαίνεται να υποφέρει πολύ.)

ΣΤΑΘΗΣ

(Στο Μίλτο, κάπως σιγά.) Ποιοι τότε χτύπησαν;

ΜΙΛΤΟΣ

— Εκείνοι εκεί κάτω, που ήτανε οι ευχαριστημένοι από το έργο του. Μα θαρρώ πως δεν έλειψαν κ' οι άνθρωποι του Θεαγένη. Ίσως μάλιστα αυτοί να τότε χτυπήσανε πιο πολύ... . Κι' αν δε βρισκότανε εκεί ο Δήμος, δε θα τον αφίνανε να σηκωθεί καθόλου.

ΕΛΕΝΗ

(Σαν αλαφιασμένη.) Οι κακούργοι!... . Όλοι! όλοι εναντίο του! Κανείς μας δεν πονούσε γι' αυτόν, όπως αυτός για όλους! Μα εγώ θα τους

- εκδικηθώ, εγώ!
- ΧΑΡΗΣ (Με κόπο.) Σώπα, μητέρα! κανείς δεν είναι εχθρός μου.
- ΣΤΑΘΗΣ (Σαν να μονολογεί.) Δε μας άκουγεν ο ευλογημένος! Και τώρα... . Τώρα ό,τι και να ειπώ δε θ' αξίζει τίποτε.
- ΧΑΡΗΣ – Μίλο... . (Ο Μίλος πηγαίνει κοντά του.) Φρόντισε για την Αγγέλα... . Μη την αφήσεις απροστάτευτη... .
- ΜΙΛΤΟΣ – Μαζί θα φροντίζουμε... .
- ΧΑΡΗΣ – Εγώ!... Εγώ δε θα μπορέσω... (με πόνο) ωχ!
- ΣΤΑΘΗΣ – Δεν τον πάμε να τον ξαπλώσουμε καλύτερα στο κρεβάτι του;
- ΜΙΛΤΟΣ – Ναι! βέβαια αυτό είναι το καλύτερο. (Πιάνοντας τον Χάρη.) Έλα, Χάρη, ανασηκώσου λίγο... . Βόηθα κ' εσύ Δήμο. (Ο Μίλος κι' ο Δήμος πιάνουν το Χάρη και τον ανασηκώνουν. Τόνη βοηθούνε να περπατήσει. Από πίσω του η Ελένη του στηρίζει το κεφάλι.)
- ΣΤΑΘΗΣ (Μένοντας στη μέση του δωματίου, ενώ οι άλλοι πηγαίνουν το Χάρη προς τη δεξιά θύρα.) Είναι μεγάλος ο πόνος μου... . Μήπως ό,τι έγινεν είναι η δίκαιη τιμωρία μας; (Σιγοπηγαίνει κι' αυτός προς τη δεξιά θύρα. Οι άλλοι έχουνε φύγει.) Ο δυστυχισμένος! Εβρήκεν ό,τι ζητούσε... . Κ' εμείς... . Κ' εμείς βοηθήσαμε για να το βρη!...

(Μικρή σιωπή.)

- ΜΙΛΤΟΣ (Μπαίνει από τη δεξιά θύρα.) Ο γιατρός αργεί νάρθη.
- ΣΤΑΘΗΣ – Πώς είναι;
- ΜΙΛΤΟΣ – Άσχημα... . Πολύ άσχημα.

(Μπαίνει από τη δεξιά θύρα κι' ο Δήμος.)

- ΔΗΜΟΣ – Τους άτιμους!... . Δεν τον πρόλαβα για να τον σταματήσω πριν προχωρήσει καθόλου... . Καλά του έλεγα να μη φύγη από δω. Δε μ' άκουσε.
- ΣΤΑΘΗΣ – Ποιοι τότε χτύπησαν;
- ΔΗΜΟΣ – Όλοι... . Κ' οι ευχαριστημένοι κ' οι δυσαρεστημένοι... . Βρήκανε κ' οι δεύτεροι την ευκαιρία!...
- ΜΙΛΤΟΣ (Κάθεται σε μια καρέκλα σαν ερείπιο και κρύβει το κεφάλι στα χέρια.) Τους ετοίμασα εγώ την ευκαιρία!... Εγώ!...
- ΕΛΕΝΗ (Παρουσιάζεται στη δεξιά θύρα. Με φωνή σπαραχτική..) Ελάτε!... Πεθαίνει! Πεθαίνει!

(Ο Στάθης πηγαίνει γρήγορα προς τη δεξιά θύρα και φεύγει με την Ελένη. Ο Μίλος πετάγεται ορθός με μάτια τρομαγμένα. Στέκεται σαν να μην ξέρη τι να κάνει.)

- ΜΙΛΤΟΣ (Πηγαίνοντας προς ένα ανοικτό παράθυρο. Στέκεται εμπρός του. Με φωνή δυνατή.) Θεαγένη! Θεαγένη δυνατέ! Φυλάξου! Εγώ δεν είμαι ιδεολόγος! Ξανάγινε όμως αδερφός! Οι δυο μας τώρα!
- ΔΗΜΟΣ – Γλύτωσέ μας από τα νύχια αυτού του γερακιού και να γίνουμε σκλάβοι σου!
- ΜΙΛΤΟΣ – Δε θέλω σκλάβους! Θέλω ανθρώπους ελεύθερους μαζί μου!

- ΔΗΜΟΣ — Κάμε μας. ‘Εμείς δεν έχουμε τη δύναμη να γίνουμε μόνοι μας.
Κάμε μας, όπως θάθελεν ο αδερφός σου!
- ΜΙΑΤΟΣ — Θεαγένη! Εγώ ξέρω να χτυπώ! Οι δυο μας τώρα!
- ΕΛΕΝΗ (Μπαίνοντας από τη δεξιά θύρα, στο Μίλτο.) ‘Ελα... έλα μέσα.
Σε θέλει... ξεψυχάει... .
- ΜΙΑΤΟΣ (Με φωνή σπαραχτική..) Πώς να τον ιδώ!...

(Αυλαία)

ΣΚΗΝΗ 8η

(Η σκηνή παρασταίνει ένα μέρος της αυλής του σπιτιού του Στάθη. Είναι νύχτα. Στο βάθος χαμηλός τοίχος της αυλής και μια μικρή πόρτα μισοανοιγμένη. Αριστερά φαίνεται ένα μέρος από την πσινή πρόσοψη του σπιτιού. Μια πόρτα προς την αυλή με δύο — τρία σκαλοπάτια και παρατέρα ένα παράθυρο ανοιγμένο. Άμα ανοίξει η αυλαία φαίνεται η Αγγέλα να μπαίνει από τη μικρή πόρτα της αυλής σαν απελπισμένη και τρομαγμένη και να ρίχνει γύρω της ματιές φοβισμένες. Γλήγορα πηγαίνει και πέφτει επάνω στα σκαλοπάτια της πόρτας του σπιτιού.)

- ΑΓΓΕΛΑ — ‘Ηρθα! ‘Ηρθα αγαπημένε μου! Μα δεν τολμώ να μπω μέσα! Φοβάμαι μη με διώξουν! Κι’ αλλοίμονό μου! Δεν είμαι κοντά σου να ιδώ τον πόνο σου και να ιδής τότε δικό μου. Πεθαίνεις κ’ είμαι μακριά σου! Μα γλήγορα θα είμαι κοντά σου για πάντα! Αλλά όχι! Δε θα πεθάνω!... . Θα ζω με τον πόνο μου, όσο θα μ’ αφήσει αυτός να ζήσω, για να σε κλαίω, να σε κλαίω... . ώσπου να στερέψουν οι βρύσες των ματιών μου!... . Να σε κλαίω αγαπημένε μου, για να κρατώ πάντα δροσερό το χώμα, που θα σκεπάζη... . Θα σου φέρνω στον τάφο σου λουλούδια βρεγμένα με τα δάκρυά μου... . Θα σε κλαίω για να θυμίζω σ’ όλους με τα δάκρυά μου τον άδικο το χαμό σου, ... εσένα, που τόσο πίστεψες στην αγάπη... . Ω! αγαπημένε μου! Δεν είμαι κοντά σου να σου πω τα μοιρολόγια που σου πρέπουν!... . Να με σπαράξει ο πόνος μου... .

- ΜΙΑΤΟΣ (Από το παράθυρο..) Ποιοι είναι αυτού;
- ΑΓΓΕΛΑ — Ω! αφήστε με εδώ να πονώ! Μη με διώχνεται!
- ΜΙΑΤΟΣ — Αγγέλα εσύ! Δυστυχισμένο παιδί! ‘Ελα!
- ΑΓΓΕΛΑ — Μη με διώχνετε!
- ΜΙΑΤΟΣ — Στάσου αυτού!

(Σε λίγο ανοίγει η θύρα, ο Μίλτος φαίνεται στα σκαλοπάτια και πιάνει την Αγγέλα από το χέρι.)

- ΑΓΓΕΛΑ — Δε με διώχνετε;
- ΜΙΑΤΟΣ — ‘Ελα, έλα, κακόμοιρο παιδί! ‘Ελα, αγαπημένη μας, να τότε φιλήσης νεκρό. ‘Ελα να μείνεις πάντα μαζί μας για να μας τότε θυμίζης με την αγάπη σου... . Να μας μαθαίνης την αγάπη κ’ έτσι να μπορέσουμε ν’ αρχίσουμε μια καινούργια ζωή! (Τη σέρνει από το χέρι και μπαίνουνε μέσα, ενώ σιγοκλεί η αυλαία.)

ΤΕΛΟΣ